

Bevezető

„Meggyőződésem, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye csak akkor válhat a menekültek és menedékkérelmek számára egyre erősebb védelmezőjévé, ha a nemzeti bíróságok ismerik és alkalmazzák az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatát.”

A fenti gondolatokat az Európa Tanács Emberi Jogi Igazgatóságának főigazgatója, Pierre-Henri Imbert fogalmazta meg egy menedékkérelmek védelméről szóló nemzetközi konferencián. E megállapítás nyugodt szívvel kiterjeszthető az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatára is, mely az utóbbi években alapjogi, ezen belül menedékkérelmi téren is fontos iránymutatásokkal szolgál.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményét sokan, több alkalommal méltatták már a legnagyobb tisztelet hangján, kiemelve az általa létrehozott egyedülálló jogvédelmi rendszert: az Emberi Jogok Európai Bíróságának tevékenységét. Az Európai Unió kebelében létrehozott közös európai menekültügyi rendszer annak köszönhető, hogy a tagállamok egyre nagyobb figyelmet szenteltek a bevándorlás- és menekültügyi területén szükséges harmonizációnak; s az 1990-es évektől megalkotott közös minimumszabályok, irányelvek e téren is erősíthetik az alapjogvédelmet.

Mindezek alapján tehát két nagy tekintélyű bíróság, az EJEB és a luxemburgi székhelyű Bíróság ítéleteiben megmutatkozó döntések, de még inkább az azokban „végig görgetett” logika, hivatkozás és iránymutatás lesz az, ami a tagállami jogalkalmazó számára is segítséget nyújthat a mindennapi munkában.

Jelen kutatás legfőbb törekvése az, hogy áttekinthető formában az EJEB és a Bíróság átfogó, szintetizáló jogesetgyűjteményét adja a jogalkalmazó kezébe, a menekültügyi téren döntéshozó szakemberek munkáját segítve. A célközönségre tekintettel az egyes ügyeket kifejezetten jogalkalmazói szempontból (és nem jogelméleti kérdéseket elemezve) közelítjük meg, kerülve a nemzetközi bíróságok egyes döntéseinek kritikai élű kommentálását. Természetesen egy olyan óriási joggyakorlat esetében, mint amelyet az EJEB mondhat magáénak, irreális lenne az összes létező jogesetet bemutatni. Jelen gyűjtemény igyekezett a szakirodalom által legjelentősebbnek ítélt és a szakmailag legfontosabb ügyeket elemezni, kiemelt figyelmet fordítva a magyar vonatkozású ügyekre.

Az I. fejezetben összefoglalt strasbourgi ügyek kapcsán tekintettel kell arra lenni, hogy a szavazatok szinte minden jogesetnél megoszlottak, azaz a nagy tudású és tapasztalatú strasbourgi bírácoknak sem mindig könnyű eldönteniük a jogsérelem fennállását. Ez a

magyar jogalkalmazó számára is fontos intelem lehet arra nézve, hogy nincs két egyforma ügy, időnként a legapróbbnak tűnő egyedi körülmények befolyásolják jelentősen a jogeset végkimenetelét.

Szerkezetét tekintve a kutatás - **I. fejezetében** - legnagyobb terjedelemben a 3. cikk esetjogot elemzi, hiszen menekültügyekben ezzel kapcsolatban születtek meg a legjelentősebb ítéletek. A menedékkérőket érintő őrizet - és az e téren Magyarországot elmarasztaló ítéletek - miatt elengedhetetlen az EJEE 5. cikkelyével kapcsolatos joggyakorlat bemutatása, s kisebb terjedelemben a hatékony jogorvoslatot elemző 13. cikk, valamint a családi élet kiutasítási vonatkozásait tárgyaló 8. cikk ismertetése.

Az Európai Unió Bíróságának menekültügyi joggyakorlatát - figyelemmel arra, hogy ezen ítéletek 4-5 éves múlta tekinthetnek csupán vissza - a **II. fejezetben** teljes terjedelmében felöleli a kutatás, külön elemezve az őrizettel, valamint a tartalmi és az eljárásjogi kérdésekkel foglalkozó ügyeket.

Megkíséreltük a két bíróság joggyakorlatában megmutatkozó **hasonlóságokat** is összegezni, ami részben a rövid közös múlt (az Unió alapjogvédelmi eszközei jóval „fiatalabbak”, mint az Egyezményen keresztül elérhető védelem), részben a két bíróság eltérő jogi feladata okán kicsiny közös halmaz, de úgy tűnik, egyre erősebb.

Rövidítések jegyzéke

Befogadási Irányelv

A Tanács 2003/9/EK irányelve (2003. január 27.) a menedékkérők befogadása minimumszabályainak megállapításáról, Hivatalos Lap L 031 , 06/02/2003 o. 0018 - 0025

Bíróság

Az Európai Unió Bírósága

Charta

Az Európai Unió Alapjogi Chartája

Dublin II. rendelet

A Tanács 343/2003/EK rendelete (2003. február 18.) egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról, Hivatalos Lap L 050 , 25/02/2003 o. 0001 - 0010

EJEB vagy bíróság

Emberi Jogok Európai Bírósága

EJEE vagy Egyezmény

Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó kiegészítő jegyzőkönyvek (kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény)

Eljárási Irányelv

A Tanács 2005/85/EK irányelve (2005. december 1.) a menekültstátusz megadására és visszavonására vonatkozó tagállami eljárások minimumszabályairól, Hivatalos Lap L 326 , 13/12/2005 o. 0013 - 0034

Genfi Egyezmény

A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény (kihirdette: 1989. évi 15. törvényerejű rendelet)

Kínzás elleni ENSZ egyezmény (UNCAT)

Az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének XXXIX. ülészakán elfogadott, A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény (kihirdette: 1988. évi 3. törvényerejű rendelet)

Kvalifikációs Irányelv

A Tanács 2004/83/EK irányelve (2004. április 29.) a harmadik országok állampolgárainak, illetve a hontalan személyeknek menekültként vagy a más okból nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésének feltételeiről és az e státuszok tartalmára vonatkozó minimumszabályokról, Hivatalos Lap L 304 , 30/09/2004 o. 0012 - 0023

Visszatérési Irányelv

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/115/EK irányelve (2008. december 16.) a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról, Hivatalos Lap L 348 , 24/12/2008 o. 0098 - 0107

UNHCR

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Menekültügyi Főbiztossága

I. Fejezet

Az EJEB menedékjoggal összefüggő döntései

1. Az EJEE 3. cikkével kapcsolatos, menekültügyi szempontból releváns esetek

EJEE 3. Cikk - Kínzás tilalma

„Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”

Hiába is keresnénk az Egyezményben a menedékhez való jogot, nem találunk meg. Az EJEE 3. cikke mégis szoros kapcsolatban áll a menedékkérők jogaival, hiszen a Kvalifikációs Irányelv súlyos sérelmet definiáló 15. cikk b) pontja - és az azt átültető magyar jogszabály - szó szerint megismétli a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalmát, így a hazai döntéshozónak menedékkérelmek elbírálása esetén is hasonló élethelyzeteket és kifejezéseket kell értelmeznie, mint az EJEB-nek a menedékkérők kiadatását, kiutasítását érintő ügyekben.

Az EJEB állandó ítélkezési gyakorlata szerint a szerződő államoknak joguk van a saját területükre való belépést, tartózkodást ellenőrizni és kiutasítást foganatosítani, valamint az EJEE és Jegyzőkönyvei nem biztosítják a menedékhez való jogot. Mindezek mellett is felvethet a 3. cikkel kapcsolatos kérdéseket – ily módon egy szerződő állam felelősségét is – egy kiutasítás, ha komoly alappal feltételezhető, hogy a külföldi sérelmes bánásmódnak lesz kitéve a célországban. Ezen esetekben a 3. cikkely tiszteletben tartása azt a kötelezettséget rója az államokra, hogy tartózkodjanak az érintett kiutasításától.

A 3. cikk – mely **abszolút** értelemben tiltja a kínzást, megalázó és embertelen bánásmódot vagy büntetést – a demokratikus társadalmak alapértékei közé tartozik, ezt a bíróság következetesen, több évtizede hangsúlyozza. A 3. cikk nem enged kivételeket (ellenben az Egyezményben foglalt cikkelyek többségével), még az állam létét fenyegető közveszély esetén sem. Az abszolút jelleg azt is jelenti, hogy nem vehető figyelembe az érintett magatartása, az általa elkövetett bűncselekmény jellege.

Kétségtelen, hogy a 3. cikk sérelmének megállapíthatóságához a rossz bánásmódnak el kell érnie egy **minimális** súlyossági fokot, ez a mérték azonban igen **viszonylagos**. Függhet a bánásmód hosszától, annak fizikai- s pszichikai hatásaitól, az érintett nemétől, korától, egészségi állapotától.

Általánosságban kijelenthető a 3. cikkelyt érintő - külföldiekkel kapcsolatos - jogesetekről, hogy az EJEB hozzáállása szigorodott a sérelmes bánásmód megítélését illetően, s ezt a bíróság maga is az alapvető jogok és emberi jogok terén mutakozó egyre magasabb szintű követelményekkel, elvárásokkal magyarázza. Az EJEB ily módon az Egyezményre **„élő eszközként”** tekint, azaz egyre fokozottabban védi a benne foglalt jogokat.

1.1. A 3. cikkelyes fogalmakat tisztázó első jogesetek

A Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény definiálja ugyan a kínzás jogi tartalmát egy igen kimerítő, bonyolultnak tűnő körmondatban, azonban mégis kifogásolható e fogalommeghatározás annak szűkítő jellege miatt.

Az EJEE nem nyújtja sem a kínzás, sem az embertelen, megalázó bánásmód definícióját, így az EJEB joggyakorlata fejlesztette ki a későbbiekben is irányadó fogalmakat, folyamatosan csiszolva és fejlesztve a rendelkezések értelmét.

Kivételes jelentőségűek tehát azon döntések, melyek az 1970-es évektől kezdődően megtöltik tartalommal az elvont fogalmakat, s amelyek a későbbiek során számtalanszor visszaköszönek a bíróság ítéleteiben. A 3. cikkben szereplő bánásmódok nem jelentenek sorrendiséget (pusztán a jogi elhatárolást segítik): e cikkelyért való **felelősséget** éppúgy megállapítja az EJEB egy megalázó bánásmódot jelentő testi fenyítés, mint egy, a kérelmező szándékos megkínzásával járó állami fellépés esetén.

Az EJEB a kezdetektől ragaszkodott azon alapelvhez (az egyes ügyekben kérelmezetti pozícióban fellépő kormányok érvelésével szemben), hogy a 3. cikk **abszolút jellegű**, sem az állam létét fenyegető rendkívüli helyzetek, sem a külföldi felróható - esetleg nemzetbiztonságra veszélyes - magatartása nem ronthatja le az e cikkelyben biztosított védelmet.

1.1.1. Írország kontra Egyesült Királyság

„Az ügy háttere az a tragikus és régóta tartó válság, amely Észak-Írországot sújtja. 1975 márciusában az előző évek zavargásai folytán Ulsterben már több, mint 1100 halottat és 11.500 sebesültet tartottak nyilván ... e zavargások hol rendbontások formájában jelentkeztek, hol pedig terrorista akciókban nyilvánultak meg, azaz politikai célok elérésére irányuló, szervezett erőszak formáját öltötték.”

1971-ben az Egyesült Királyság az IRA (Irish Republican Army, Ír Köztársasági Hadsereg) tagjaival, illetőleg olyan személyekkel szemben, akiket azzal gyanúsítottak, hogy a szervezet tagjai, - bizonyos esetekben bírósági ítélet nélküli - fogva tartás során általános jelleggel alkalmazta az úgynevezett „öt technikát”. A cél a terrorizmus megfékezése és a függetlenségért folyó harc szélsőségeinek kiküszöbölése volt. Az öt technika olyan vallatómódszereket jelentett, mint falhoz állítás huzamosabb ideig természetellenes helyzetben, a fogva tartott fejére sötét csuklya húzása, a fogva tartott olyan szobába zárása, ahol tartósan nagy zajnak van kitéve, alvás, valamint étel és ital megvonása (deprivációs technikák). A fogva tartás során ezen felül az örök - a hatóságok tudtával - gyakran bántalmazták a fogvatartottakat (rugdosták és ököllel ütlegelték őket), amely esetenként súlyos testi sérüléssel is járt. Bizonyos személyeket téves információk

alapján, jogtalanul tartottak fogva. Az ügy különlegessége, hogy a vallatótechnikák 1971 őszen való szisztematikus alkalmazása miatt nem az egyes sértettek, hanem egy részes állam, Írország fordult az EJEB-hez.

A tények tisztázása érdekében a Bizottság - orvosi jelentések és szóbeli vallomások segítségével - tizenhat esetet vizsgált meg részletesen, negyvenegy másik ügyet az orvosi dokumentáció és írásbeli vallomások alapján tisztázott. Az „öt technikát” illetően tulajdonképpen szélesebb körű bizonyításra sem volt szükség, mert annak létezését a brit kormány nem tagadta, kötelezettséget vállalt azok beszüntetésére.

Az EJEB külön értékelte az öt vallatótechnikát, külön a jogtalan fogvatartásokat és külön a rabok – meghatározott cél nélküli – testi bántalmazását. A bíróság álláspontja szerint egyik eset sem merítette ki a kínzás fogalmát, mert „*a kínzás olyan súlyos és szándékos (előre megfontolt) kegyetlenséget feltételez, amit komoly testi-lelki sérülések nélkül nem lehet megállapítani.*” Jelentősége van a bánásmód időtartamának, intenzitásának, a fizikai vagy lelki hatásainak, annak, hogy eredményez-e sérülést, valamint a végrehajtás eszközeinek és módjának.

Az öt technika alkalmazása legalábbis intenzív fizikai és lelki szenvedést és akut pszichiátriai problémákat okoz, így ***embertelen és megalázó bánásmódnak minősül***, sértve a 3. cikket. E módszerek „*természetüknél fogva alkalmasak arra, hogy az érintettekben félelmet, szorongást keltsenek, alsóbbrendűségi érzést okozzanak, valamint megalázzák és lealacsonyítsák őket, szükség esetén fizikai vagy lelki ellenállásukat megtörjék*”.

Abban a tekintetben, hogy az öt technika alkalmazása nem egy-egy börtönőr elszeparált magatartása volt, hanem általános gyakorlat, a bíróság megállapította, hogy az egymástól elkülönülten, tömegesen, azonos minták alapján megvalósuló cselekmények nem hagynak ésszerű kétséget afelől, hogy ez abban az időben a hatóságok általános gyakorlata volt.

Azokban az esetekben, ahol az öt technika nem merült fel, számtalan esetben megállapítást nyert, hogy egyes testi bántalmazásokért, és jogtalan bebörtönzésekért a fogvatartottak kárpótlást kaptak az Egyesült Királyságtól, ezzel is bizonyítva, hogy a vizsgált bánásmód (bebörtönzés) jogszerűtlen az államban. Így az állam által nyújtott kárpótlás folytán a bánásmód – bár nem vált megengedhetővé, vagy kevésbé kegyetlenné – nem érte el azt a szintet, ami alapján egy államot el lehet marasztalni a 3. cikkért való felelősség alapján. A jogszerűtlenség ebben az esetben ugyanis inkább a jogtalan bebörtönzés eredményeként, mintsem sérülés okozásának kifejezett szándékával valósult meg.

A 3. cikk abszolút védelmét és korlátozhatatlanságát ebben az ítéletében is kifejtette a Bíróság, amelytől még a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harc által kísért nehéz időkben sem lehet eltekinteni.

1.1.2. Tyrer kontra Egyesült Királyság

Az ítélet a testi büntetésekkel kapcsolatban részletezi a **megalázó bánásmód** fogalmát.

Anthony Tyrer az Egyesült Királyság állampolgára, és a Man szigeti Castletown lakosa volt, 15 évesen bűnösnek vallotta magát testi sértés büntetésében, melyet három társával követett el egy fiatalabb iskolatársuk sérelmére. A fiatakorúak bírósága az érintettet – a Man szigeten hatályban lévő büntető törvénynek megfelelően – jogerősen három vesszőcsapásra ítélte. A büntetést orvosi vizsgálatot követően oly módon hajtották végre, hogy az elítéltnak le kellett tolnia a nadrágját, az alsónadrágját, rá kellett hajolnia egy asztalra, és miközben két rendőr lefogta, egy harmadik végrehajtotta a büntetést. Mindezt egy orvos, és az elítélt édesapjának jelenlétében foganatosították.

Az EJEB nem minősítette sem kínzásnak, sem embertelen büntetésnek a szóban forgó büntetést, de először definiálta a megalázó bánásmódot, amely még nem éri el azt a szintet, hogy kínzásnak vagy embertelen bánásmódnak minősüljön, azonban az emberi méltóságot oly mértékben sérti, hogy az már a 3. cikkbe ütközik. Ezzel kapcsolatban leszögezte, hogy a büntetőjogi felelősségre vonásnak önkéntelenül eleme egyfajta megbélyegzés, bizonyos fokban megalázó lehet a bűnösség kimondása és a büntetés alkalmazása. Abszurd lenne azt feltételezni, hogy a büntetés és a büntetőjogi felelősségre vonás az általános megalázó jelleg miatt minden esetben a 3. cikk hatálya alá tartozna. A megalázó jelleg a büntetőjog jogkorlátozó természetéből fakad, és meghatározott szintig jogszerű, az elkövetett bűncselekmény miatt indokolt. Ezen túlmutat azonban - **a szokványos lealacsonyító elemtől különböző - olyan büntetés, ami önmagában a büntetés jellege miatt megalázó.** A megalázás független attól, hogy nagy nyilvánosság előtt történik-e, elegendő ha az érintett személy **kiszolgáltatottnak** érzi magát, és úgy érzi, emberi méltóságában mélyen megalázták. Ez már a 3. cikkbe ütköző módon sérti az érintett személy emberi méltóságát. *„Bár a sértett nem szenvedett fizikai sérüléseket, büntetése - amelynek során a hatóságok hatalmukkal visszaélve tárgyként kezelték - tetteges bántalmazást is megvalósított, ez pedig teljes valójában ellenkezik a 3. cikk fő célkitűzésével, amely az ember méltóságának és testi épségének védelmére irányul. Azt sem lehet kizárni, hogy a büntetésnek káros pszichológiai következményei lesznek.”* Az EJEB kimondta, hogy a büntetés megalázó jellegéhez hozzájárult a szankciót kísérő hivatalos eljárás, az intézményesített erőszak, s a szégyenérzet az elkövető oldaláról. Ez az ügy kiemelt példája annak - ahogyan a bíróság is megjegyezte -, hogy **„az Egyezmény egy élő eszköz, mindig a kor követelményeinek megfelelően kell értelmezni.** *A jelen ügyben az Európa Tanács államainak általánosan elfogadott büntetőjogi értékei és azok fejlődése elkerülhetetlenül befolyásolják a Bíróságot döntése során.”* Így nem fogadta el az EJEB az Egyesült Királyság azon érvelését, miszerint a Man szigeten, mint

volt gyarmaton ez a büntetési nem teljesen elfogadott és általános volt, és az ottani felnőtt emberek értékrendje szerint nem volt benne semmi megalázó, így azt nem érezhette a sziget polgára megalázónak.

1.1.3. Soering kontra Egyesült Királyság

A szakirodalom által kiemeltnek minősített esetben először mondta ki egy *külföldi kiadatásával* kapcsolatban az EJEB, hogy ez a szerződő állam 3. cikkel kapcsolatos felelősségét felvetheti. Azért is történelmi jelentőségű ez az ügy, mert a bíróságnak egyfajta „jövőbe látással” kellett rendelkeznie és arról kellett állást foglalnia, hogy vajon kiadatása esetén a panaszos milyen bánásmódnak *lenne* kitéve az Egyesült Államokban.

Jens Soering német állampolgárt Virginiában elkövetett minősített emberölés vádjával az Egyesült Királyságban tartották előzetes letartóztatásban, az Egyesült Államok kérte kiadatását. Az Egyesült Királyság azzal a feltétellel adta ki, hogy amennyiben bűnössége megállapítást nyer, abban az esetben sem szabnak ki halálbüntetést vele szemben, illetőleg amennyiben mégis, azt nem hajtják végre. Az illetékes virginiai ügyész ezzel kapcsolatosan arra vállalt kötelezettséget, hogy az ügyet tárgyaló bíró elé fogja tárni - vádemelés esetén -, hogy az Egyesült Királyság kifejezett kívánsága, hogy Soeringgel szemben ne halálbüntetést szabjanak ki, illetőleg azt ne hajtják végre. Ezen túlmenő garanciát nem vállalt. Így valószínűsíthető volt, hogy a kérelmezőnek, aki az elkövetéskor 18 éves volt, több évet kell siralomházban töltenie, ahol folyamatos stressznek és szexuális zaklatásnak lenne kitéve.

A bíróság leszögezte, hogy az EJEE 1. cikke korlátozást ír elő, az aláíró államok arra vállallnak kötelezettséget, hogy a *joghatóságuk* alá tartozó egyének tekintetében tartják be az előírásokat (tehát az EJEE nem szabályozza és ellenőrzi harmadik államok magatartását).

Tekintettel kell lenni azonban arra, hogy az EJEE a demokratikus társadalmak egyik legalapvetőbb értékét fogalmazza meg akkor, amikor tiltja - abszolút módon - a kínzást és a sérelmes bánásmódot. A 3. cikk hatékony érvényesülése megköveteli, hogy akár egy *jövőben* fenyegető veszélyről is állást foglalhasson a bíróság, így fennáll annak az országnak a felelőssége, amelyik a kérelmezőt olyan államnak tervezi kiadni, ahol az érintett kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak, büntetésnek lenne kitéve. Ennek megítélése nyilvánvalóan megköveteli a célországban a kérelmezőre váró élethelyzet részletes értékelését.

Maga a *halálbüntetés* – ekkor még – *nem ellenkezett az Egyezményel*, önmagában nem minősült embertelen büntetésnek. A halálbüntetés előtt viszont az elítélt - a virginiai végrehajtás körülményeit figyelembe véve - 6-8 évet *siralomházban* töltene, tehát ennek súlyosságát kellett értékelni: eléri-e ez a - korábbiakban elemzett - Írország kontra

Egyesült Királyság és Tyrer kontra Egyesült Királyság ügyekben jelzett minimumszintet, a 3. cikk sérelmének megállapításához szükséges minimumot. Az EJEB kifejtette, hogy a siralomházban a kérelmező - figyelembe véve az elítélt mentális állapotát és korát is - szexuális zaklatásnak lenne kitéve, valamint a haláltól való folyamatos félelem olyan mértékű fokozódó és végletes szorongást okozna, hogy a siralomházban töltött idő ezzel megvalósítaná a 3. cikk sérelmét (ez az ún. „siralomház-szindróma”). Jelen esetben a minősített emberölésért a halálbüntetés virginiai jog általi lehetővé tétele, azaz a halálbüntetés kiszabásának és végrehajtásának „reális veszélye” megvalósítja a 3. cikk sérelmét, kifejezett garancia hiányában. Így visszatérve a kiadatás kérdéséhez, ebben az esetben nem kell teljes bizonyosság arra, hogy a 3. cikk sérelme meg is valósulna a kiadatást kérő államban, a megvalósulás „reális veszélye” is elegendő ahhoz, hogy önmagában a kiadatás aktusa megvalósítsa a 3. cikk sérelmét.

Ebben az ügyben is kimondta a bíróság, hogy az Egyezmény egy „*élő eszköz*”, amely folyamatosan változik, alakul, és mindig a részes államokban hatályos demokratikus értékekhez viszonyítva kell vizsgálni az EJEE-ben használt fogalmak jelentését. A halálbüntetés ugyanis ekkor már a nyugat-európai társadalmakban, béke idején nem volt elfogadott és az alapvető értékekkel összeegyeztethető, és gyakorlatilag nem is hajtottak végre halálbüntetést a részes államokban.

Az Egyezményhez fűzött 6. Kiegészítő Jegyzőkönyv a halálbüntetés eltörlését kötelező erővel tartalmazza azon részes államok számára, akik csatlakoznak a jegyzőkönyvhöz. 2002-ben elfogadták a 13. kiegészítő jegyzőkönyvet, amely a halálbüntetés tilalmát mondta ki minden körülmények között, sem rendkívüli állapot idején, sem háborúban ettől eltérést nem engedve. Innentől kezdve az Egyezmény szerint abszolút tilalom alá esik a halálbüntetés, így a fenti esetben írt „siralomház-szindróma” megvalósulása nélkül sem lehet senki olyan államba kiadni, amely – a halálbüntetés kiszabására vonatkozó lehetőség fennállása esetén – nem ad garanciát arra, hogy a kiadott személyt nem ítélik halálra, mert az sértené az EJEE 2. cikkét.

1.2. Nemzetbiztonsági, közbiztonsági kockázat

A 3. cikk *abszolút* jellegét szinte minden, menedékjoggal és kiutasítással érintett panaszos ügyében hangsúlyosan ismétli a bíróság. A következő esetek arra világítanak rá, hogy sem a külföldi esetleges terrorizmussal kapcsolatos cselekedetei, sem elkövetett más bűncselekményei nem értékelhetők akkor, amikor a reá váró esetleges kínzás, sérelmes bánásmód veszélyét kell elemezni. *A 3. cikk tehát egyfajta többlet-védelmet biztosít a Genfi Egyezmény 32. és 33. cikkéhez képest* (mindkét utóbbi rendelkezés bizonyos kivételeket teremt a kiutasítás és visszaküldés /„refoulement”/ tilalma alól).

1.2.1. Chahal kontra Egyesült Királyság

A szikh nemzetiségű, indiai állampolgárságú kérelmező 1971-ben illegálisan érkezett az Egyesült Királyságba, 1974-ben tartózkodási engedélyt kapott és gyermekei már itt születtek. A panaszos 1984-ben Indiába történt utazását követően kezdte követni az ortodox szikh vallási előírásokat, s az Egyesült Királyságban a szikh közösség prominens képviselőjévé vált. Állítása szerint a pándzsábi rendőrségen is fogva tartották, megkínozták, majd az angol szervek kétszer emeltek vádat ellene - sikertelenül - szikh templomokban kirobbant verekedések és tettlegesség miatt.

A belügyminiszter 1990. augusztus 14-én elrendelte a panaszos Egyesült Királyságból való kiutasítását, a nemzetközi terrorizmus elleni harcra és nemzetbiztonsági okokra hivatkozással. A kérelmező cáfolta azon állításokat, miszerint anyagilag támogatott volna vagy vezetett volna pándzsábi terroristákat.

Az EJEB általános értelemben is leszögezte - megerősítve a Soering-ügyben írtakat -, hogy a 3. cikk a demokratikus társadalmak alapvető értékeinek egyike, s magában foglalja, hogy az állam tartózkodjék egy külföldi kiutasításától, ha - komoly és megalapozott indok merül fel arra, hogy - az érintett sérelmes bánásmód valószínűleg lenne kitéve a célországban. A bíróság azt is elismerte, hogy tudatában van azon jelentős nehézségeknek, mellyel az államok találják szemben magukat a terrorista erőszakkal szembeni védekezésük során. Mégis hangsúlyozta, hogy **a 3. cikk abszolút értelemben tiltja a kínzást, embertelen, megalázó bánásmódot, a 15. cikk szerint nem engedve kivételt, még a nemzet létét fenyegető közveszély esetén sem.** Ugyanezen okokból rigorózus vizsgálatot kell lefolytatni annak elemzésekor, hogy milyen bánásmód várható a kérelmezőre hazájába való kiutasítása esetén. A veszély elemzésekor a **bírósági döntés időpontjában fennálló helyzetet** kell alapul venni.

A konkrét ügyben bizonyítékok merültek fel arra nézve, hogy a pándzsábi rendőrség a korábbi gyakorlatával egyezően az emberi jogokat figyelmen kívül hagyja a szikh militánsok esetében, és – annak ellenére, hogy az emberi jogok védelme az elmúlt években sokat javult Indiában, és az indiai hatóságok is tettek lépéseket a korábbi szélsőséges gyakorlat felszámolására – az indiai kormány által biztosított biztonsági intézkedések nem nyújtottak kellő garanciát a bíróság szerint arra, hogy - az egyébként Indiában jól ismert, és ezáltal fokozottan célpontnak számító - kérelmező épségben visszatérhessen származási országába. Mindezek alapján a bíróság megállapította, hogy a kérelmező kiutasítása esetén a 3. cikk sérelmének reális és tényleges veszélye állna fenn.

1.2.2. Ahmed kontra Ausztria

A szomáliai állampolgárságú kérelmező 1990-ben Ausztriában menedékjogot nyert, de 1994-ben e státusát visszavonták a hatóságok, mivel az érintettet 1993-ban a Grazi Tartományi Bíróság két és fél évi szabadságvesztésre ítélte erőszak alkalmazásával

elkövetett lopás kísérlete miatt. 1994-ben kiutasítást előkészítő őrizetbe vették a panaszost és meghatározatlan időtartamra beutazási tilalmat rendeltek el vele szemben. A jogorvoslati eljárásban a Szövetségi Menekültügyi Hivatal a kérelmező kiutasítását törvényesnek minősítette arra hivatkozással, hogy a külföldi veszélyt jelent a közösségre. A hatóság álláspontja szerint alappal nem feltételezhető, hogy a kérelmező visszatérését követően sérelmes bánásmódnak - amely csak az állami szervek részéről létező fenyegetésre vonatkozik - lenne kitéve. Mohammed Siad Barre államfő hatalmának megdöntése óta polgárháború dúl Szomáliában, valamennyi állami hatóság megszűnt működni.

Az EJEB kiemelte, hogy 1992-ben, a menekültstátusz megadásakor az osztrák hatóságok elismerték a kérelmezőt fenyegető veszélyt és üldöztetést. Ugyanakkor - az országinformációk szerint - Szomáliában az állapotok a státusz visszavonásakor, két év alatt mit sem változtak: testvérgyilkos háború folyik a rivális klánok között, melyet súlyosbít még a kérelmező részéről ellenzéki csoportosulásban végzett tevékenysége. Amennyiben mindezek ismeretében két év után a panaszos mégis elvesztette menekült jogállását, ez kizárólag ***büntető*** elítélése okán történhetett anélkül, hogy figyelembe vették volna a hatóságok a kiutasítás várható következményeit. ***A Soering-ügyre hivatkozással a bíróság hangsúlyosan megismételte, hogy a 3. cikk abszolút jellegű, kivételt nem ismerve tiltja a kínzást, embertelen, megalázó bánásmódot és büntetést, bármilyen legyen is a kiutasítani szándékozott személy magatartása.***

Mindezek miatt a panaszos kiutasítása Szomáliába sértené az EJEB 3. cikkében foglalt tilalmat.

Ezen jogeset kapcsán érdemes kitérni a ***nem állami üldözött*** illetően a **H.L.R. kontra Franciaország** elleni ügyre, amelynek végeredményeként az EJEB nem állapította meg ugyan a 3. cikk sérelmét, de ***megerősítette*** az Ahmed ügyben írt azon álláspontját, hogy a fenyegetésnek vajon állami szereplőtől kell-e erednie.

A bíróság kimondta, hogy a ***3. cikk sérelme megállapítható akkor is, ha az érintettet fenyegető veszély nem közhatalommal felruházott személytől (személyektől) ered***, ez esetben azt kell bizonyítani, hogy *egyrésztől* a kockázat valós, *másrésztől* a származási ország hatóságai képtelenek hatékony segítséget nyújtani ez ellen. Ellentétben tehát a Kínzás Elleni ENSZ Egyezmény definíciójával, nem állami szereplő is lehet elkövető, akivel szemben szükség esetén a befogadó országnak kell védelmet nyújtania akként, hogy nem utasítja ki a külföldit.

1.2.3. Saadi kontra Olaszország

A tunéziai állampolgárságú kérelmező 1996 és 1999 között - közelebbről nem meghatározható időpontban - érkezett Olaszországba, ahol 2001-ben tartózkodási

engedélyt kapott. 2002-ben azonban nemzetközi terrorizmusban való részvétel gyanújával letartóztatták, s végül - a minősítést megváltoztatva - különböző bűncselekmények elkövetéséért négy év börtönbüntetésre ítélték. A kérelmező 2006. augusztus 4-én szabadult, pár napra rá kiutasították az országból (a „*sürgős intézkedések a nemzetközi terrorizmus elleni harcban*” elnevezésű rendelet alapján).

Időközben kiderült, hogy 2005-ben a panaszost - távollétében - Tunéziában is elítélték, egy katonai bíróság 20 év börtönbüntetést szabott ki külföldi terrorszervezetben való részvétel és terrorizmus támogatása miatt. Bár ezen ítélet rendelkező részét a kérelmező édesapjának kézbesítették, a panaszos állítása szerint a teljes ítélethez sem ő, sem ügyvédje nem juthatott hozzá.

Olaszországban a panaszos 2006 augusztusában menedékjogot kért, azt állította, hogy hazájában politikai okokból ítélték el és hazatérése esetén megkínozzák. E kérelmet a hatóságok elfogadhatatlannak minősítették, mivel az érintett veszélyt jelent a nemzetbiztonságra.

A kérelmező az EJEB előtti eljárásban arra hivatkozott, hogy „köztudott”, hogy a terrorizmussal gyanúsított személyeket gyakran megkínozzák Tunéziában, ugyanakkor menedékjogi kérelmét személyes meghallgatás nélkül elutasították.

Az EJEB mindenekelőtt hangsúlyozta, hogy nem szabad alábecsülni azt a veszélyt, amit napjainkban a terrorizmus jelent, és elismerte, hogy az államok jelentős nehézségekkel szembesülnek, ha e fajta erőszaktól kívánják polgáraikat megvédeni. Ugyanakkor mindez nem kérdőjelezheti meg a **3. cikk abszolút** jellegét.

Ellentétben Olaszország és az Egyesült Királyság érvelésével, a bíróság szerint nem lehet mérlegre tenni **egyfelől** az érintettet fenyegető rossz bánásmód veszélyét, **másfelől** ezen személy társadalomra veszélyességét. Az a lehetőség, hogy egy elkövető esetlegesen súlyos fenyegetést jelent a társadalomra, nem csökkenti semmilyen mértékben az őt - hazatérése esetén - valószínűsíthetően érő törvénytelenséget. A „kockázat” és a „veszélyesség” fogalma ebben a viszonyrendszerben nem használható fel egy kiegyensúlyozó teszthez, mert olyan kitételek, amelyeket csak egymástól függetlenül lehet értékelni. Ugyanilyen megfontolásból **helytelen lenne egy magasabb bizonyítási szintet megkövetelni** a sérelmes bánásmód kockázatát érintően, ha az érintett nemzetbiztonsági veszélyt jelent. Ez a megközelítés ugyanis azt jelentené, hogy a nemzetbiztonság védelme elfogadhatóbbá tehetné az egyént fenyegető rossz bánásmódot. Csak az releváns a 3. cikk vizsgálatakor, hogy **valós-e a sérelmes bánásmód kockázata** (komoly és alapos bizonyítékokon nyugszik), avagy sem.

Az EJEB részletesen vizsgálta az *Amnesty International* és a *Human Rights Watch* jelentéseit, melyek számos és rendszeres kínzásról számolnak be a 2003-as terrorizmus-

ellenes törvény gyanúsítottjaival összefüggésben. Ezen információkat megerősítette a *US State Department* jelentése is, így kellően igazolt, hogy az érintett személyek rendőri őrizetben akár víz alá nyomást, elektromos sokkot, verést, cigaretta testen való elnyomását szenvedhetik el, mely kétségtelenül eléri a 3. cikk által megkövetelt súlyosságot. Fontos kiemelni, hogy az EJEB a fenti forrásokat illetően hangsúlyozta, hogy nem vonja kétségbe azok *megbízhatóságát* (mely információkat egyebekben az olasz kormány sem tudott cáfolni).

Az EJEB továbbá megjegyezte, hogy az olasz hatóságok által 2007-ben kért diplomáciai biztosítékokat sem szolgáltatták a tunéziaiak. Ami a tunéziai külügyminiszter jegyzékét illeti, az EJEB hangsúlyozta, hogy *önmagukban* a nemzetközi szerződések ratifikálása és a nemzeti törvény garanciái nem jelentenek biztosítékot a fenyegető sérelmes bánásmód ellen, amennyiben megbízható források alátámasztják, hogy a *gyakorlatban* az alapelvek nem érvényesülnek.

A kérelmező kiutasítása Tunéziába tehát a 3. cikk sérelmével járna.

1.2.4. Labsi kontra Szlovákia

Az algériai állampolgárságú kérelmezőt Franciaországban terrorista cselekmények előkészülete miatt öt év börtönbüntetésre ítélték (hazájában szintén ilyen jellegű bűncselekmény miatt - távollétében - 2005-ben elítélték és kiadatását kérték). Mivel a panaszos házastársa szlovák állampolgár volt, a kérelmező Szlovákiában kért menedékjogot három alkalommal, sikertelenül. 2006-ban a hatóságok kiutasították, 2010-ben a Szlovák Legfelsőbb Bíróság arra hivatkozással hagyta helyben ezt a döntést, hogy a panaszos az állam biztonságára veszélyt jelent. Jóllehet az EJEB ideiglenes intézkedésként a kiadatás felfüggesztését kérte, pár nap múlva a külföldit mégis visszaküldték Algériába.

Az EJEB felhívta arra a figyelmet, hogy a rendelkezésére álló információk szerint alappal feltehető, hogy Algériában a terrorizmussal gyanúsított személyek 3. cikkel ellentétes bánásmód valós kockázatának vannak kitéve. Mivel e cikkely abszolút értelemben tiltja a kínzást, megalázó vagy embertelen bánásmódot és büntetést, ezért nem értékelhető a szlovák kormány azon érve, hogy az állam biztonságára veszélyt jelent a panaszos személye. Nem volt elfogadható az algériai hatóságok által Szlovákiának nyújtott *biztosíték sem* (mely szerint jogszerű bánásmódban lesz része a kérelmezőnek hazatérésekor), mert az túl általános jellegű volt, s egyebekben is e garanciát annak fényében kell értelmezni, hogy általánosságban milyen az emberi jogok helyzete Algériában.

Az EJEK megállapította a 34. cikk sérelmét is, melynek értelmében „*A Bíróság kérelmeket vehet át bármely természetes személytől, nem-kormányzati szervezettől vagy személyek csoportjaitól, akik vagy amelyek azt állítják, hogy az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogok valamely Magas Szerződő Fél részéről történt megsértésének áldozatai. A Magas Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy **semmilyen módon nem akadályozzák e jog hatékony gyakorlását.***”

A bíróság ugyanis úgy vélte, hogy az általa - 3. cikk kapcsán - nyújtható védelem gyakorlatilag megszűnt azzal, hogy a kérelmezőt kiadták Algériának. A kiutasítás még azelőtt megtörtént, hogy akár a felek észrevételeket tehettek volna, akár az EJEK határozhatott volna az elfogadhatóságról és az ügy érdeméről, a kérelmező és képviselője közötti kapcsolat is megszakadt. Mindezek a körülmények tehát megakadályozták a bíróságot abban, hogy a korábbi joggyakorlata figyelembe vételével alaposan megvizsgálhassa az ügyet és megvédhesse a panaszost a sérelmes bánásmódtól, így a kérelmező is akadályoztatva volt az egyéni kérelmezésben.

1.2.5. Ráfaa kontra Franciaország

A jogeset modern korunkat idézi, mert egy magas szintű informatikai ismeretekkel rendelkező terrorizmusban részt vevő személy panaszát vizsgálta a nemzetközi fórum.

A marokkói állampolgárságú kérelmező programozóként dolgozott egy informatikai társaságnál 2000 és 2003 között, hivatali munkája során gyakran kommunikált a Nyugat-Szahara problematikájáról. (*A Magyarországnál háromszor nagyobb területű országban, az egykori Spanyol-Szaharában a gyarmatosítók kivonulása /1975–1976/ óta folyik kisebb-nagyobb intenzitással a háború a saharai nép függetlenségéért a megszálló Marokkó ellen, a harc élén a Polisario Front áll.*) 2009 januárjában a kérelmező felfedezte, hogy egy - a marokkói hatóságok által telepített - kémfájl figyeli a levelezését, s nem sokkal később a panaszost le is tartóztatták, a fogva tartás során megkínózták. A kikérdezésekor felajánlották, hogy Ráfaa dolgozzék együtt a hatóságokkal, figyelje meg a Polisario Front tagjait, s ezt a kérelmező el is fogadta a szabadulás reményében. Innentől rendszeresen meglátogatták az összekötők, s bizonyos pénzüsszeget is kapott az átadott információkért. A panaszos azonban amint tudta, elhagyta hazáját, 2009 októberében Spanyolországból Franciaországba érkezett. 2009 decemberében Marokkó nemzetközi elfogatóparancsot bocsátott ki ellene, mert egy terrorcselekményeket előkészítő és elkövető bűnbanda tagjaként azonosították.

A kérelmező jogorvoslatot keresett kiadatása ellen is, valamint egyidejűleg menedékjogot is kért Franciaországban.

Ami a **kiadatási** eljárást illeti, annak során 2010-ben a rabati ügyész azt jelezte, hogy Ráfaa az Al-Kaida Maghreb szárnyával (AQMI) volt kapcsolatban, de a panaszos szerint

kiadatási kérelme politikai alapú. A Metz-ben székelő bíróság megállapította, hogy a marokkói hatóságok különféle emailekkel bizonyították, hogy a panaszos állandó kapcsolatban volt az AQMI-val, ráadásul a francia terrorizmus-ellenes nyomozó szervek megállapították, hogy a kérelmező a nemzetközi dzsihádisták mozgalom ismert tagja volt, különösen a kommunikáció terén volt járatos, és magasabb körökben is mozoghatott. A panaszost úgy azonosították be, mint az „Al-Hisbah” nemzetközi iszlám oldal rendszergazdáját, így mindezen információk alapján a kiadatási kérelem nem politikai motivációjú. Legvégső fokon az Államtanács is elutasította a kérelmező kifogásait.

Hasonlóan nem járt sikerrel a *menedékjogi* kérelem sem, mivel a bíróság szerint a kérelmező cselekedetei az Egyesült Nemzetek céljaiba és alapelveibe ütközőnek minősülnek (egyúttal veszélyt jelentenek az állam biztonságára is), így kizárt a panaszos nemzetközi- és kiegészítő védelme.

Az EJEB az ügy vizsgálatakor kifejtette, hogy a panaszt kifejezetten annak tükrében kell vizsgálni, hogy a nemzeti hatóságok részletesen elemezték a kérelmező terrorista mozgalomban való tagságát, a marokkói szervek az AQMI aktív támogatójaként írták le az érintettet, s a francia hatóságok is megerősítették ezt. Így tehát azokat az információkat kell figyelembe venni, melyek a Marokkóban terrorizmussal gyanúsított személyekre vonatkoznak (az ítéletben részletesen idézik a US State Department 2012-es, valamint az Egyesült Nemzetek Kínzásellenes Bizottsága 2011-es jelentését, melyek e terheltekkal szembeni rendszeres kínzásról számolnak be). *Az EJEB a saját maga által egyszer már vizsgált országinformációkat is görcső alá veszi*, összehasonlítja a pár hónappal korábbi eseményeket a vizsgálat időpontjában kimutatható jogsértésekkel, s e körben megállapítja, hogy a helyzet aligha változott a Boutagni-ügyben megállapított tényállás óta (ez utóbbi esetben az EJEB pusztán azért nem állapította meg a 3. cikk sérelmét - jóllehet itt is Marokkóba visszaküldeni szándékozott elítélt kérelmezőről volt szó -, mert a francia kormány garantálta, hogy a kiutasítást nem hajtják végre). Azt még a nemzeti bíróságok is elismerték, hogy a kérelmező üldözéstől való félelme hihető, a jelentések szerint a terrorizmussal vádolt személyek esetében tehát a rossz bánásmód veszélye valós, így a kérelmező kiutasítása esetén a 3. cikk sérülne.

Az EJEB e döntésében - idézve a Saadi ügyben kifejtetteket - ismét rámutat arra, hogy a 3. cikk abszolút jellege az érintett személy magatartására, veszélyességére tekintet nélkül tilt bármiféle kínzást, embertelen, megalázó bánásmódot vagy büntetést. Jóllehet az államok a terrorista erőszakkal szembeni küzdelem során jelentős nehézségekkel néznek szembe, ez nem jelenti azt, hogy mérlegre lehetne tenni a sérelmes bánásmód kockázatát *egyfelől*, valamint a kiutasítás - veszélyességre hivatkozó - indokait *másfelől*.

1.3. A kérelmező egyéni helyzetének értékelése

Az EJEB már a 3. cikkel kapcsolatos legfontosabb kezdeti döntéseiben részletesen elemzi a származási ország emberi jogi helyzetét, adott esetben a társadalmi, alkotmányos és politikai kontextust sem figyelmen kívül hagyva. Ezzel azonban nem érhet véget az elemzés, mert a kérelmező *speciális* helyzetével kapcsolatos érvei is nagy súllyal esnek latba, tehát a kiutasítás célországára vonatkozó információkon túl, ezt meghaladóan a panaszos egyéni körülményeit is értékelni kell. Az EJEB számos döntésében megállapította, hogy a származási ország *általánosan rossz biztonsági helyzete* önmagában nem adott volna alapot a 3. cikk sérelmének megállapítására, azonban a kérelmező *egyéni* körülményei már megalapozottá teszik a sérelmes bánásmódtól való félelmét.

1.3.1. Politikai nézettel, vallással, nemzetiséggel összefüggő esetek

1.3.1.1. Ciprus kontra Törökország

A kérelmező állam által az eljárás tárgyává tett több tényállás közül a következőkben részletezett két magatartás érintette a 3. cikket.

I. A *görög származású ciprusiak Karpas régióban* (Észak-Ciprus) a törökök által gyakorolt különböző, erőteljesen diszkriminatív bánásmódnak voltak kitéve. Többek között nem járhattak középiskolába, ha délen középiskolába iratkoztak, többé nem élhettek északon, korlátozott volt mozgásszabadságuk, közösségi találkozókra való részvételül akadályozott volt, nem szerezhettek ingatlant. Mindezen diszkriminatív gyakorlat kizárólag olyan alapon nyugodott, amely megkülönböztette őket a török-cipriótáktól, azaz faji, származási és vallási alapon.

A lakosság lealacsonyító körülmények között kényszerült élni, amely mélyen sértette egyes tagjai emberi méltóságát. Ez a diszkrimináció a bíróság álláspontja szerint - a vizsgált időszakban - olyan súlyos mértékben megalázó, hogy az Egyezmény 3. cikke szerinti *megalázó bánásmód* megállapítására alkalmas.

II. Általános gyakorlat volt továbbá, hogy a törökök egy-egy katonai beavatkozás során tömegesen hurcoltak el embereket, akikről nem lehetett tudni bizonyosan, hogy meghaltak-e vagy fogságba estek. Az *eltűnt görög-ciprióták* családtagjai nem tudták megközelíteni a területet, így komoly mértékű bizonytalanságot és aggodalmat éltek át. Ciprus szerint a török hatóságok nem folytattak vizsgálatot az eltűnt személyek tartózkodási helyének felkutatására, s a családtagoknak sem nyújtottak megfelelő információt.

E második tényállási pont alapján a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy Törökország ezzel is megsértette az Egyezmény 3. cikkét. Az 1974-ben lefolytatott katonai műveletek jelentős emberi élet vesztéséggel, sok bebörtönzéssel és családok

szétszakításával jártak. Önmagában egy családtag eltűnése miatt érzett aggodalom nem feltétlenül lenne alkalmas az embertelen vagy megalázó bánásmód megállapítására, azonban **a hatóságok hanyag hozzáállása, az esetek „ki nem vizsgálása” eredményezheti a 3. cikk sérelmét.** A hozzátartozók ugyanis a hatóságok magatartása folytán hosszú szenvedésnek voltak kitéve azzal, hogy nem tudtak családtagjaik hollétéről. Az információáramlást különösen megnehezítette az, hogy a sziget két részre szakadt, valamint, hogy magas volt az elvándorlási arány Dél-Ciprus felé. Az információ biztosítása a kérelmezett állam feladata lett volna. A Bíróság álláspontja szerint **a hatóságok hallgatása,** közönye, amivel a hozzátartozók aggodalmaira reagáltak, olyan mértékű szenvedésnek tette ki az elhurcolt, vagy eltűnt emberek családtagjait, ami mindenképp a 3. cikkbe ütköző **embertelen bánásmódként** értékelhető.

A jogsértés általánosságának, szisztematikusságának megállapítására a bíróság a „beyond reasonable doubt” (azaz ésszerű kétséget nem hagy) bizonyítási elvet alkalmazta, amit az **Írország kontra Egyesült Királyság** ügyben használt első ízben. Így a tömegesen, azonos minták alapján előforduló, azonos következményekkel járó cselekmények esetén megállapította a jogsértés általános gyakorlat jellegét, mivel annak általános jellegű megvalósulása felől nem merült fel ésszerű kétsége.

1.3.1.2. N.A. kontra Egyesült Királyság

A srí-lankai származású, **tamil etnikumú** kérelmező illegálisan lépett 1999-ben az Egyesült Királyság területére, ahol menedékjogot kért. Azt állította, hogy hazájában sérelmes bánásmódtól tart a srí-lankai hadsereg és a tamil tigrisek részéről. 1990 és 1997 között hatszor is letartóztatta és fogva tartotta a hadsereg, melynek során többször bántalmazták, ujjlenyomatát levették. A tamil tigrisek kétszer megpróbálták besorozni. Az Egyesült Királyságban a hatóságok és bíróságok is azon az alapon utasították el menedékjogi kérelmét, hogy a Srí-Lankán tapasztalható általános helyzet nem mutat arra, hogy rossz bánásmód egyéni veszélyétől kellene tartani.

Az EJEB részletesen idézte a rendelkezésére álló országinformációkat, úgy mint az UNHCR 2006 decemberi jelentését, az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának 2007 októberi információit, a kínzással kapcsolatos speciális jelentéstevő 2007-ben begyűjtött adatait, valamint az Egyesült Államok és Kanada jelentéseit. Nagy figyelmet szentelt a bíróság a nem-kormányzati szervek információi között az Amnesty International és a Human Rights Watch jelentéseinek.

Az EJEB kiemelte, hogy az a tény, hogy Srí-Lankán a biztonsági helyzet - és ezzel összefüggésben az emberi jogok tiszteletben tartása is - **romlott,** nem jelent egyúttal minden tamil számára fokozott visszatérési kockázatot. A veszély értékelése minden esetben **egyéniileg** kell, hogy történjék. Alapvetően jogszerű az a gyakorlat, hogy listázott

„rizikófaktorok” alapján vizsgálják a nemzeti hatóságok a visszatéréseket, objektív országinformációk és bizonyítékok értékelésével, azonban szem előtt kell tartani, hogy számos egyéni tényező, amely külön-külön valós veszélyt nem jelez, **együttesen** már azzá válhat általános erőszak esetén.

Az EJEB egy ország általánosan rossz biztonsági helyzetével kapcsolatban emlékeztetett arra, hogy alapvetően e tény nem nyújt alapot ahhoz, hogy kiutasítás esetén a 3. cikk sérelmét meg lehessen állapítani. A sérelmes bánásmódot csak szélsőséges szituációkban lehet elemezni, s kivételesen az EJEB is állapított meg ilyen ügyekben jogsértést, például rossz bánásmódnak rendszeresen kitett csoportok esetében. Ilyenkor egyrészt azt kell bizonyítani, hogy az adott jogsértés, 3. cikkel ellentétes gyakorlat a származási országban valóban létezik, másrészt azt kell igazolni, hogy a panaszos valóban e csoport tagja. Ezen esetekben az EJEB további egyéniesítést már nem kíván meg, ha az illuzórikussá tenné a 3. cikk által garantált védelmet.

Az EJEB rendelkezésére álló információk szerint a hatóságok érdeklődését felkeltő tamilok esetében igazolt és rendszeres a kínzás és sérelmes bánásmód, és a srí-lankai szervek olyan technológiát és eljárási rendet dolgoztak ki, amellyel a colomboi reptéren beazonosíthatják a menedékkérőket és a hatóságok által keresett személyeket. A bíróság elismerte, hogy igazi veszély csak a nagyon aktív és ismert ellenzéki tamilokat és áruókat fenyegeti, ugyanakkor a kérelmező egyedi esetében számos rizikófaktor mutatkozik. Így például a panaszos kora, származása, igazolt sérülései, korábbi letartóztatásai, az, hogy őt tamil tigrisként azonosíthatják, valamint hogy menedékjogot kért Londonban, kiteheti őt annak a veszélynek, hogy hazatérése esetén azonosíthatják, kikérdezhetik, fogva tarthatják.

1.3.1.3. MO.M. kontra Franciaország

A csádi illetőségű kérelmező fiatal kora óta kereskedelmi tevékenységet folytatott hazája és Szudán között, melynek nyomán azzal vádolták meg, hogy **a forradalmároknak kémkedik** és anyagilag is támogatja őket. A Nemzetbiztonsági Szolgálat emberei a panaszos távollétében üzletét lerombolták, apját is fogva tartották egy ideig, majd miután a kérelmező üzleti útjáról hazatért, őt is kikérdezték és kínzásnak vetették alá: testét cigarettával égették és elektromosan sokkolták. A panaszos a fogságból megszökött, nagybátyja segítségével hagyta el az országot.

Franciaországba érve a kérelmező nemzetközi védelmet kért, de azt az illetékes hatóság és bíróság is elutasította, majd a külföldit kiutasították.

Az EJEB megvizsgálta a csádi általános helyzetet, a kínzásra vonatkozó nemzetközi jelentéseket és a fogvatartottak helyzetét is. A bíróság egyik téren sem talált igazán

megnyugtató adatokat: a Szudán és Csád közötti békeszerződés (2010 januárjából) nem jelentette azt, hogy a helyzet ne lenne instabil, s az országinformációk szerint a titkosszolgálatok által működtetett börtönökben, s általában véve is a kémkedéssel vádolt rabok kínzásnak, rossz bánásmódnak lehetnek elszenvedői.

Az EJEB úgy vélte, hogy a bemutatott egészségügyi dokumentáció számos sérülést igazolt a kérelmező testén, s az orvosok egyetértettek abban, hogy ebből jónéhány kínzás eredménye.

Ráadásul a panaszos ellen 2009-ben - három évvel távozása után - elfogató parancsot bocsátottak ki, s ez nem tehető vitássá a francia kormány azon érve alapján, hogy a dokumentumnak nincs nyoma a nemzetközi adatbázisban, hiszen egy állam eldöntheti, hogy nemzetközi elfogatóparancsot bocsát-e ki avagy sem.

A francia kormány arra is hivatkozott, hogy a menedékkérelem vizsgálata során már részletesen elemezte a hatóság és a nemzeti bíróság a kérelmezőt fenyegető esetleges sérelmes bánásmódot, de az EJEB ezzel szemben hangsúlyozta, hogy *egyrészt* a francia döntések indokolása igen szűkszavú volt, *másrészt* a nemzetközi bíróság előtt jóval több bizonyíték állt már rendelkezésre, tehát ***az elbíráláskor több információból dolgozhattak.***

Az EJEB szerint ezen bizonyítékok hitelességét, meggyőző erejét még az sem ronthatta le, hogy a francia eljárás kezdetén a kérelmező hamis személyazonossággal jelentkezett.

A bíróság mindezek mellett még figyelembe vette a panaszos jelenlegi politikai aktivitását is, hiszen a kérelmező az ellenzéki csádi párt, az RNDP támogatójává vált Franciaországba érkezése után, ez az EJEB álláspontja szerint hazatérése esetén még inkább kitenné a kérelmezőt 3. cikkel ellentétes bánásmódnak.

1.3.1.4. M.E. kontra Franciaország

M. E. Egyiptomból származó, ***kopt keresztény*** kérelmező, aki egyházának igen aktív tagja, rendszeresen járt misékre hazájában és 13 éves kora óta a testén is viselt egy keresztet formázó tetoválást. 2007-től sorozatos támadásoknak volt kitéve: szóban is fenyegették és tetteleg is bántalmazták, de a rendőrség mindig tétlen maradt, amikor a kérelmező feljelentést akart tenni. A lakásuk muzulmán tulajdonosa a család kopt keresztény hite miatt mondta fel a bérletet. 2007 augusztusában „iszlámellenes” cselekedetei miatt, hittérítés okán bíróság elé idézték, egy ideig fogva is tartották, de a kérelmező az eljárás elől Franciaországba szökött. Mint később kiderült, három éves börtönbüntetésre ítélték. A menekültügyi kérelmét Franciaországban a bevándorlási hivatal és a fellebbviteli fórum, a menekültügyi bíróság is elutasította.

Az EJEB az ügy vizsgálatakor különös gondot fordított az ***Amnesty International*** 2010. januári jelentéseire, melyek kiemelték az egyiptomi hatóságok passzivitását, védelmének hiányát a vallási kisebbségeket érintően. A kopt keresztényeket érő kiterjedt

diszkrimináció értékelésekor a EJEB a *US Department of State* 2010-es és 2012-es országinformációit is felhasználta, melyek megerősítették az e valláshoz tartozókat érő számos erőszakot, nem csupán magánszemélyek, de az államhatalom részéről is.

Az EJEB ismét emlékeztetett arra - a Saadi ügyben részletezett okfejtése alapján - , hogy minden kérelem esetében egyrésztől vizsgálni kell a származási ország *általános* helyzetét, de nem mellőzhető az egyedi ügy *konkrét* körülményeinek értékelése sem.

Ami az első tényezőt, az adott ország *általános* helyzetét illeti, az EJEB szerint a kétségkívül országinformációkkal igazolt, kopt keresztények elleni erőszakos cselekmények tudatában sem mondható az ki, hogy minden kopt 3. cikkel ellentétes bánásmódnak lenne kitéve Egyiptomba való kiutasítása esetén.

Ugyanakkor a kérelmező *speciális* helyzete aggodalomra adott okot. M. E. már üldöztetésnek volt kitéve, hiszen szóban és tettleg is bántalmazták, távollétében börtönbüntetésre ítélték, mai napig keresik hazájában. A kérelmező által szolgáltatott számos bizonyíték hitelességét a francia kormány nem vonta kétségbe, és az sem vitatott, hogy az egyiptomi hatóságok gyakorlatilag semmit sem tesznek a kopt vallási kisebbség védelme érdekében, így az EJEB szerint alappal feltételezhető, hogy 3. cikkel ellentétes bánásmódnak lenne kitéve a kérelmező hazatérése esetén.

1.3.2. A nőket érintő ügyek

Az 1.3. pontban írtak szerint a kérelmező egyéni helyzetének is kiemelt jelentősége lehet, különösen igaz ez a nőket, mint sajátos társadalmi csoportot érintő esetekben. A nők sérülékenyebb csoportba tartozhatnak, mint más kérelmezők, egyes „erkölcsi” jellegű bűncselekmények következményei is e csoportot sújtják.

1.3.2.1. Aydin kontra Törökország

A 17 éves kurd származású török nőt 1993 júniusában terrorizmus vádjával elhurcolták falujából, ahol a szüleivel élt. Fogva tartása elején az örök meztelenre vetkőztetve gumiabroncsba préselték, és hosszasan görgették egy szobában körbe-körbe, miközben nagynyomású hideg vízzel locsolták és folyamatosan ütötték. Később a kihallgató szobában az egyik ör megerőszkolta, aminek következtében súlyos sérüléseket szenvedett. Ezt követően folytatták bántalmazását, annak érdekében, hogy a történekről ne szóljon senkinek. Fogva tartása alatt szinte folyamatosan be volt kötve a szeme. Pár nap után - több kihallgatást követően - szabadon engedték. Szabadon bocsátása után pár napon belül orvoshoz fordult, aki megállapította, hogy a combköz sérüléseket szenvedett, és a szűzhártya elszakadt.

A bíróság ebben a döntésében is hangsúlyozta, hogy a 3. cikk abszolút, kivételt nem ismerő védelmet teremt az egyének számára. A megerőszakolás kapcsán kifejtette, hogy egy **állami tisztviselő által elkövetett nemi erőszak különösen súlyos és elítélendő formája a sérelmes bánásmódnak**, mivel a sértett sérülékenységet és meggyengült ellenállását a végletekig kihasználja. A nemi erőszak továbbá olyan pszichikai sérüléseket okoz, amelyek nem reagálnak olyan ütemben az időmúlásra, mint bármilyen egyéb más, lelki vagy testi sérülés. A kérelmező továbbá korára és nemére tekintettel pedig különösen súlyos egyéb mentális és testi sérüléseket szerzett azáltal, hogy folyamatosan bekötött szemmel tartották, meztelenül mutatták, gumiabroncsban forgatták, így különlegesen embertelen és megalázó módokon bántalmazták. Ezzel a bánásmóddal előre megfontoltan és kegyetlenül olyan mértékű testi-lelki szenvedésnek tették ki a sértettet, amely maradandó sérüléseket okozott és feltétlenül megvalósítja a 3. cikk sérelmét, mégpedig annak legsúlyosabb fordulata, a **kínzás** alkalmazása miatt.

Az EJEB szerint a **13. cikket - a hatékony jogorvoslathoz való jogot - sem tartotta tiszteletben** Törökország, mivel a nő feljelentését követő nyomozás súlyos hiányosságokat mutatott, felszínes volt. Az ügyész nem próbált meg szemtanúkat felkutatni, egyéb bizonyítékokat beszerezni, túl könnyen elfogadta a csendőrök vallomását, az elrendelt orvosi vizsgálat pedig aligha nevezhető hatásosnak és részrehajlás-mentesnek.

1.3.2.2. Jabari kontra Törökország

A kérelmező 1995-ben találkozott párjával, akivel már a házasságot tervezték, azonban a frigy nem jött létre, részben a férfi családjának ellenkezése miatt. A panaszos barátja végül másik nőt vett feleségül, de a nemi kapcsolatot a kérelmezővel nem szakította meg, így 1997-ben a párt őrizetbe vették.

A nőt családja segítségével ideiglenesen szabadlábra helyezték, ekkor szökött át Törökországba. Hamis útlevelel Franciaországon át Kanadába kívánt menekülni, de a francia hatóságok feltartóztatták és visszaküldték Isztambulba, ahol a hamis útlevelel történő belépés miatt az Iránba történő visszatoloncolás várt rá. Menedékjogot kért a török hatóságoktól, de azok elutasították kérelmét arra tekintettel, hogy azt késedelmesen terjesztette elő. 1998-ban - az ENSZ egyik alkalmazottja által Jabari idegenrendészeti őrizete alatt lefolytatott kihallgatás eredményeként - az UNHCR menekült státuszt adott neki arra tekintettel, hogy az üldözéstől való félelme megalapozott, mivel Iránba való visszatoloncolása esetén - **házasságtörés** miatti büntetőeljárás lefolytatását követően - olyan embertelen büntetésnek lenne kitéve, mint a megkorbácsolás, vagy a halálra kövezés. Ezt követően a panaszos a török közigazgatási bírósághoz fordult a kitoloncoló határozat ellen, mely elutasította a kérelmet, de a végrehajtás felfüggesztésére nem volt szükség, mert ilyen határozat még meg sem született, tekintettel arra, hogy ideiglenes

tartózkodási engedélyt kapott a kérelmező az Emberi Jogok Európai Egyezménye szerinti eljárása időtartamára.

A bíróság egyfelől megállapította, hogy a török hatóságok súlyos jogsértést követtek el azzal, hogy érdemben nem vizsgálták a kérelmező kérelmét, hanem azt minden esetben kizárólag formai okokból utasították el. A bizonyítás körében az EJEB lényegesnek tartotta - a török kormány által sem vitatott - Amnesty International által készített jelentést, amely az Iránban a házasságtörésért kiszabott és végrehajtott büntetéseket foglalta össze, figyelemmel volt az Egyesült Államok információira és a nyilvánosan elérhető sajtóhírekre. Ezen dokumentumokat egyenként és összességében értékelve állapította meg az EJEB, hogy a halálra kövezés még a 2000-es években is lehetséges büntetés házasságtörés esetén Iránban. A kérelmező állításainak, félelme valódiságának és megalapozottságának (szavahihetőségének) körében a bíróság elfogadta bizonyítékként az ENSZ-meghallgatás anyagait. Ezek alapján megállapította, hogy Iránban a kérelem idején házasságtörésért a nőket gyakran ítélték halálra kövezésre, vagy megkorbácsolásra, amelyek **embertelen büntetésnek** minősültek, valamint, hogy a kérelmező félelme megalapozott volt tekintetben, hogy visszatoloncolása esetén ilyen büntetés várna rá. (Ebben az ügyben egyebekben a **13. cikk** - hatékony jogorvoslathoz való jog - sérelmét is kimondta a bíróság az érdemi vizsgálat mind első-, mind másodfokon való elmaradása miatt.)

1.3.2.3. D. kontra Törökország

A házaspár férfi tagja már 1994-ben megkísérelt Törökországban menedéket találni, ugyanis Iránban kurd nemzetisége és politikai nézetei miatt zaklatták. Nem járt sikerrel, 1995-ben haza kellett térnie, de ott őrizetbe vették és a nemzetbiztonsági szolgálatok kikérdezték.

1996-ban ismerkedett össze a fiatal pár, s jöllehet a nő apja és bátyja tiltakozott a kapcsolat ellen, szeptemberben mégis összeházasodtak, szunnita hagyományok szerint. A naghadei iszlám bíróság pár nap múlva a sharia jog alapján érvénytelennek nyilvánította a házasságot, de a fiatalokat 100 - 100 **ostorcsapásra** is büntették. 1997 áprilisában a férjén végrehajtották a testi büntetést, ugyanakkor a feleség megkorbácsolását elhalasztották, figyelemmel előbb a terhességére, majd később - gyermekének megszületése után - a fizikai és mentális állapotára. 1999 után azonban több halasztást már nem engedélyeztek, s emiatt a család Irán elhagyása mellett döntött.

Az EJEB az iráni büntetések vizsgálatakor kitért arra, hogy az Amnesty International csak 2003-ban 197 korbácsolásról szerzett tudomást, melynek végeredménye időnként az elítélt halála.

Az EJOB hangsúlyosan kiemelte, hogy **a testi büntetések ezen fajtája teljes mértékben elfogadhatatlan** (nem lehet szimbolikus jellegű, a török kormány hivatkozásával szemben) és az érintett állam megsérti az EJE-t, ha kiutasítás következményeként ilyen jellegű büntetésnek teszi ki a külföldit. Egyértelműen nyomon követhető az országinformációkból, hogy morális érintettségű „bűncselekmények” (házasságtörés, paráználkodás) esetén intézményesítették a súlyos testi büntetéseket Iránban.

Az EJOB ismételten rámutatott arra, hogy a testi büntetés **összeegyeztethetetlen az emberi méltósággal** és fizikai integritással, így **embertelennek** minősül.

1.3.2.4. N. kontra Svédország

Az afgán állampolgárságú kérelmező férjével 2004-ben érkezett Svédországba, s a házaspár több ízben kért - sikertelenül - menedékjogot. 2005-ben a panaszos el kívánt válni a házastársától, de svéd bíróságok nem tudtak az ügy érdemében dönteni, figyelemmel az illegális tartózkodásra, ráadásul a nő férje ellenezte a válást.

A kérelmező azt kérte a svéd bevándorlási hatóságtól, hogy újra vizsgálja meg ügyét, ugyanis immár halálbüntetésnek lenne kitéve hazatérése esetén, hiszen **házasságtörést** követett el, kapcsolata volt egy svéd állampolgárral és otthoni családja is kitagadta. Kérelmét azonban a hatóságok és bíróságok is elutasították.

Az EJOB - megvizsgálva általánosságban az **afgán nők** helyzetét - arra a következtetésre jutott, hogy az UNHCR információi által is alátámasztottan a „kevésbé konzervatív életstílust” követő nőket (különösen az Európából visszatérőket) megbélyegzik. A társadalom úgy véli, ezek a nők felrúgták a társadalmi-vallási hagyományokat, így a legkülönbözőbb visszaéléseknek vannak kitéve: a kitaszítástól a „becsület” bűncselekményekig. A nők Afganisztánban különösen ki vannak téve sérelmes bánásmód veszélyének.

A panaszos helyzetének értékelésekor az EJOB figyelemmel volt arra, hogy a kérelmező 2004. óta Svédországban tartózkodik, így hazájában a társadalmi-nemi szerepekhez nem igazodó asszonyként tarthatják számon, ráadásul egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy férjétől el kíván válni. Ha akár férjével együtt, akár külön hazautaztatnák őket, a férfi családja minden bizonnyal a további együttélést követelné. Az emberi jogi jelentések szerint az afgán nők 80%-a érintett a családon belüli erőszakkal, amellyel szemben a hatóságok nem nyújtanak védelmet. Ráadásul a hatóságokhoz forduló nőt a székely is kíséri, hogy férje nélkül el merte hagyni a házat. Tekintettel kell arra is lenni, hogy a házasságtörés súlyos bűncselekmény az afgán törvények szerint, s az egyedül élő (férfi támogatásában nem részesülő) nők helyzete igen nehéz: a szabad mozgásuk gátolt, a megélhetésük kétséges, így sokan vissza is térnek eredeti otthonukba, ahol ismét áldozattá válnak.

Az EJEB összességében úgy vélte, hogy *halmozottan hátrányos* helyzetbe kerülne a kérelmező, ha haza kellene térnie: visszaélésnek lenne kitéve akár férje vagy annak családja, akár a nő családja részéről, csakúgy, mint az afgán társadalom oldaláról.

1.3.3. A kérelmező egészségügyi helyzetével összefüggő esetek

A gyógyíthatatlan betegségek és a nagyon súlyos pszichés zavarok egyértelműen befolyásolhatják a kiutasítás lehetőségét, és előidézhetik a 3. cikk sérelmét a bíróság joggyakorlata szerint.

1.3.3.1. D. kontra Egyesült Királyság

A kérelmező Saint-Kitts (szigetállam a Karib-térségben) állampolgára volt, ott is élt. 1993-ban Londonba érkezett, és Gatwick repülőterén nagy mennyiségű kokaint találtak nála, ezért 6 év börtönbüntetésre ítélték. Elzárása alatt, 1994-ben egy kivizsgálás alkalmával kiderült, hogy a panaszos *AIDS-ben szenved*, s a betegség az ítélelhozatalkor már előrehaladott állapotban volt. A kérelmező 1996-ben jó magaviselete okán feltételesen szabadult, azonban idegenrendészeti őrizetbe helyezték és vissza akarták toloncolni Saint-Kittsre. A kérelmező azt kérte az angol hatóságoktól, hogy tekintsenek el kiutasításától arra tekintettel, hogy a kiutasító határozat végrehajtása esetén gyógyszeres kezelése, amit az Egyesült Királyságban kap, nem lenne biztosított, így az élete megrövidülne. Továbbá származási országában sem lakhatása, sem megélhetése (betegségére tekintettel képtelen lett volna dolgozni), sem rokonsága nincs. A hatóságok elutasították kérelmét.

Az EJEB elismerte, hogy a kérelmező súlyos bűncselekmény miatt volt börtönbüntetésre ítéelve, viszont arról is tudomása volt, hogy a kérelmező egy nagyon súlyos, halálos betegség előrehaladott szakaszában volt, és egy angliai alapítvány jóvoltából gyógyszeres kezelése, kórházi elhelyezése is biztosított volt az Egyesült Királyságban. A panaszos származási országában nem kapott volna ilyen orvosi ellátást (a bíróság a sziget egészségügyi ellátását és a kérelmező szüleinek helyzetét is vizsgálta), sőt még kórházi elhelyezése sem biztos, hogy lett volna, nem voltak ott rokonai, így nem nyert bizonyítást, hogy kiutasítása esetén bármilyen szociális, vagy egészségügyi ellátásban, gondozásban lett volna része. Az volt valószínűsíthető, hogy a külföldi fizikai és mentális szenvedésnek, komoly testi fájdalomnak, fájdalmas haláltusának lett volna kitéve közvetlenül a kiutasítása következtében. 1994-ben - miután kiderült betegsége - a támadott állam felvállalta gyógyszeres kezelésének felelősségét, mely meg is kezdődött ebben az időpontban. Ezek a rendkívüli körülmények indokolták ebben az ügyben azt, hogy az EJEB kimondta, hogy a kérelmező kiutasítása - annak végrehajtása esetén - a kérelmezett állam *embertelen bánásmód* miatti felelősségét vonná maga után. A bíróság a

fentiek ellenére főszabályként kimondta, hogy egy bűnelkövető, szabadságvesztés büntetése letöltését követően, nem támaszthat semmilyen igényt - kiutasítása helyett - valamely részes állam által a börtönbüntetése alatt egyébként biztosított egészségügyi és szociális ellátásokra. Csak az ügy kivételes körülményei és humanitárius megfontolások indokolták ebben az esetben az Egyesült Királyság felelősségének megállapítását.

1.3.3.2. Aswat kontra Egyesült Királyság

A kérelmezőt az Amerikai Egyesült Államok már körözte, mert nemzetközi terrorizmussal, jihad kiképző központ létrehozásával vádolták. 2005-ben az Egyesült Királyságban tartóztatták le és 2006 márciusában elrendelték kiadatását. 2008-ban azonban egy magas biztonsági fokozatú kórházba kellett szállítani a külföldit, mert *paranoid skizofréniát diagnosztizáltak* nála, a szakértői vélemények kórházi kezelést javasoltak a kérelmező egészsége és biztonsága érdekében.

Az EJEB tüzetesen vizsgálta, hogy a külföldit kiadatása esetén milyen intézményben tartanák fogva, a bírósági eljárás alatt és után milyen kezeléseket részesülne. Az Egyesült Államok azonban nem jelezte, hogy pontosan hol lehetne őrizetben tartani a kérelmezőt, és az is bizonytalan, hogy a fogva tartás mennyi ideig tartana (jóllehet elítélés esetén nem vitásan az amerikai börtönökben is rendelkezésre áll a megfelelő orvosi kezelés).

Aswat esetének *specialitását* ugyanakkor éppen a mentális zavar súlyossága adja: az orvosi szakvélemények szerint a kérelmező kifejezetten *kórházban* való folyamatos egészségügyi kezelése indokolt, az itteni körülmények egy átlagos börtönben nem nyújthatók, különösen nincs garancia a betegségnek megfelelő magas szintű orvosi kezelésre az ADX Florence magas biztonsági fokozatú büntetés-végrehajtási intézményben. Az EJEB azt is figyelembe vette, hogy az átszállítás egy - a külföldi számára - idegen országba történne, ahol kapcsolatai sincsenek, ezért az orvosi bizonyítékok tükrében úgy vélte, hogy a kiadatás sértené a 3. cikket.

Azt, hogy az EJEB kifejezetten vizsgálja a személyes helyzetből fakadó sajátosságokat, jól példázza, hogy a **Babar Ahmad** ügyben szintén terroristák Egyesült Államokba való kiadatásáról volt szó (az ADX Florence börtönbe szállították volna őket), de itt a 3. cikk sérelmét nem állapította meg az EJEB. Úgy vélte, hogy sem a fogvatartási körülmények, sem a lehetséges büntetés hossza nem ellentétes az EJEE rendelkezéseivel.

1.4. Az őrizetben lévők

A jelen alfejezetben tárgyalt egyik jogeset kifejezetten idegenrendészeti őrizetbe vett menekültügyi kérelmezők ügyét érinti, míg más ügyekben büntetőjogi fogvatartásról van

szó. Ez utóbbiak is kiemelkedőek azonban menekültügyi szempontból, hiszen az **elzárás körülményeit, az annak során tanúsított bánásmódot** illető megállapítások függetlenek attól, hogy a fogvatartást milyen okból rendelték el. Az EJEB őrizettel kapcsolatos döntései általános útmutatót nyújtanak a jogalkalmazó számára tekintetben, hogy mely magatartás megengedhetetlen szabadságelvonás esetén, valamint mely bizonyítási szabályokat kell betartania az államnak.

1.4.1. Tomasi kontra Franciaország

A francia állampolgárságú kérelmezőt - emberölés és annak kísérlete gyanújával - előbb őrizetbe vették, majd előzetes letartóztatását rendelték el, de a büntetőeljárás végén felmentették. A kérelmező Franciaországban előterjesztett panaszai, melyek szerint kegyetlen bánásmódban volt része fogva tartása alatt, sikertelenül végződtek, bár több orvos is különböző zúzódásokat, sérüléseket észlelt a panaszos testén.

Az EJEB elé vitt ügy azért vált jelentőssé, mert a bíróság a **bizonyítási teherrel** összefüggésben kimondta, hogy ha nem utal jel arra, hogy őrizetét megelőzően az érintetten sérülésnyomok lettek volna, és az sem valószínűsíthető, hogy a fogvatartott azokat magának okozta volna - ellenben a nyomok orvosilag bizonyítottak -, akkor **az államnak kell elfogadható magyarázattal, bizonyítékkal szolgálnia arra nézve, hogy miként keletkezhettek a sérülések**. A sérelmes bánásmód tehát a fogva tartó kimentése hiányában megáll, ez Tomasi esetében egymástól függetlenül elkészített orvosi szakvéleményekkel igazolt is volt.

Az EJEB egyhangúlag állapította meg, hogy a bűnözés vagy terrorizmus elleni küzdelem tagadhatatlan nehézségei sem adnak alapot arra, hogy a letartóztatottak fizikai integritása sérüljön, így a kérelmezőt ért bánásmód **embertelennek és megalázóknak** minősült.

1.4.2. Aksoy kontra Törökország

A török állampolgárságú kérelmezőt terrorizmus gyanújával Délkelet-Törökországban 1992. november 24-én őrizetbe vették. Vallatása közben mindkét karját hátrakötötték, és levetkőztetve, karjainál fogva fellógatták (ez az úgynevezett „**palesztin akasztás**”), majd elektromos áramot vezettek a testébe kb. 35 percen át (ezalatt végig be volt kötve a szeme), rugdosták, sértegették. A vallatást követően őrizetének első négy napján rendszeresen megverték. 1992. december 10-én kiengedték, majd öt nappal ezután kórházba szállították, ahol az orvosok megállapították, hogy mindkét karja lebénult. Sem az őrizetbe vétel előtt, sem a szabadulást követően, a kórházba vonulás előtt nem érte őt olyan inzultus, ami arra utalt volna, hogy sérülései nem az őrizet időtartama alatt keletkeztek.

A **bizonyítási teher** kérdésében az EJEB teljes mértékben megismételte a Tomasi ügyben kifejtetteket, s a 3. cikk **abszolút** jellegét is újból aláhúzta többek között a Soering- és Chahal jogesetekre hivatkozással.

A bíróság a palesztin akasztást illetően - az okozott eredményre, bénulásra is figyelemmel - a 3. cikkely egyértelmű sérelmét állapította meg, a bánásmódot **kínzásnak** minősítve. Az EJEB kifejtette, hogy e magatartás a bántalmazók részéről csakis **szándékos** lehet, megvalósítása előkészületeket és felkészülést igényel, s annak érdekében alkalmazták, hogy a kérelmezőtől információkat nyerjenek.

1.4.3. Selmouni kontra Franciaország

A holland-marokkói származású kérelmezőt kábítószerrel visszaélés bűncselekményének gyanújával őrizetbe vették Franciaországban. Fogva tartása alatt számtalanszor bántalmazták, ütötték, trágár szavakkal szidalmazták, forrasztólámpával és injekciós tűvel fenyegették és levizelték. Ezt több, egymástól független orvosi szakvélemény is alátámasztotta.

A bíróság kimondta, hogy a számos testi és lelki sérülés, amelyet Mr. Selmouninak szándékosan, hivatalos személyek vallomás kicsikarása érdekében okoztak, megtörték minden testi-, illetőleg mentális ellenállását, és olyan mértékűek voltak, hogy azok **kínzásnak** minősülnek. Az, hogy a 3. cikkben belül mi minősül kínzásnak, és mi „*csupán*” embertelen, vagy megalázó bánásmódnak, az EJEB joggyakorlata során folyamatosan változik, ahogy az Egyezmény tartalma is állandó átalakulásban van az aktuális társadalmi értékeknek és normáknak megfelelően („**élő eszköz**”). Az alapvető jogok és emberi jogok terén mutatkozó egyre magasabb szintű követelmények elkerülhetetlenül együtt járnak a demokratikus társadalmak alapvető értékeinek megszegésével szemben tanúsított nagyobb szigorúsággal. ***Az EJEE „élő eszköz” mivolta tehát abban áll, hogy a fokozottan védett értékek, az emberi jogok egyre erősebb védelme indokolhatja azt, hogy amit a bíróság egy korábbi ítéletében még embertelen, vagy megalázó bánásmódnak tekintett, az a magatartás később már a kínzás fogalmába tartozzék.***

1.4.4. Popov kontra Franciaország

Az EJEB e döntésében az őrizettel kapcsolatban erős jelzőket használt, mivel az érintett házaspárt egy 5 hónapos és 3 éves **kisgyermekével együtt** elfogadhatatlan körülmények között **helyezték idegenrendészeti őrizetbe**.

A kazahsztáni pár 2000-ben érkezett Franciaországba, gyermekeik már itt születtek. A család menedékjogot kért arra hivatkozással, hogy hazájukban mind orosz nemzetiségük, mind vallásuk miatt üldözésnek vannak kitéve. A menedékjogi kérelmet és a tartózkodási

engedély iránti kérelmet is elutasították a hatóságok, így az érintettek - gyermekeikkel együtt - 2007. augusztus 27-én őrizetbe kerültek, s másnap megkísérelték őket légi úton hazautaztatni, ami a járat törlése miatt nem járt sikerrel. A család a Rouen-Oissel-ben található fogva tartási helyre került, s 2007. augusztus 9-én az illetékes bíró további 15 nappal meghosszabbította az őrizetet. 2007. szeptember 11-én ismét megkísérelték a kérelmezők hazautaztatását, de a reptéren ismét nem jártak sikerrel, így végül szabadon bocsátották őket. 2009-ben a család menekült státuszt kapott.

Az EJEB a **3. cikkelyel** összefüggésben a gyermekek oldaláról igen súlyos hiányosságokat fogalmazott meg, s az ő szempontjukból állapította meg e cikk sérelmét.

A szolgáltatott információk szerint a Rouen-Oissel-ben található fogvatartási hely „családok fogadására alkalmas”-ként van kijelölve, ugyanakkor ez az EJEB szerint annyiban merül ki, hogy „speciálisan felszerelt szobák találhatók az ingatlanban”, de semmilyen utalás nincs a családok speciális szükségleteire nézve. Bár a többi őrizetestől a családok külön élhetnek, mégis csupán felnőtteknek való vaságy van a szobában, mely veszélyes a gyermekeknek, ez utóbbiaknak semmilyen játéktér vagy foglalkoztató nem áll rendelkezésre, s automatikusan a családokra zárják a szobákat. Mind az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa, mind a Kínzásellenes Európai Bizottság megállapította, hogy a stressz és a bizonytalan légkör, ami jellemzi ezeket a befogadó központokat, igen káros következményekkel jár a kiskorúakra nézve, a nemzetközi sztenderdekkel ellentétesen.

Az EJEB már a fogva tartás 15 napos időtartamát is túlzónak minősítette, ami „*végtelenül hosszúnak tűnhet*”, ha figyelembe vesszük a befogadási feltételek és a korhoz igazodó elbánás hiányosságait. Az EJEB szerint különösen káros volt az állandó rendőri jelenlét megtapasztalása, a felnőtt környezet, a foglalkoztatási lehetőségek hiánya, így nagyon sérülékeny helyzetbe került a két kiskorú. A bíróság erős kifejezéssel tudta csak jellemezni a helyzetet: álláspontja szerint **különösen traumatizáló** hatással voltak mindezek a körülmények a kicsik pszichéjére. A gyermekek kora, az őrizet hossza és a feltételek hiánya mind-mind oda vezetett, hogy az EJEB bírái teljesen egyhangúlag mondták ki a 3. cikk sérelmét.

Ugyanakkor e cikkely érdekes módon nem sérült a felnőtt szülők esetében, mert bár frusztráló volt a helyzet, a család mégis együtt maradhatott.

Az EJEB úgy vélte, hogy az **5. cikk** követelményeit sem tartották szem előtt a francia hatóságok, mivel nem vizsgálták meg alaposan, hogy vajon valóban utolsó lehetőség-e az őrizet, nincs-e enyhébb alkalmazható idegenrendészeti szankció. Érdekes módon azt is kimondta a bíróság, hogy a gyermekek csak a szüleik által élhettek jogorvoslással, ami szintén jogsértő volt.

1.5. A 3. cikk területi összefüggései: a belső menedék és a lánc-refoulement

A bíróság joggyakorlatából kitűnően egyértelmű, hogy az államok 3. cikkelyért való felelőssége nem merül ki abban, hogy a *származási országban* a külföldre váró esetleges kockázatokat mérlegeljék. A következő jogesetek rávilágítanak arra, hogy ettől még körültekintőbben kell eljárni: ha az érintettet *köztes - harmadik - országnak* adják ki, ez utóbbiban sem lehet kitéve a kérelmező sérelmes bánásmód veszélyének, s ez utóbbi államnak is garantálnia kell a visszaküldés (refoulement) tilalmát. Ha ugyanis valós annak kockázata, hogy a harmadik országból garanciák és vizsgálat nélkül továbbadják a külföldit - a számára továbbra is veszélyes - származási országának, akkor lánc-refoulement esete valósulna meg, s a kiutasítást elrendelő állam éppúgy felel a 3. cikk megsértéséért, mintha maga adta volna ki a panaszost hazájának.

Ugyanilyen gondossággal kell vizsgálni a belső menedék lehetőségét, adott esetben a *származási ország egy adott részére sem küldhető vissza* a külföldi, ha onnan reális eséllyel az állam nem biztonságos területeire kerülne vissza vagy egyéb okból e területen is sérelmes bánásmód fenyegetné.

1.5.1. Hilal kontra Egyesült Királyság

A jogeset egy *zanzibári* panaszost érint, Zanzibár Tanzániához tartozó szigetcsoporthoz, Afrika keleti partjainál.

A kérelmező 1992 óta volt tagja hazájában az ellenzéki Polgári Egyesült Frontnak (Civic United Front, CUF), nézetei miatt 1994-ben letartóztatták, s három hónapos fogvatartása során többször elektromos sokknak vetették alá, fejjel lefelé lógatták és zárkáját vízzel árasztották el. Szabadon bocsátását követően is kereste a rendőrség otthonában, így a kérelmező az Egyesült Királyságba távozott, ahol menedékjogot kért. A panaszos csatolta bátyja halotti bizonyítványát annak alátámasztásául, hogy testvére letartóztatás alatti bántalmazásokba halt bele. Az eljáró szervek azonban megállapították, hogy a panaszos biztonsággal hazatérhet, feltéve, ha az afrikai kontinensen telepedik le (tehát találhat belső menedéket).

Az EJEB nem értett egyet a hatóságok érvelésével. Úgy vélte, hogy a kérelmező az *afrikai kontinensen sem lenne biztonságban*, a helyzet ott közel sem kielégítő, mivel az országban a nemzetközi jelentések szerint általánosnak mondható a fogvatartottak bántalmazása, verése, a börtönökben sem az orvosi ellátás, sem az ételmezés nem kielégítő, sőt életveszélyes körülmények tapasztalhatók. A zanzibári uralkodó párt tagjai átjárnak a szomszédos szárazföldre (az afrikai kontinensen található Tanzániába), hogy a rejtőzködő CUF-tagokat felkutassák, valamint a két ország rész rendőrsége is intézményes kapcsolatban áll egymással, és kölcsönös a kiadatás is. Így Hilal kiadatása esetén az Egyezmény 3. cikke sérülne.

1.5.2. Salah Sheekh kontra Hollandia

A szomáliai állampolgárságú, *asharaf* nemzetiségű kérelmező 2003-ban hagyta el hazáját, Hollandiában kért menedékjogot. Arra hivatkozott, hogy 1991-ben családjával a polgárháború miatt Tuulo Nuh faluba kellett menekülnie, de ezt a települést a Hawiye klánba tartozó Abgal család tartja uralma alatt, a kérelmező és családja képtelen volt magát megvédeni a fegyveres milíciák ellen. A külföldi apját az Abgal milícia ölte meg, s a kérelmezőt és testvérét is többször bántalmazták, hűgát megerőszakolták.

A holland hatóságok a kérelmet elutasították, részben szavahihetlenségre alapozva, részben arra utalással, hogy a külföldit sosem tartóztatták le, s nem is volt tagja politikai pártnak. A döntéshozók szerint a menekülési történet az *általánosan bizonytalan szomáliai helyzettel* magyarázható, mert gyakori, hogy bűnözői csoportok önkényesen eljárva megfélemlítik a lakosságot. A kérelmező elkerülheti problémáit, ha az ország viszonylagosan biztonságosabb területein keres belső menedéket.

A kérelmező szerint tervezett kiutasítása nem csupán jogilag sérelmes, de arra sincs garancia, hogy a számára kibocsátott európai útiokmányokat Puntföldön (a „*viszonylagosan biztonságos területeken*”) elfogadják.

Az EJEB megállapította, hogy Hollandia Szomáliának a „viszonylag biztonságos területeire” kívánta a kérelmezőt visszaküldeni, de ha ezen országrész viszonylagosan stabilabb helyzetű is, meg kell különböztetni egy olyan külföldi helyzetét, aki az adott régióban született és ott családi, rokoni szálakkal rendelkezik, attól a kérelmezőtől, akinek hasonló kapcsolatai nincsenek. A bíróság számára kevésbé volt valószínű, hogy egy asharaf kisebbséghez tartozó, az ország déli részéből származó kérelmező ezeken a „*viszonylagosan biztonságos területeken*” védelmet talál. Szomáliában a legsérülékenyebb személyek a kisebbségek tagjai, a külföldről hazatérők és az országon belül elköltöztetettek. Ha kérelmezőt kiutasítanak, mindhárom kategóriába tartozna.

Az EJEB rámutatott arra is, hogy Szomáliföld és Puntföld álláspontja a kérelmezőhöz hasonló helyzetben lévőkkel kapcsolatban világos volt (erről tájékoztatták is a holland hatóságokat): nem fogadják el az Európai Unió okmányokat és nem is fogadják be ezen visszatérőket. Nincs lehetőség annak ellenőrzésére, hogy letelepedhet-e a „viszonylag” biztonságos országrészekben a kérelmező, kap-e erre engedélyt, ezért az EJEB számára ez „elég kevésbé valószínű” forgatókönyv. Arra azonban nagyobb az esély, hogy a külföldi végül kiutasítása következményeként Szomália olyan területeire lenne kénytelen visszautazni, melyet maga a kormány és az UNHCR is „nem biztonságosnak” minősített, s ahol embertelenek a körülmények.

Nagyon fontos megállapítás, hogy az EJEB szerint a 3. cikk sérelme nem csupán akkor foroghat fenn, ha a származási ország közvetlen vagy közvetett hatalomgyakorló a veszély forrásai. A 3. cikk alkalmazható abban az esetben is, ha *nem államhatalmi*

szereplőktől ered az üldözés, azt kell ugyanis megvizsgálni, hogy a kérelmező *védelmet kap-e* az ellene irányuló fenyegetéssel szemben, valamint esetleges bekövetkezett sérelem esetén milyen jóvátételben részesül. Salah Sheekh konkrét esetében erre a védelemre semmi jel nem utal, s nem osztható a holland kormány azon álláspontja sem, hogy csupán elszigetelt, visszaélészerű cselekményekről lenne szó. A bíróság úgy vélte - a kérelmező beszámolója és az asharaf kisebbség tagjaira nézve rendelkezésre álló országinformációk alapján -, hogy a panaszost fenyegető veszély a 3. cikkbe ütközik és valódi, nem csupán hipotetikus veszélyt jelent.

1.5.3. K.R.S. kontra Egyesült Királyság

Az iráni állampolgárságú kérelmező 2006-ban kért menedékjogot az Egyesült Királyságban, de az ügy érdemét nem vizsgálták meg, mert a dublini szabályok alkalmazásával a külföldi Görögországnak való átadásáról döntöttek.

Így a konkrét megállapítások ismertetése előtt röviden vázolni szükséges a Dublin II. rendelet lényegét és átadásra vonatkozó legfontosabb szabályait.

A Dublin II. rendelet 1. cikke szerint „*E rendelet megállapítja egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok valamelyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételeket és eljárási szabályokat*”.

A jogszabály értelmében tehát a menedékjogi kérelemmel kapcsolatos *eljárás* lebonyolítása és a kérelem *elbírálása* tekintetében csak *egyetlen állam illetékes*, és ennek döntése az összes többi államot is fogja kötelezni. Főszabály szerint a „felelős”, tehát illetékes ország az lesz, amelynek területére a külföldi elsőként lépett be, ezzel biztosítani kívánták *egyrésztől*, hogy hatékonyabb legyen a döntéshozatal és egy kérelmező esetében csak egy állam döntsön, *ugyanakkor* cél volt a menedékjogi kérelmekkel való visszaélések megakadályozása is: az ún. asylum-shopping elkerülése, azaz, hogy a menedékkérő ne váltogathassa kérelmezéseinek helyszínét.

A panaszos sikertelenül vitatta az átadásra vonatkozó döntést a jogorvoslati eljárásban, az EJEB előtt arra hivatkozott, hogy a görög hatóságoknak való átadásával az EJE 3. cikke sérülne.

Az EJE a jogeset vizsgálata előtt felsorolta a legfontosabb releváns uniós irányelveket (Dublin II. rendelet, Eljárási Irányelv, Befogadási Irányelv) - a nemzeti jogszabályokon túl -, de részletesen idézte a Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (CPT), valamint az UNHCR és a legfontosabb nem-kormányzati szervek véleményét is. E két utóbbi határozottan azt javasolta a tagállamoknak, hogy menedékkérőket további intézkedésig ne adjanak át Görögországnak, inkább alkalmazzák a szuverenitási klauzulát. (A Dublin II. rendelet 3.

cikk (2) bekezdése - ún. „szuverenitási klauzula” - értelmében a kérelem elbírálásáért egyebekben *nem* felelős tagállam bármikor megvizsgálhatja a kérelmet, azaz „átvállalhatja” az eljárás lebonyolítását és a döntés meghozatalát.)

Az EJEB megerősítette, hogy a „*közvetett refoulement*” – még ha az egy szintén szerződő államot érint is – nem szünteti meg a kiutasítást előíró állam azon felelősségét, hogy ne küldje olyan országba a kérelmezőt, ahol rossz bánásmódnak lehet kitéve. Ha az államok nemzetközi szervezeteket hoznak létre vagy nemzetközi szerződéseket kötnek az együttműködés jegyében, az emberi jogi kérdéseket vethet fel, s így érintheti az EJEE tükrében is az államok felelősségét.

Ezt az elvet a bíróság teljes mértékben alkalmazhatónak tartotta a Dublin II. rendeletet és a jelen ügyet érintően is.

Úgy vélte ugyanakkor, hogy a nem-kormányzati szervek és az UNHCR által megfogalmazott aggodalmak mégsem kötelezhetik az Egyesült Királyságot arra, hogy ne adja át a külföldit Görögországnak. Az EJEB a kérdéskört tisztán a *lánc-refoulement* szempontjából vizsgálta és rámutatott arra, hogy a rendelkezésre álló információk szerint Görögország nem küld vissza Iránba kérelmezőket (és nem teszi ezt Afganisztán, Irak, Szomália és Szudán vonatkozásában sem). Értékelte a bíróság az új görög jogszabályi környezetet is, valamint emlékeztetett arra, hogy az EJEE aláírójaként Görögországnak is tiszteletben kell tartania az abszolút jogokat (ellenkező bizonyíték hiányában ezt vélelmezni kell). Ami a fogvatartással kapcsolatos problémákat illeti (a CPT ítéletben is idézett megállapításai), az EJEB szerint etekintetben elsősorban a görög hatóságoknál kell panaszt emelni.

1.5.4. M.S.S. kontra Belgium és Görögország

Az ügy - az addig is sokat kritizált - dublini rendszer hiányosságaira mutatott rá többek között, de az EJEE saját joggyakorlatában is előrelépést jelent a K.R.S. üggyhez képest.

Az Európai Parlament 2008. szeptember 2-án állásfoglalást bocsátott ki a dublini rendszer értékeléséről, s már ebben jelezte, hogy „*a menekültügyi jogszabályok és gyakorlatok az egyes országokban még ma is nagyban eltérnek egymástól, s ennek következményeképpen a menedékkérők a dublini rendszerhez csatlakozott országokban is más és más bánásmódban részesülnek*”, valamint „*a dublini rendelet helyes végrehajtása a felelősség egyenlőtlen megosztását eredményezheti a védelmet kereső személyek vonatkozásában néhány olyan tagállam rovására, amelyek – egészen egyszerűen földrajzi elhelyezkedésük folytán – különösen ki vannak téve a migrációs mozgásoknak*”. Ennek nyomán a Parlament kifejtette, hogy „*szilárd véleménye, hogy amíg nem jön létre megfelelő és kiegyensúlyozott védelem az egész Európai Unióban, addig a dublini rendszer sem technikai, sem emberi szempontból nem fog kielégítő eredménnyel működni, s a*

*menedékkérők továbbra is okkal gondolhatják, hogy kérelmüket érdemesebb egy bizonyos tagállamban benyújtani, hogy a legkedvezőbb nemzeti döntéshozatal vonatkozzon rájuk; ... szilárd meggyőződése, hogy egy valódi közös európai menekültügyi rendszer és egységes eljárások hiányában a dublini rendszer továbbra is **igazságtalan marad úgy a menedékkérők, mint egyes tagállamok számára**”.*

A Parlament és a legtöbb szakember számára is nyilvánvaló volt, hogy a dublini egyezményt és rendeletet kibocsátó jogalkotó azon feltevése, hogy a menedékkérők jogait mindenhol egyaránt tiszteletben tartják, megingott, s pár év tapasztalatainak tükrében azt is ki lehetett jelenteni, hogy a dublini szisztéma egésze megrendült.

Az M.S.S. ügyet érintő legfontosabb rendelkezések:

Dublin II. rendelet 10. cikk (1) bekezdés

*„Amennyiben (...) megállapítást nyer, hogy a menedékkérő harmadik országból érkezve jogellenesen lépte át egy tagállam határát szárazföldön, tengeri vagy a légi úton, az a tagállam felelős a menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért, **amelynek területére így lépett be**. Ez a felelősség 12 hónappal a jogellenes határátlépést követően megszűnik.”*

Dublin II. rendelet 3. cikk (2) bekezdés - ún. „szuverenitási klauzula”

*(2) Az (1)bekezdéstől eltérve **minden tagállam megvizsgálhatja** a harmadik ország állampolgára által hozzá benyújtott **menedékjog iránti kérelmet akkor is, ha** annak megvizsgálásáért az e rendeletben megállapított feltételek szerint **nem felelős**. Ez esetben ez a tagállam válik e rendelet értelmében felelős tagállammá, vállalva a felelősséggel együtt járó kötelezettségeket. [...]*

A tények és az EJEB döntése

Az afgán állampolgárságú kérelmező 2008 elején hagyta el Kabult, Iránon és Törökországon keresztül utazva, Görögországban lépett be az Európai Unió területére 2008. december 7-én. Itt nem terjesztett elő menedékkérelmet, továbbutazott, 2009. február 10-én Belgiumba érkezett, ahol nemzetközi védelmet kért. A Dublin II. rendeletben foglalt szabályozásnak megfelelően a belga bevándorlási hatóság kérte a görög hatóságoktól, hogy vegyék át a menedékjog iránti kérelem elintézését.

Belgiumban történt meghallgatása alkalmával a kérelmező előadta, hogy egy csempész 12.000 dollárért volt hajlandó áthozni őt az Európai Unióba. Hivatkozott arra, hogy egy nővére Hollandiában él, de elvesztette vele minden kapcsolatát, valamint azt, hogy Hepatitis B vírussal fertőzött és gyógyszeres kezelésre szorul. Kérte, hogy - átadás helyett - a belga hatóságok vizsgálják ki kérelmét.

Amíg az ügy elintézése folyamatban volt, 2009. április 2-án az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa levélben felhívta a Belgiumban illetékes, menekültügyért felelős minisztérium figyelmét a görög menekültügyi eljárás hiányosságaira és a menekültek fogadása során fennálló rossz körülményekre, egyben kérte, hogy függesszék fel a Görögországba történő átadásokat. A levél egy másolatát a belga bevándorlási hivatal is megkapta.

2009. május 19-én a hatóság kötelezte a kérelmezőt, hogy hagyja el Belgiumot. A belga hatóságok érvelése szerint a Dublin II. Rendelet szabályai értelmében Belgium nem az a tagállam, amely felelős a menedékkérelmek iránti kérelem megvizsgálásáért. Álláspontjuk szerint Belgiumnak nem volt oka arra, hogy kétségbe vonja azt, hogy a görög hatóságok megfelelően eleget tesznek e kötelezettségüknek (figyelembe véve azt, hogy Görögország uniós tagállam, valamint a Genfi Egyezmény részes állama is).

A kérelmezőt 2009. június 15-én átszállították Görögországba.

Az athéni repülőtérre érkezése után azonnal őrizetbe vették és a reptér melletti épületbe vitték, ahol nagyon kis helyen húsz másik kérelmezővel együtt tartották fogva. A mosdókhoz, mellékhelyiséghez kizárólag az örök engedélyével lehetett hozzáférni, a fogvatartottak nem mehettek ki a szabad levegőre, keveset kaptak enni és koszos matracokon vagy a földön kellett aludniuk. A panaszost pár nap után szabadon engedték, megkapta a menedékkérő kártyát (rózsaszín kártyát), ezt követően azonban egy parkban élt mindenfajta támogatás nélkül. Nem jelentkezett a görög hatóságoknál az előírt időn belül, hogy megadja a lakcímét, állítása szerint azért, mert nem volt címe, amit megjelöljön.

Később megpróbálta elhagyni Görögország területét egy hamis bulgáriai igazolvánnyal, így ismét letartóztatták, és ugyanabban az épületben tartották fogva, ahová az érkezését követően szállították. Egy hetet töltött itt, és elmondása szerint a rendőrök többször megverték. Szabadon bocsátása után ismét az utcára került, a görög büntetőbíróság 2 hónap - 3 évre felfüggesztett - börtönbüntetésre ítélte azért, mert hamis papírokkal megpróbálta átlépni a görög határt. Továbbra is az utcán élt, időről időre a helyiektől és az egyháztól kapott segítséget. 2009 decemberében megújították menedékkérő kártyáját, és ezt követően a hatóságok formálisan tettek lépéseket annak érdekében, hogy szállást találjanak neki, de a meghallgatására szóló idézés görög nyelvű volt, és a tolmács - a kérelmező szerint - nem említett időpontot. Ennek folytán a hatóság által e tárgyban kitűzött meghallgatáson a panaszos nem jelent meg, így egy lakást sem ajánlottak fel neki. Miután ismét megpróbált Görögországból megszökni (ezúttal Olaszországba, ahol tudomása szerint a menedékkérőknek nem kellett az utcán élniük), a török határhoz szállították, hogy onnan kitoloncolják, ennek egyetlen akadálya - állítása szerint - a török hatóságok jelenléte volt. A menekültügyi eljárás folyamatban léte alatt - ügyvédjén keresztül - a kérelmező folyamatosan tájékoztatta az EJEB-t az eseményekről.

A bíróság mindenekelőtt azt kérte Görögországtól, hogy az eljárás befejezéséig ne adják ki a kérelmezőt Afganisztánnak. A kamara a döntést a Nagykamara elé utalta, az ügy jelentőségére utal az is, hogy a bíróság előtti eljárásba harmadik félként beavatkozott

Hollandia és az Egyesült Királyság kormánya, több nem kormányzati szerv, az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa és az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa is.

I. A Görögország elleni panasz

I/1. A fogva tartás körülményei

Az EJEB elsőként a Görögország elleni kifogásokat vizsgálta, melynek eldöntésétől függött a Belgium elleni panasz elbírálása is. A fogva tartás körülményei tekintetében a bíróság megállapította, hogy ugyan az EU külső határait biztosító tagállamokra migráció terén nem vitásan súlyos teher nehezedik, amit nem szabad alábecsülni, ez azonban nem mentesítheti Görögországot az Egyezmény 3. cikkében foglalt **abszolút** jellegű tilalom betartása alól. Amikor a kérelmező Athénba érkezett, a görög hatóságok ismerték a személyazonosságát, azaz tudták, hogy egy lehetséges menekülről van szó. Ennek ellenére azonnal őrizetbe vették, amelynek indokait nem közölték. A bíróság ítéletét megelőző években több nem kormányzati szervezet felhívta jelentéseiben a figyelmet arra, hogy Görögországban jellemző gyakorlat az, hogy szisztematikusan elvonják a menedékkérők **személyi szabadságát** anélkül, hogy ennek indokairól tájékoztatnák őket. A kérelmezőnek a **rendőrségi bántalmazásról**, brutalitásról szóló panasza is egybehangzó azokkal a jelentésekkel, amiket a civil szervezetek tettek közzé. Erre a jelenségre a Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (**CPT**) is felhívta a figyelmet azon jelentéseiben, melyeket kifejezetten az athéni repülőtér melletti fogdában fogvatartott menedékkérők elmondásaira alapított.

Bár a görög hatóságok a kérelmezőt viszonylag rövid ideig tartották fogva, az EJEB álláspontja szerint az **őrizet körülményei elfogadhatatlanok voltak**. Ez, kiegészülve az önkényes bánásmód elszენvedésének érzésével, a helyzet bizonytalansága miatti félelemérzettel, súlyosan sértette a kérelmező emberi méltóságát, így az Egyezmény 3. cikkébe ütközően a megalázó bánásmód megállapítására volt alkalmas.

II/2. A menedékkérő életkörülményei

A bíróság a 3. cikk megsértésének vizsgálata kapcsán nagy jelentőséget tulajdonított a kérelmező **menedékkérő** státuszának, annak, hogy egy különösen hátrányos helyzetben lévő, sebezhető csoport tagja. Nemzetközileg és uniós szinten is egyetértés van abban a tekintetben, hogy **a menedékkérők speciális védelemre szorulnak**.

A kínzás és embertelen, megalázó bánásmód tilalma még önmagában nem jelenti azt, hogy a tagállamok kötelesek lennének a menekülteknek olyan támogatást nyújtani, mely egy meghatározott életszínvonalat biztosít. Azonban az a lehetetlen helyzet, amelybe a kérelmező került, és amelyből a görög állam nem nyújtott neki semmiféle lehetőséget kimenekülni, kimondottan súlyos volt. **Hónapokig élt nyomorban, az utcán**, a létfenntartáshoz szükséges **támogatás nélkül** (a rózsaszín kártya önmagában semmilyen

védelmet nem nyújtott neki, a hatóságok semmit nem tettek a menedékkérő helyzetének javítása érdekében). Folyamatos szorongásban, aggodalomban és bizonytalanságban tartották, jóllehet a görög jogszabályok és a vonatkozó európai uniós irányelv is előírja, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő menedékkérőkkel a körülményeknek megfelelően kell bánni és biztosítani kell számukra a **minimumellátást**, melybe alappal beleértendő a szállás.

A görög hatóságok nem informálták megfelelően a kérelmezőt a különböző lakhatási lehetőségekről. Az a felhívás, miszerint a rendőrségen be kell jelentene a lakcímét, nem tekinthető megfelelő tájékoztatásnak. A görög állam az eljárás során beismerte, hogy általános gyakorlat az, hogy a menekültekkel kapcsolatos eljárás nem kielégítő, mert körülbelül ezer főt tudnak a menekültszállásokon elhelyezni, ehhez képest több tízezer menedékkérő él az országban. A bíróság nem fogadta el a görög szervek arra irányuló érvelését, mely szerint a panaszos passzivitása miatt nem rendeződött a lakhatása, tekintettel az államok fent említett kiemelt kötelezettségére a menedékkérők védelmének biztosítása érdekében. A kérelmező által kifogásolt helyzet ugyanis Görögországba érkezésétől kezdve fennállt és egyértelműen a menedékkérő státuszához, helyzetéhez kapcsolódott. Az EJEB kimondta, hogy **a kiszolgáltatott helyzetben lévő emberekkel szemben az állam közönyös, passzív, a panaszos kérelmeire nem válaszoló magatartása is megvalósíthatja a 3. cikk megsértését**. A hatóságok időben meghozott döntése jelentősen enyhíthette volna a kérelmező szenvedését, ezért a menekültügyi eljárás hiányosságai is sértették az Egyezménynek a kínzás és embertelen, megalázó bánásmód tilalmát kimondó 3. cikkét.

II. A Belgium elleni panasz

A Belgiummal kapcsolatos érvekre reagálva az EJEB hangsúlyozta, hogy a belga hatóságoknak tudniuk kellett a görög helyzetről, a menedékkérőkkel szembeni eljárások hiányosságairól, a menedékkérők megélhetési problémáiról akkor, amikor meghozták az átadásról szóló döntést. E tekintetben **nem lehet a kérelmezőre hárítani a Görögországnak történő átadásából eredő félelmének megalapozottsága vonatkozásában a bizonyítási terhet**. Nem fogadta el a bíróság Belgium azon érvelését, hogy mivel a kérelmező szóban nem adta elő félelmeit, így azok nem voltak ismertek a belga hatóságok előtt. Ennek ugyanis ellentmondott számos olyan, **hitelt érdemlő nemzetközi dokumentum**, amelyeket a **belga hatóságoknak - hivatalból - figyelembe kellett volna venniük az eljárásuk során**. A görög állapotokról e téren 2006 óta folyamatosan, 2008 és 2009 folyamán pedig egyre nagyobb sűrűséggel jelentek meg riportok, cikkek, jelentések, hivatalos dokumentumok nemzetközi szervezetektől. Kiemelt hangsúllyal vette figyelembe a bíróság e körben az UNHCR 2009. április 2-án kelt

levelét, különösen azért, mert ezt a belga bevándorlási hivatal is megkapta másolatban, még az átadásról szóló döntés meghozatala előtt. A fentiekhez hozzáadódott az is, hogy az Európai Unió gyakorlata egyre inkább abba az irányba mutatott ebben az időben, hogy a menekültek alapvető emberi jogainak védelmében a Dublin II rendelet alkalmazását keretek közé szorítsa. Az Európai Bizottság 2008. december 3-án ajánlásokat tett közzé annak érdekében, hogy a Dublin II alkalmazását hatékonyabbá tegyék az emberi jogok védelme terén, bizonyos esetekben a transzferek ideiglenes felfüggesztésére is javaslatot tett. Az EJEB továbbá értékelte azt a tényt, hogy a belga bevándorlási iroda formanyomtatványán nem volt olyan hely, ahol a menedékkérő az észrevételeit rögzíthette volna, így a Görögországnak való átadás elleni tiltakozásra a gyakorlatban nem volt lehetőség. A Görögországba történő transzferek Belgiumban szisztematikus gyakorlattá váltak, a kivétel lehetőségét a belga hatóságok nem is vizsgálták, jóllehet annak megvoltak a jogszabályi alapjai.

A bíróság nem fogadta el a belga állam arra irányuló érvelését, hogy minden esetben meggyőződtek arról, hogy Görögországban megfelelő garanciák vannak az emberi jogok tiszteletben tartására a menekültekkel kapcsolatos eljárások során. E körben a belga államnak ugyanis a fent említett jelentésekből származó egyértelmű bizonyítékok álltak rendelkezésére, melyek szerint ***a gyakorlat teljes mértékben ellentmondóan alakult a jogi garanciákhoz képest, a görög hatóságok eljárása számtalan esetben kiüresítette azokat***, a rossz bánásmód kockázata is fennállt a menedékkérőkkel szemben. Az EJEB álláspontja szerint jelen esetben a belga államnak nem lett volna szabad elfogadnia a görög hatóságoktól kapott általános jellegű, személytelen, diplomáciai garanciákról szóló tájékoztatást, ami a menedékkérő személyéről és az ő helyzetéről nem adott információt, a vele szemben alkalmazott gyakorlatról nem számolt be.

Belgium hivatkozott továbbá arra, hogy a kérelmező a belga hatóságok előtti eljárásban nem bizonyította az üldöztetés veszélyének személye ellen irányultságát, nem individualizálta félelmét. A bíróság álláspontja szerint azonban - mivel a rossz bánásmód, és a visszatoloncolás gyakorlata a görög eljárások ismeretében a menedékkérők nagy számát érintette - ***a bizonyítási terhet megfordítva, a belga hatóságnak kellett volna alátámasztania, hogy a kérelmező személyét érintően elég garancia van arra, hogy a 3. cikkbe ütköző rossz bánásmód ne valósuljon meg.***

A Görögországnak történő kiadatás tehát sértette a kérelmező 3. cikkben garantált jogait. Tekintettel arra, hogy az EJEB a fogvatartás körülményei miatt elmarasztalta Görögországot, ***Belgium is megsértette az EJEE 3. cikkét azzal, hogy - a görög gyakorlat ismeretében - átadta a kérelmezőt a görög hatóságoknak.***

1.5.5. Hirsi Jamaa kontra Olaszország

A 11 szomáliai és 13 eritreai kérelmező egy nagyobb migráns csoporthoz tartozott, akik vízi úton kívánták elérni Líbiából az olasz partokat. 2009 májusában Lampedusától délre 35 mérföldre azonban olasz felségjelű hajók feltartóztatták a csoportot és - katonai hajóra átkísérve őket - visszairányították a külföldieket Tripoliba. Mintegy tízórás hajóutat követően a migránsokat átadták a líbiai hatóságoknak. Az olasz hatóságok, köztük az olasz belügyminiszter is kiemelte, hogy e gyakorlatot a Líbia és Olaszország közötti, 2009. február 4-i kétoldalú egyezmény teszi lehetővé, mely fontos lépést jelent az illegális bevándorlás elleni küzdelemben. A megállapodás végrehajtását ugyanakkor 2011. február 26-án felfüggesztették, figyelemmel a líbiai eseményekre.

A kérelmezők azt kifogásolták, hogy mind Líbiába való visszairányításuk, mind az esetlegesen származási országba való kiutasításuk sérti az EJEE 3. cikkét, de az olasz hatóságok eljárása a kollektív kiutasítás tilalmába is ütközik. Figyelemmel arra, hogy semmilyen lehetőségük nem volt arra, hogy a visszairányítás ellen hatékony és felfüggesztő hatályú jogorvoslattal éljenek, álláspontjuk szerint az EJEE 13. cikkét is megsértették az olasz hatóságok.

Az EJEE előtt folyó eljárást élénk nemzetközi figyelem kísérte: az UNHCR, az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága és számos nem kormányzati szervezet is beavatkozóként lépett fel az ügyben.

Nagyon érdekes előzetes kérdés volt a **joghatóság**, de az EJEB - a nemzetközi jogra hivatkozással - egyértelműen és határozottan leszögezte, hogy amíg egy szállító jármű (hajó) az adott állam felségjele, zászlója alatt közlekedik, addig az adott járművön is érvényesülnek és betartandók a szerződő államot kötő nemzetközi szerződések. Tehát az olasz felségjelű hajóra beszállításuktól a líbiai hatóságoknak való átadásukig az érintett külföldiek az olasz hatóságoknak vannak alávetve, ezen állam kizárólagos és folyamatos ellenőrzése alatt állnak. Mindezekből következőleg Olaszország felelősséggel tartozik hajóján is az EJEE betartásáért (és nem volt elfogadható az az érvelés, hogy csupán „mentési” műveletről lett volna szó).

Az EJEB kiemelte, hogy tisztában van azzal a nehéz helyzettel, amivel a bevándorlók tömeges beáramlása nyomán a szerződő államok szembesülnek, különösen tengerrel érintett területeken. Ez azonban nem mentesítheti a befogadó országokat a 3. cikkelyből folyó kötelezettségük alól: azaz ilyen helyzetekben is tartózkodni kell egy külföldi kiutasításától, ha az érintett ennek következményeként 3. cikkel ellentétes bánásmódnak lenne kitéve.

Ami a kérelmezőkre **Líbiában** váró esetleges rossz bánásmódot illeti, az EJEB azt teljes mértékben igazoltnak látta az UNHCR, a Human Rights Watch és az Amnesty International jelentései alapján. A megfigyelők szerint az illegális bevándorlókat és

menedékkérőket rendszeresen letartóztatják, embertelen körülmények között tartják fogva (időnként ez a kínzás szintjét is eléri). Mindezek mellett az olasz kormány azt deklarálta, hogy a visszatérők számára Líbia biztonságos ország, mely tiszteletben tartja az alapvető jogokra vonatkozó, aláírt nemzetközi egyezményeket. Az EJEB hangsúlyosan aláhúzta, hogy mindez azonban nem elég. A bíróság - visszautalva az M.S.S. ügyben hozott korábbi döntésére - kifejtette, hogy a menedékkérőket érintő hazai szabályok alkotása és **nemzetközi megállapodások megkötése önmagában ugyanis nem nyújt garanciát a rossz bánásmód ellen**, különösen, ha megbízható országinformációs források az EJEB alapelveivel ellentétes gyakorlatot írnak le az adott országban. Ez utóbbi kifogásolható líbiai gyakorlat az EJEB szerint ismert és könnyen ellenőrizhető volt a nemzetközi jelentésekből, így az olasz hatóságok tudtak (vagy tudniuk kellett volna) a líbiai, migránsokat érintő kedvezőtlen helyzetről.

Ami a **származási országban** várható bánásmódot illeti, az EJEB kiemelte, hogy a szerződő államoknak azt is ellenőrizniük kell, hogy **a kiutasítás célországa (a külföldi származási helyén kívüli harmadik ország) nyújt-e garanciákat** a jogszerűtlen visszairányítás ellen, még akkor is, ha maga nem szerződő állam. Líbia azonban az országinformációk szerint nem írta alá a Genfi Egyezményt, nincs menekültügyi eljárás, a kormány soha nem ismerte el az UNHCR Tripoliban működő irodáját. Így az EJEB álláspontja szerint nincs elegendő garancia arra, hogy Líbia nem sértené meg a non-refoulement elvét, jóllehet Szomáliában és Eritreában a nemzetközi jelentések szerint jelentős a veszélye annak, hogy pusztán az ország elhagyása miatt kínzásnak vetik alá kérelmezőket.

A fenti érvelés alapján az EJEB a kérelmezők érveit minden tekintetben osztotta: a 3. cikk a Líbiának való átadással és amiatt is sérült, mert a külföldiek hazájukba való kiutasításuk esetén rossz bánásmódtól alappal tarthatnak. A bíróság megítélése szerint ezen a megállapításon mit sem változtat az a tény, hogy Líbiában menedékkérők ezrei vannak hasonló helyzetben, mert kellően valószínűsített és konkrét a veszély. Az sem releváns, hogy a külföldiek a hajón nem kértek menedékjogot, mert a nemzeti hatóságoknak ennek hiányában is ki kell vizsgálniuk a kiutasítottakra a célországban váró bánásmódot. Ezzel az EJEB kifejezetten megerősítette a Saadi- és Chahal ügyben már részletezett érvrendszerét.

Az EJEB - történetében *először* - azt is vizsgálta, hogy a külföldiek kollektív kiutasítását tiltó EJEB **Negyedik kiegészítő jegyzőkönyvének 4. cikke** alkalmazható-e **az ország területén kívül**, hiszen az olasz hatóságok szerint területre belépés nem történt, így kiutasításról sem lehetett szó. Az EJEB szerint e cikk alkalmazható jelen esetre és sérült is, hiszen az eljáró szervek semmilyen egyéni vizsgálatot nem folytattak, egyszerűen elszállították a külföldieket Líbiába, így kollektív kiutasítás valósul meg, ha a külföldiek csoportos eltávolításukkor személyes érveiket nem adhatják elő. Ez azért is jelentős

megállapítás, mert eddig az időpontig csak a **Conka ügyben** (de ekkor területen belül) mondta ki ezen cikk sérelmét az EJEB.

1.5.6. Abdulkhanov kontra Oroszország

A kérelmező kalandregénybe illő módon homályos körülmények között, gyakorlatilag titkos úton, rejtve, hatósági segédlettel került ki Oroszországból, ahol megelőzőleg menedéket kért.

Az üzbég panaszos 2009 augusztusában hagyta el hazáját, mert letartóztatási parancs volt ellene életben illegális vallásgyakorlás miatt. Moszkvába érkezvén az orosz hatóságok közölték vele, hogy szélsőséges cselekedetei miatt keresi Üzbegisztán, ezért őrizetbe vették. A kérelmező sikertelenül kért menedékjogot, az orosz szervek kiadatásáról döntöttek. 2011. március 14-én a Legfelsőbb Bíróság elutasította a fellebbezést, hivatkozással arra, hogy az üzbég hatóságok diplomáciai garanciát nyújtottak arra nézve, hogy a panaszos hazájában nem lesz 3. cikkel ellentétes bánásmódnak kitéve. A kiadást ugyanakkor nem hajtották végre, az EJEB felfüggesztést indítványozó kérésére. 2011 júniusában a panaszost szabadították, de ugyanezen év augusztusában Moszkva központjában civilnek öltözött emberek elfogták és a repülőtéren egy Tadzsisztán felé tartó járatra tették, ezt követően átadták a tadzsik hatóságoknak, amikor is a kérelmezőt ismét őrizetbe vették.

Az EJEB leszögezte, hogy a panaszost gyakorlatilag elrabolták és akarata ellenére adták ki a tadzsik hatóságoknak, még hozzá az orosz szervek tudtával és asszisztálásával. Az orosz kormány ugyanis semmilyen magyarázatot nem adott a tadzsikisztáni jelenlétére nézve és az sem megmagyarázható, hogy a kérelmező hogyan tudta a határt átlépni útlevele nélkül (amelyet egyebekben az orosz bevándorlási szervek tartottak vissza).

Az EJEB álláspontja szerint a **3. cikk** mind az Üzbegisztánnak való kiadatással, mind a „titkos” Tadzsisztánba való utaztatással sérült.

Ami a **kiadást** illeti, igazolt volt, hogy Üzbegisztánban a fogvatartottakkal kapcsolatos sérelmes bánásmód mindennapos, a megkínzás egy rendszeres és általános gyakorlat, különösen igaz ez az illegális vallásgyakorlással gyanúsított panaszos esetében. Az orosz hatóságok nem vizsgálták az ezzel kapcsolatos nemzetközi jelentéseket, ezzel szemben nagy hangsúlyt helyeztek a diplomáciai biztosítékra. Az EJEB kiemelte, hogy egy ilyen **diplomáciai biztosíték nem nyújthat kellő védelmet** a 3. cikkel ellentétes bánásmód esetében, ha a jogellenes bánásmód egy igazolt gyakorlat az adott államban. Mindezek mellett az üzbég diplomáciai biztosíték túl általános jellegű volt és nem nyílt semmilyen mód a betartásának az ellenőrzésére.

A *Tadzsiszisztánnak való átadásra* nézve az EJEB kiemelte, hogy ezen állam nem aláírója az Egyezménynek, így az orosz szerveknek az esetleges embertelen bánásmóddal kapcsolatos veszélyre nézve alaposan, nagy körültekintéssel kellett volna vizsgálniuk a tadzsik jogalkotást és gyakorlatot. Az EJEB „különösen meglepőnek” minősítette az átszállítás körülményeit, nevezetesen azt, hogy az átadás titkosan történt, mindenféle jogi garancia nélkül. A bíróság szerint minden hasonlóan *törvénytelen kiadatás ellentétes a jogállamisággal és az EJEE által védett értékekkel*.

1.5.7. Mohammed kontra Ausztria

E jogeset a magyar menedékkérők őrizetével kapcsolatos megállapításokat is tesz, s ezért különösen érdekes lehet a hazai jogalkalmazó számára.

A szudáni állampolgárságú kérelmező Görögországon és Magyarországon át érkezett meg Ausztriába. Ez utóbbi államban menedékjogi kérelméről érdemben nem döntöttek, ugyanis az eljárás előzetes szakaszában, 2011 januárjában - dublini eljárás keretében - az osztrák szervek a Magyarországnak való átadásról határoztak.

2011 decemberében a külföldi kiutasítást előkészítő őrizetbe került, ismét menedékjogot kért, de ennek már nem volt halasztó hatálya az átadásra. Mind az őrizettel, mind az átadással kapcsolatos kérelmezői jogorvoslatot elutasították.

A panaszos arra hivatkozott, hogy 3. cikkel ellentétes bánásmódnak lenne kitéve Magyarországnak való átadása esetén, mert itt hosszú ideig őrizetben tartanak, ráadásul alkalmatlan intézményben, esetleges rendőri erőszaknak kitéve.

A **3. cikk** kapcsolatban az EJEB mindenekelőtt elismeri, hogy számos 2011-es és 2012-es nemzetközi jelentés a magyar menekültügyi rendszer hiányosságairól számolt be, ezek között különösen jelentős az UNHCR tanulmánya. Az információk számos problémát említenek, kezdve az őrizeteseik kifogásolható higiéniés körülményeitől a nyugtatók rendszeres használatán át a fogva tartók erőszakos cselekményeiig. 2011 őszén a menekültügyekben illetékes osztrák bíróság e problémákra fel is hívta a hatóságok figyelmét. A panaszos Magyarországot érintő kifogásainak alapja tehát ismert volt az osztrák szervek előtt. Mindezek mellett is hangsúlyozta az EJEB, hogy pozitív változások történtek Magyarországon e téren, mint ahogyan az UNHCR 2012. decemberi jelentése is megerősítette, számos jogalkotási eredmény van: így például megszűnt a menedékkérők szisztematikus őrizetbe vétele, amit a 2012-es számadatok is alátámasztanak. Mindezek miatt a Magyarországnak való átadással nem sérülne az EJEE 3. cikke.

A jogeset - az M.S.S. ügyhöz hasonlóan - arra hívja fel a figyelmet, hogy **a dublini átadásról rendelkező döntés sem lehet mechanikus**, automatikus, a hazai szerveknek ezen döntésükben is vizsgálniuk kell a célország viszonyait.

2. Az EJEE 5. cikkével kapcsolatos, menekültügyi szempontból releváns esetek

EJEE 5. Cikk - Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

„1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Szabadságától senkit sem lehet megfosztani, kivéve az alábbi esetekben és a törvényben meghatározott eljárás útján:

- a) törvényes őrizetben tartás az illetékes bíróság által történt elítélést követően;
- b) olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki nem tesz eleget a bíróság törvényes rendelkezésének, illetőleg a törvény által megállapított kötelezettség teljesítésének biztosítása céljából történő letartóztatás vagy őrizetbe vétel;
- c) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel abból a célból, hogy e bűncselekmény elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák vagy amikor ésszerű oknál fogva szükséges, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben;
- d) a kiskorú őrizetbe vétele törvényes rendelkezés alapján nevelési felügyelet céljából vagy törvényes őrizetben tartása az illetékes hatóság elé állítás céljából;
- e) törvényes őrizetbe vétel fertőző betegségek terjedésének megakadályozása céljából, valamint elmebeteg, alkoholisták, kábítószer-élvezők vagy csavargók őrizetbe vétele;
- f) törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel az országba való jogtalan belépés megakadályozása céljából vagy olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele, aki ellen intézkedés van folyamatban kiutasítása vagy kiadatása céljából.**

2. Minden letartóztatott személyt haladéktalanul az általa értett nyelven tájékoztatni kell letartóztatása okairól és az ellene felhozott vádról.

3. E Cikk 1. c) bekezdésének rendelkezésével összhangban letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.

4. Szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott minden személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és törvényellenes őrizetbe vétele esetén szabadlábra helyezését rendeli el.

5. Mindenkinek, aki e Cikk rendelkezéseinek megsértésével végrehajtott letartóztatás vagy őrizetbe vétel áldozata, joga van kártalanításra.”

Az Egyezmény 5. cikke - megfogalmazásából következőleg - enged törvényes kivételeket a szabadságtól való megfosztás alól, tehát nem abszolút és korlátozhatatlan jog, mint a 3. cikkelyben szereplő kínzás, embertelen, megalázó bánásmód és büntetés tilalma.

Ez azonban ne tévesszen meg bennünket: „**az 5. cikk első bekezdésének a szerkezete az első mondatban nem hagyja a legkisebb kétséget sem afelől, hogy a főszabály a szabadság, míg a szabadság korlátozására csak a második mondatban pontosan meghatározott esetekben kerülhet sor. A szabadságelvonás kivételes jellegű**”. E második részben meghatározott körülmények olyan jellegűek, amelyek a személyes szabadság

legalapvetőbb garanciáira vonatkoznak: ezért csak egy **szűk értelmezés** van összhangban a cikk céljaival.

A cikk általános célja, hogy az egyént megóvja attól, hogy **önkéntesen** megfosszák személyi szabadságától. Az önkényesség elkerülése érdekében az intézkedést **jóhiszeműen** kell meghozni: a fogva tartás okának szorosán kell kapcsolódnia a kiutasítási (kiadatási) **célhoz**, az őrizet **helyének és körülményeinek** megfelelőnek kell lenniük, s a **fogva tartás hossza** nem haladhatja meg az ésszerűen szükséges és a cél eléréséhez indokolt hosszúságot.

Mint láthattuk, az EJEB a 3. cikkely kapcsán a kínzást, embertelen, megalázó bánásmódot elérő cselekedetek súlyosságának megállapításához az eset összes körülményét vizsgálja. Az 5. cikk esetében ugyanez a helyzet: annak elemzéséhez, hogy egy személyt megfosztottak-e személyi szabadságától, az **eset összes körülményének** együttes mérlegelésére van szükség. Ennek körében vizsgálni kell a fogva tartás módját és körülményeit, annak teljes időtartamát ugyanúgy, mint az egyén személyi körülményeit, így többek között az érintett nemét is.

2.1. Az 5. cikk 1. pontja alkalmazhatóságának köre

A bíróság kimondja, hogy az 5. cikk 1. pontjának a) alponttól f) alpontig tartó felsorolása kimerítő jellegű, azaz **nem példálózó**. Ez azt jelenti, hogy az őrizetben tartás csak akkor lesz jogszerű, ha a szabadságtól megfosztás e pontok közül valamelyik alkalmazhatóságának körébe esik. A felsorolás kimerítő jellege egyben azt is jelenti, hogy az ott megfogalmazottakat **nem lehet tágan értelmezni**. Az Egyezmény szerinti bármely szabadságmegvonásnak meg kell felelnie az 5. cikk **céljának**, vagyis az egyént az önkényes fogva tartási intézkedéstől meg kell védeni.

2.1.1. Chahal kontra Egyesült Királyság

Az 1.2.1. pontban ismertetett jogesetben mondta ki a bíróság először az 5. cikk kapcsán azt a később következetesen használt értelmezési elvet, hogy az 5. cikk 1. pontjának **c) és f) alpontja eltérő védelmet nyújt**.

A **c) pont** szerint jogszerű az egyén szabadságától való megfosztása törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel esetén abból a célból, hogy **bűncselekmény** elkövetése alapos gyanúja miatt az illetékes hatóság elé állítsák, vagy amikor ésszerű oknál fogva **szükséges**, hogy megakadályozzák bűncselekmény elkövetésében vagy annak elkövetése után a szökésben. Az **f) pont** alapján pedig akkor jogszerű a fogva tartás, ha törvényes letartóztatás vagy őrizetbe vétel az országba való **jogtalan belépés** megakadályozása

céljából vagy olyan személy törvényes letartóztatása vagy őrizetbe vétele érdekében történik, aki ellen intézkedés van folyamatban **kiutasítása** vagy **kiadatása** céljából.

Az f) pont alapján tehát a jogszerűséghez a követelmény csupán annyi, hogy az intézkedés a **kiutasításra (kiadatásra) figyelemmel történjék**. Ezért irreleváns az a tény, hogy a fogva tartás alapjául szolgáló döntés a nemzeti- vagy egyezményes jog alapján igazolható-e vagy sem.

A Chahal ügyben az Egyezmény **5. cikk 1. pontja** nem sérült az EJEB szerint, mivel a kérelmezőt kiutasítási eljárás keretében tartották fogva.

Nem tartotta azonban tiszteletben a kérelmezett állam ugyanezen cikk **4. pontját**, mivel a panaszos számára olyan jellegű hatékony jogorvoslat, mely „**bírósági**” felülvizsgálatnak felelt volna meg, nem állt rendelkezésére (a kérelmező ügyében eljáró „konzultatív bizottság” nem minősült ilyennek).

2.2. A fogva tartás jogszerűségének vizsgálata

A jogszerűség körében a bíróság esetjogában két szintet vizsgál. Először a **nemzeti**, belső jogi szabályozást, majd ezt követően az **Egyezménynek** való megfelelést. A belső jog alapján elrendelt fogva tartás akkor tekinthető jogszerűnek, és ennek keretében „jogszabály által előírt eljárásban” („*procedure prescribed by law*”) meghozott intézkedésnek, ha az eljárás megfelel a nemzeti jog által előírt anyagi és eljárási szabályoknak. Az Egyezménynek való megfelelés érdekében az őrizet nem lehet önkényes. Mint korábban utaltunk rá, az EJEB szerint az önkényesség elkerülése érdekében az intézkedést **jóhiszeműen** kell meghozni: a fogva tartás okának szorosan kell kapcsolódnia a kiutasítási (kiadatási) célhoz, az őrizet helyének és körülményeinek megfelelőnek kell lenniük, s a fogva tartás hossza nem haladhatja meg az ésszerűen szükséges és a cél eléréséhez indokolt hosszúságot.

2.2.1. Amuur kontra Franciaország

Az 5. cikk 1. pontja azt kívánja meg, hogy a fogva tartásnak legyen nemzeti jogi alapja. Ezek a szavak azonban nem csak a nemzeti jogra, mint szóra vonatkoznak, hanem a **jog minőségére** is. Ezt a bíróság először ebben a jogesetben állapította meg.

Jelen ügyben szomáliai testvérekről van szó, akik Mohamed Siad Barre tábornok uralmának 1991-es megdöntése után, amikor is a Hawiye klán tagjai vették át az irányítást, elhagyták hazájukat. A kérelmezők apja katonatiszt volt, s több családtagjukat a CSU (Egyesült Szomáliai Kongresszus) katonái ölték meg.

A panaszosok Szírián keresztül légi úton érkeztek 1992. március 2-án Párizsba, de a francia hatóságok megtagadták a beléptetést, s őket az Orly repülőtér melletti Hotel Arcadban (annak egy belügyminisztérium számára elkülönített részében) tartották fogva.

A külföldiek menedékjogot kértek, 1992. március 31-én a menekültügyi hatóság arra hivatkozással nem vizsgálta érdemben a kérelmet, hogy azt akkor intézték hozzá, amikor a panaszosok még nem léptek francia területre.

1992. március 26-án a kérelmezők a Créteilben székelő törvényszékhez fordultak jogorvoslatért álláspontjuk szerint törvénytelen fogva tartásuk miatt, de még e bíróság döntését megelőzően, 1992. március 29-én a belügyminiszter megtagadta a francia területre beléptetést, s elrendelte a Szíriába való kitoloncolást.

1992. március 31-én azonban a Créteili Törvényszék jogszerűtlennek minősítette az őrizetet és elrendelte a kérelmezők szabadlábra helyezését.

A francia kormány az ügyben azt is vitatta, hogy egyáltalán szabadságmegvonásról lett volna szó, hiszen a kérelmezők az Arcade Hotelben tartózkodtak, a szálloda más vendégeitől való elkülönítésnek csupán idegenrendészeti oka volt.

Az EJEB következetes gyakorlata alapján kiemelte, hogy a tényleges helyzetet, az intézkedés fajtáját, hatásait is figyelembe kell venni, hiszen egy **szabadság „korlátozás” és a szabadságmegvonás között lényegi különbség nincs**, csupán intenzitásbeli vagy fokozati különbség. A bíróság figyelembe vette, hogy a panaszosokat 20 napig tartották őrizetben a nemzetközi zónában, ezen időszak legnagyobb része alatt – bár szigorú rendőri felügyelet alatt voltak – nem részesültek jogi segítségben (és szociális támogatásban), különösen nem a menekültstátusz kérelmezéséhez szükséges formanyomtatvány kitöltésénél. 1992. március 26-ig a fogva tartás szükségességét vagy időtartamát illetően nem volt bírói felülvizsgálat. „Önkéntes” hazautazás csak a francia-szír tárgyalásokat követően vált volna lehetővé, s a szír szervek által nyújtott diplomáciai biztosíték sem nyújtana kellő garanciát.

A szabadságmegvonás törvényességéhez a belső jognak való megfelelés szükséges, mely megköveteli, hogy e nemzeti norma a „jog uralma” követelményének is eleget tegyen, s az EJEE valamennyi cikkét átható egységes fogalomrendszerrel is összhangban legyen.

A **tranzitzónával** kapcsolatban a bíróság kimondta, hogy ott a francia jogot alkalmazták, s **nem tekinthető „területen kívüli” zónának**, hiszen törvény és rendelet is szabályozza az itteni fogva tartásokat (bár ezek a kérelmezők ügye után születtek). A panaszosok esetében egy 1982-es rendelet és egy 1990-es körlevél szabályozta csupán a tranzitzónában való fogva tartást, s az EJEB szerint egyik sem minősül „törvényi szintű” normának, nem nyújt megfelelő védelmet és garanciákat az esetleges önkényes közhatalmi jogsértés ellen.

Mindezen körülmények miatt a bíróság álláspontja szerint az Egyezmény 5. cikk 1. pontját nem tartották tiszteletben a francia szervek.

2.2.2. Dougoz kontra Görögország

Az EJEB szerint egy felettes főügyész véleménye nem esik a „megfelelő *minőségű* jogszabály” bíróság esetjogában fellelhető fogalomkörébe. A minőség ebben az értelemben azt jelenti, hogy ahol a nemzeti jog alapján az egyén megfosztható szabadságától, ott a szabályozásnak kellően *precíznek, pontosnak, megismerhetőnek és elérhetőnek kell lennie* azért, hogy az önkényesség bármilyen kockázata elkerülhető legyen.

Egy szíriai származású kérelmező panasza kapcsán járt el a bíróság, akit állítása szerint távollétében halálra ítélték hazájában. A kormány szerint a külföldi feltehetően 1983 júniusában érkezett meg engedély nélkül Görögországba. 1987-ben a kérelmezőt letartóztatták kábítószerrel-visszaélés miatt, őt a bíróság 1989-ben jogerősen két év börtönbüntetésre ítélte. Ugyanebben az évben az ENSZ menekültként ismerte el a panaszost, aki görög tartózkodási engedélyt is kapott, de 1998-ban ismételten elítélték őt, ekkor 3 év börtönbüntetésre.

1997 júniusában a kérelmező szabadon bocsátását kérte tekintettel arra, hogy hazájában kegyelmet kapott és vissza tudna térni oda. A bíróság döntése értelmében a kérelmezőt szabadon bocsátották és elrendelték a kitoloncolását. Ehhez kapcsolódóan a drapetzonai rendőrségi fogdában helyezték el a döntés végrehajtásáig, ahol több hónapig tartották őrizetben. A kiutasítás végrehajtásáig való fogva tartás alapja *egy főügyész véleménye* volt, amit a fellebbviteli bíróság előtt terjesztett elő 1993. április 1-jén. A vélemény szerint egy 1992 júniusában hozott minisztériumi döntés analógia alapján alkalmazható a panaszos esetére. A döntés 6. pontja szerint a kitoloncolásra váró külföldieket rendőrségi fogva tartási központokban vagy más, a miniszter által alkalmasnak ítélt helyszínen kell őrizetben tartani. A kérelmező kifogásolta fogva tartásának körülményeit is, hivatkozva a túlszűfolt és koszos cellára, az elégtelen tisztálkodási és alvási lehetőségekre, meleg víz és természetes fény hiányára. 1998. áprilisában a külföldit átszállították az Alexandras úti központi fogva tartási helyre, ahol hasonló körülmények között volt őrizetben 1998. december 3-án történt kitoloncolásáig. Ezalatt 1998. februárjában fellebbezést nyújtott be a kitoloncolásról hozott döntés felfüggesztése érdekében, kérelmét elutasították, folyamatos fogva tartásáról azonban az elutasító döntésben nem rendelkeztek, azt nem indokolták.

A bíróság megállapította a **3. cikk** sérelmét a fogva tartás - megalázó bánásmód fogalmát kimerítő - körülményei miatt. Az erre vonatkozó kérelmezői állításokat alátámasztották az

eljárás során felmerült egyéb bizonyítékok is, többek között Kínzásellenes Európai Bizottság által a rendőrségen tett helyszíni vizsgálat alapján készített jelentés is, mely hangsúlyozta, hogy a fogda pár napnál hosszabb ideig tartó fogva tartásra nem alkalmas.

Ugyancsak megállapította az EJEB az **5. cikk** mind **1.**, mind **4. pontjának** megsértését az alábbiak miatt. Nem volt kérdéses, hogy a kérelmezőt kitoloncolás céljával tartották fogva, ami az 5. cikk 1. pont f) alpontja körébe tartozik. A nemzeti szabályok szerint külföldit akkor lehet őrizetben tartani, ha reá vonatkozó kitoloncolási határozat végrehajtása folyamatban van és a külföldi veszélyt jelent a közrendre, vagy fennáll a szökés veszélye. A jelen esetben azonban a döntést bíróság hozta, a kérelmezőt továbbá nem tekintették a közrendre veszélyesnek, ez utóbbira utalt az 1997-es szabadon bocsátásról hozott bírósági döntés is. A bíróság szerint egy felettes főügyész véleménye nem tekinthető az EJEB joggyakorlata szerinti „megfelelő minőségű jogszabály”-nak, így az 5. cikk 1. pontját megszegték.

A 4. pont sérelme azért állapítható meg, mert a kérelmező 1997-ben és 1998-ban előterjesztett - szabadon bocsátására irányuló - kérelme nem tekinthető megfelelő jogorvoslatnak, mert az csupán a miniszterek jóindulatától függött. A belső jogrendszer nem biztosított arra lehetőséget, hogy nemzeti **bíróság** döntsön az őrizet jogszerűségéről.

2.2.3. Riad és Idiab kontra Belgium

Ebben az ügyben a körülmények nem megfelelő volta és a jóhiszemű eljárás hiánya miatt állapította meg a bíróság a 3. és az 5. cikk megsértését.

A vízum hiánya miatt mindkét kérelmező belépését az ország területére megtiltották és az ún. 127-es Centerben helyezték el őket érkezésük napján. A külföldiek menedékjogért folyamodtak, amit mind az elsőfokú, mind a magasabb fokú hatóságok elutasítottak. Miután a 127-es Centerből megkíséreltek csoportosan megszökni, 2003. január 22-én Bruges-be szállították őket az Illegális Bevándorlók Zárt Fogvatartási Intézetébe. Ezalatt a kérelmezők ügyvédje szabadon bocsátás iránti kérelmet terjesztett elő, aminek a brüsszeli bíróság helyt adott január 20-án, majd azt helyben hagyta a másodfokú bíróság Riad esetében január 30-án, Idiab esetében február 3-án. Ennek ellenére az őrizetüket a hazautaztatásukig fenntartották, és a két kérelmezőt ugyanazon a napon vitték a Brüsszeli Nemzetközi Repülőtér tranzitónájába.

A kérelmezők panasza a **tranzitónában** való visszatartásuk körülményeit érintette, ugyanis nem volt hálószoza, vagy ágy, hanem az ott épült mecsetben helyezték el a panaszosokat, ahol a helyi rendőrök többször megütötték és bántalmazták őket. Napokig nem adtak nekik sem enni, sem inni, ételt is csak a takarítószemélyzettől, vagy a reptéri üzemeltetőtől kaptak. Nem volt lehetőségük tisztálkodni, vagy kimosni a ruhájukat, a reptéri rendőrség folyamatosan ellenőrizte őket, többször bevitték a kérelmezőket a

cellákba és órákon át ott tartották őket szintén bármi élelem vagy folyadék nélkül, ezzel mintegy arra kényszerítve a külföldieket, hogy önkéntesen hagyják el az országot.

2003. február 14-én a brüsszeli elsőfokú bíróság elnöke engedélyezte, hogy a kérelmezők elhagyhassák a tranzitónát egy 1000 eurós „korlátozó bírság” kiszabása fejében. Végül másnap a külföldiek elhagyták a zónát, de nem sokkal később egy személyazonosság ellenőrzésen a hatóságok mégis úgy döntöttek, hogy el kell hagyniuk Belgium területét és elvitték őket Merksplas Illegális Bevándorlók Fogvatartási Intézetébe. Végül a panaszosokat rendőri kísérettel 2003. március 5-én és 8-án hazautaztatták Moszkván keresztül a bejrúti járaton.

A bíróság az ügyben mind az Egyezmény 3., mind az 5. cikk sérelmét megállapította.

Az **5. cikk** kapcsán kiemelte, hogy jogerős határozatok állapították meg, hogy a panaszosok szabadon bocsáthatók és ennek ellenére **továbbra is őrizetben tartották** őket. A brüsszeli bíróság elnökének rendelkezése is kimondta, hogy a kérelmezők fogva tartása nem törvényes, ezt több korábbi eseti döntés is alátámasztotta hasonló körülmények vonatkozásában. A kormány ugyanakkor nem tudta alátámasztani, hogy a fogva tartásnak törvényes alapja volt. Ami a merksplasi elhelyezést illeti, a február 14-én meghozott döntés értelmében a kérelmezők szabadon mozoghattak volna az ország területén hazatelepítésükig, ezért az itt történő fogva tartás teljes mértékben ellentétes volt a szabályokkal. A február 3-át követő fogva tartás tehát nem volt törvényes, ezért az 5. cikk 1. bekezdésének sérelme megvalósult.

2.2.4. Lokpo és Touré kontra Magyarország

A kérelmezők elefántcsontparti állampolgárok, illegálisan léptek Magyarország területére, 2009. március 10-én a rendőrség elfogta és őrizetbe vette őket. Másnap elrendelték kiutasításukat, melynek végrehajtását felfüggesztették. Végleges hatállyal elrendelt kiutasításukra tekintettel március 20-ig idegenrendészeti őrizetbe helyezésüket rendelték el. Március 18-án a panaszosok menedékjogért folyamodtak, állítva, hogy homoszexualitásuk miatt hazájukban üldöztetésnek voltak kitéve. A menekültügyi eljárás március 25-én kezdődött, április 9-én ügyüket **érdemi** szakaszba utalták. A magyar menedékjogi törvény 55. § (3) bekezdése alapján, ha az ügy ebbe a szakaszba kerül, akkor a **menekültügyi hatóság kezdeményezésére** az idegenrendészeti hatóság **megszünteti** a menedékkérők őrizetét. A kérelmezők azonban a jelen ügyben továbbra is őrizetben maradtak. Menedékkérelmüket a hatóság és a bíróság is elutasította. A kérelmezők ügyvédje a törvény fent hivatkozott 55. § (3) bekezdés alapján kérte ügyfelei szabadlábra helyezését. Tekintettel azonban arra a formális hiányra, hogy a menekültügyi hatóság nem kezdeményezte a külföldiek szabadon bocsátását, az idegenrendészeti hatóság elutasította a kérelmet, majd hasonló indok alapján a Nyírbátori Városi Bíróság is. A kérelmezőket

2009. szeptember 10-én, az őrizet maximális időtartamának lejártát követően helyezték szabadlábra.

Az EJEB rögzítette, hogy amikor a fogva tartás, és az azt megelőző eljárás „törvényességének” kérdését vizsgálja, akkor alapvetően a **nemzeti** jog anyagi jogi és eljárásjogi szabályainak való megfelelést elemzi. Ugyanakkor elengedhetetlen az is, hogy a szabadságtól megfosztás az **Egyezmény** 5. cikkének céljával - az önkényességgel szembeni védelemmel - összhangban álljon. A bíróság kiemelte: a személyi szabadságtól megfosztás esetén különösen fontos, hogy a jogbiztonság általános elvének eleget tegyenek, az 5. cikk 1. bekezdése nem pusztán a hazai jogra utal vissza, hanem a „jog minőségére” is vonatkozik, amelytől megkívánja, hogy megfeleljen a jogállamiságnak, mint eszmének.

A felek között a jelen ügyben vita volt a menedékjogi törvény 55. § (3) bekezdésének értelmezéséről, de a nemzeti jog értelmezése és alkalmazása elsődlegesen a nemzeti hatóságokra tartozik. Amennyiben a rendelkezés **kérelmezők** általi értelmezése bizonyulna helyesnek (azaz: érdemi eljárásra utalás esetén a menekültügyi szerv köteles kezdeményezni az őrizet megszüntetését), akkor a bíróság - minden további mérlegelés nélkül - megállapítaná, hogy a kérelmezők fogva tartása sérti az Egyezményt. Viszont még a **kormány** általi értelmezés helyessége esetén is - vagyis abban az esetben, ha a menekültügyi hatóságnak nem volt kötelezettsége *automatikusan* azon menedékkérők szabadlábra helyezésének kezdeményezése, akiknek a kérelme eljutott az érdemi szakaszba -, az EJEB szerint a panaszosok fogva tartása nem felelt meg az Egyezmény 5. cikkében írt „törvényesség” követelményének. A fogva tartás hazai jog szerinti formális „törvényessége” ugyanis alapvető, de nem egyedüli elem a szabadságtól megfosztás indoklásának elbírálásakor. Az önkényességet vizsgálva a bíróság utal az esetjogában kifejlesztett elvekre, és hangsúlyozza: *„ahhoz, hogy az önkényesség bélyege elkerülhető legyen, a[z 5 cikk 1. bekezdésének (f) pontja szerinti] fogva tartást jóhiszeműen kell végrehajtani; a fogva tartásnak szorosan kell kapcsolódnia ahhoz a célhoz, hogy megakadályozzák az érintett személy engedély nélküli belépését az országba; a fogva tartás helyének és körülményeinek megfelelőnek kell lenniük, nem feledkezve meg arról, hogy »nem olyanokkal szembeni intézkedésről van szó, akik **bűncselekményt** követtek el, hanem olyan **külföldiekkel** szembeni döntésről, akik – gyakran életüket féltve – saját hazájukból elmenekültek« és a fogva tartás **hossza** nem haladhatja meg az elérni kívánt célhoz szükséges **ésszerű** tartamot.”* Jelen eljárásban a bíróság számára releváns tényként az értékelhető, hogy a kérelmezőket egy hatóság hallgatása miatt fosztották meg szabadságuktól - ami az EJEB megítélése szerint az önkényesség szintjét elérő eljárás. Így a fogva tartás alapos indokolása, ily módon a törvényesség is, hiányzott, tehát az Egyezmény 5. cikkének 1. pontját megsértették.

2.2.5. Hendrin Ali Said és Aras Ali Said kontra Magyarország

A kurd származású iraki állampolgárok testvérek, 2009 augusztusában illegálisan érkeztek Magyarországra. Itt elfogták őket, s a panaszosok azonnal menekült státuszért folyamodtak. Az eljárás befejezése előtt a korábban Hollandiába menekült édesapjukhoz utaztak, de a holland hatóságok a Dublin II. rendeletben előírt eljárást követve átadták őket Magyarországnak. A magyar hatóságok elrendelték a kérelmezők kiutasítását, az indokolás szerint a külföldiek illegálisan érkeztek az országba és nem rendelkeztek tartózkodási engedéllyel. A kiutasítás végrehajtásáig a menedékkérőket idegenrendészeti őrizetbe helyezték, a panaszosok a menekültügyi eljárás érdemi szakasza alatt is őrizetben maradtak 2011 januárjáig.

Az EJEB szinte mindenben megismételte a Lokpo és Touré ügyben lefektetett elveket a menekültek és bűnelkövetők őrizetének különbségét, valamint a fogva tartás céljait illetően. A kérelmezők fogva tartását a nemzeti bíróság azért tartotta fenn, mert a menekültügyi hatóság a törvény rendelkezése ellenére nem kezdeményezte határozatban a külföldiek szabadon bocsátását, elmulasztott ebben döntést hozni. Alakszerű határozat hiányában jogorvoslati jog sem volt a kérelmezők számára biztosítva, így a hatóságok e magatartása ellentétes az Egyezmény 5. cikk 1. pontjában foglaltakkal.

2.2.6. Amie és mások kontra Bulgária

A kérelmező család tagjai mindannyian hontalan személyek, és 2001-ben menedékjogot kaptak Bulgáriában (kivéve az egyik gyermek, Abas Mahmud Amie, aki a bolgár területen való születéssel bolgár állampolgárságot szerzett). 2006-ban az apát őrizetbe vették, miután a bolgár hatóságok - terrorista cselekmények elkövetésének gyanúja, közbiztonságra veszélyesség okán - elrendelték kiutasítását. Az elhúzódó eljárás alatt a családfőt 3 hónap után - fellebbezése folytán - szabadlábra helyezték, és a kiutasító döntés végrehajtását felfüggesztették, majd ismét letartóztatták 2008-tól 2010-ig. A kiutasító határozatot a kérelmező a nemzeti bíróságok előtt mind az eljárásjogi-, mind anyagi jogi szabályok megsértése miatt támadta. Kifogásolta, hogy nem értesítették az eljárásról, valamint nem volt kellő bizonyíték arra, hogy veszélyt jelent a nemzetbiztonságra. 2002 és 2008 között egyszer sem gyanúsították meg hivatalosan, büntetőeljárás nem indult ellene, ennek hiányában a hatóság pusztá feltételezések, és megfigyelések alapján tartotta fogva és döntött kiutasításáról. Előadta azt is, hogy mivel menekült, az élete veszélyben lenne, ha kitoloncolnák egy arab országba, továbbá, hogy Bulgáriában él az egész családja, így a családi élet tiszteletben tartásához való joga is sérülne a kiutasítás végrehajtása esetén. A bolgár közigazgatási bíróság elutasította jogorvoslat iránti kérelmet, álláspontja szerint bizonyították a kérelmező terrorista és droghereskedő kapcsolatait (2002-ből), és ez elegendő kiutasító határozat meghozatalához. Ennél ugyanis

nem annak van jelentősége, hogy volt-e már elítélve az érintett, hanem annak, hogy a bűnelkövetést megelőzzék, tehát a kiutasítás preventív jellegű intézkedés. A kiutasítás jogszerűségének megállapítása miatt az őrizetet elrendelő határozatot támadó többszöri fellebbezést már érdemi vizsgálatok nélkül utasították el. A nemzeti hatóságok és bíróságok elegendőnek tartották az arra való hivatkozást, hogy az őrizet a kiutasítás végrehajtását segíti elő. Az eljárás alatt a hatóságok többször írásban kérték a libanoni nagykövetséget, hogy utazási okmányokat állítsanak ki, de ez nem történt meg. Az apa az 5. cikk sérelmére, míg a többi családtag a 8. cikk megszegésére hivatkozással kérte az EJEB eljárását.

Az első kérelmező esetében a bíróság nem vizsgálta, hogy a kiutasító döntés érdemben jogos volt-e, az ugyanis mindenképp sértette a kérelmező 5. cikk 1. bekezdésében foglalt jogait az alábbiak miatt. Az EJEB nem tartotta a hatóságok eljárását kellőképp körültekintőnek, tekintettel arra, hogy *valódi lépéseket nem tettek* sem annak érdekében, hogy Libanon fogadja a kérelmezőt, sem annak érdekében, hogy találjanak biztonságos harmadik országot.

A letartóztatás tartamának vizsgálata nélkül megállapította annak Egyezménybe ütközését a bíróság arra tekintettel, hogy a kiutasító döntés jogerőre emelkedését követően kezdődött a letartóztatás. Így az őrizet nem kifejezetten a kiutasításról való aktív, hatósági cselekményekkel alátámasztott eljárás folyamatban léte alatt, a kiutasítási eljárást előmozdítandó állt fenn, hanem teljesen önkényesen, annak megkönnyítése céljából, hogy találjanak olyan országot, ahová kiutasítják a kérelmezőt, ennek érdekében azonban nem tettek hatékony lépéseket és ezzel sérült az 5. cikk.

Az EJEB szerint a családfő 8. cikkben foglalt jogait is megszegték volna a kiutasítás végrehajtása esetén, mert ez az intézkedés elszakította volna a családjától.

2.2.7. Al-Tayyar Abdelhakim kontra Magyarország

A palesztin állampolgárságú kérelmezőt - aki illegálisan, hamis útlevét használatával próbált meg belépni Magyarország területére - 2010. július 10-én a határátlépéskor elfogták és őrizetbe vették, tolmács útján kihallgatták. A külföldi elmondta, hogy egy libanoni menekülttáborból jött, és nem tudta, hogy úti okmánya hamisított. A kérelmező ezt követően menedéjogért folyamodott hivatkozva arra, hogy palesztin menekültként hontalan, Libanonba pedig nem tud visszatérni, mert ott bizonytalan a biztonsági helyzet. Elrendelték kiutasítását, aminek végrehajtását azonban a menedéjogi kérelem elbírálásáig felfüggesztették. A panaszos idegenrendészeti őrizetét többször meghosszabbították arra tekintettel, hogy menedéjog iránti kérelme elbírálása folyamatban volt. Hasonlóan a Lokpo és Touré ügyhöz, a menedéjog iránti kérelem érdemi elbírálásra utalását követően sem engedték szabadon, annak ellenére, hogy a

menekültügyi törvény akkor hatályos 55. § (3) bekezdése kimondta: amennyiben a menedékkérelmet érdemi elbírálásra utalják, az idegenrendészeti szervnek a **menekültügyi hatóság kezdeményezésére** meg kell szüntetnie a menedékkérő idegenrendészeti őrizetét. A kérelmezőt végül 2010. november 23-án engedték szabadon (miután megállapították, hogy a visszaküldés tilalmának elve alkalmazandó esetében).

A Lokpo és Touré ügyben tett megállapításait fenntartva a bíróság itt is hangsúlyozza, hogy a nemzeti jog értelmezése elsődlegesen a nemzeti bíróság feladata. Amennyiben a rendelkezés kérelmező általi értelmezése bizonyulna helyesnek (azaz, hogy a menekültügyi hatóságnak érdemi eljárásra utalás esetén **kötelessége** kezdeményezni a szabadlábba helyezést), akkor az EJEB - a nemzeti szabályozás megsértése miatt - megállapítaná, hogy a panaszos fogva tartása sérti az Egyezményt. Azonban még a kormány általi értelmezés helyessége esetén is (vagyis abban az esetben, ha a menekültügyi hatóságnak csak **lehetősége** és nem kötelezettsége a szabadlábba helyezés kezdeményezése), a bíróság álláspontja szerint a kérelmező fogva tartása nem felelt meg az Egyezmény 5. cikkének, hiszen ebben az esetben sem volt indokolt, jogorvoslattal megtámadható határozat, a hatóság hallgatása eredményezte a hosszú fogva tartást, amely végül nem is végződött kiutasító döntés meghozatalával.

2.3. A fogva tartás hossza

Az önkényes fogva tartás annak ésszerűtlen hosszából is adódhat, ezt jól példázzák a következő jogesetek.

2.3.1. Singh kontra Csehország

Ha a fogva tartás a nemzeti jogot is megsérti, nem kérdés, hogy az jogszerűtlennek minősül.

A két indiai állampolgárságú kérelmezőt 1996 novemberében vették őrizetbe Csehországban azzal a váddal, hogy segítettek másoknak az ország határainak illegális átlépésében. A külföldiek jogszerűen tartózkodtak az ország területén. 1998 áprilisában a bíróságok 21 hónap börtönbüntetésre ítélték őket és rendelkeztek arról, hogy el kell hagyniuk az ország területét. Miután a panaszosok letöltötték börtönbüntetésüket, hazaszállításuk érdekében őrizetbe vették őket arra hivatkozással, hogy nem lehetséges az azonnali kiutasításuk, mivel nem rendelkeztek érvényes úti okmányokkal. A kérelmezők két alkalommal kérték szabadlábba helyezésüket és folyamodtak menekült státuszért. Végül 2001. február 11-én bocsátották szabadon a külföldieket, amikor útlevelet is kaptak.

A tényekből megállapítható volt, hogy a kérelmezők a kiutasítás végrehajtása érdekében *két és fél évig voltak őrizetben*. Ezen időszak alatt *a hatóságok nem tettek meg folyamatosan mindent* annak érdekében, hogy a kérelmezők hazaszállítását – és ezáltal szabadon bocsátásukat – minél előbb végre lehessen hajtani. Így például az indiai diplomácia már 1999 áprilisában jelezte, hogy kiállítja a hazautazáshoz szükséges okmányokat, ehhez képest csupán 2001-ben kerültek szabadlábra a kérelmezők.

A cseh szabályozás szerint ugyanakkor az őrizet maximális ideje 2 év, amelyet nyilvánvalóan túllépett a kérelmezők fogva tartása. A 2 év utáni fenntartásra csak akkor kerülhet sor, ha az őrizet meghosszabbítására nyomós indokok merülnek fel, ilyen azonban jelen esetben nem állt fenn, s a kérelmezők által elkövetett cselekmény nem volt kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmény. Ekként a fogva tartásuk ideje túlzottnak minősült és nem volt ésszerű érvekkel igazolható.

Az EJEB szerint az 5. cikk 4. pontja is sérült a „rövid határidő” be nem tartása miatt, hiszen első esetben a felülvizsgálat 4 hónapot, míg második esetben - csak a fellebbviteli szakban - 7 hónapot vett igénybe.

2.3.2. Sadaykov kontra Bulgária

A kérelmező orosz állampolgár, aki egyetemi tanulmányai befejezése után Bulgáriában telepedett le, ahol gyilkossági kísérlet és robbanószerrel visszaélés miatt 2 év börtönbüntetésre ítélték, azonban az ítélet meghozatalát követően 1999 november 8-án szabadlábra helyezték tekintettel arra, hogy az idő nagy részét előzetes letartóztatásban töltötte. Ugyanezen a napon a kérelmezőt - épphogy szabadult a börtönből - újra letartóztatták, mert november 5-én egy levél szerint az eljárás alatt megfenyegette az eljáró ügyészt és bírókat. A panaszos tartózkodási engedélye és orosz útlevelének érvényessége lejárt. Ezért a belügyminiszter úgy rendelkezett, hogy a kérelmezőt kísérjék a határhoz, mert fenyegeti a közrendet.

A letartóztatás után a kérelmezőt egy várnai fogva tartási létesítménybe szállították, ahol november 13-ig tartották őrizetben. Ezen a napon elkísérték a határhoz, ahol kiderült, hogy 1995 szeptembere óta hatályos rendelkezés szerint a kérelmező nem hagyhatta el Bulgária területét. Ezért a panaszost visszaszállították a létesítménybe, ahol még további 3 napot töltött el, mikor is felfüggesztették az ország elhagyását megtiltó rendelkezést. 1999. november 16-án végül a kérelmezőt kitoloncolták Oroszországba.

Az EJEB megállapította, hogy a panaszossal szemben meghozott - kiutasítására vonatkozó - rendelkezés nem tartalmazta azt, hogy őrizetben kell tartani a kitoloncolás előtt, hanem csak annyit, hogy azonnal deportálni kell. Még akkor is, ha a hazaszállítást csak bizonyos fizikai kényszer alkalmazásával lehetett végrehajtani, a bíróság szerint nem

volt úgy tekinthető a rendelkezés, hogy felhatalmazást adott volna a kérelmező szabadságának 8 napra történő és felső határ meghatározása nélküli megvonására. Figyelemmel arra, hogy a cikkely rendelkezéseit szűken kell értelmezni, a bíróság úgy találta, hogy a kérelmező 1999. november 8-tól 16-áig történő fogva tartásának nem volt jogi alapja. E **8 nap is aránytalanul hosszú volt, hiszen a kiutasítás végrehajtásának nem volt akadálya**, ezért az 5. cikk 1. bekezdése sérült.

2.4. Az 5. cikk 4. pontja

„E cikk jelentősége abban áll, hogy az azonnali bírósághoz fordulás jogát biztosítja, amely bíróság a fogva tartás jogszerűségéről dönteni fog és jogosultsággal rendelkezik határozni a szabadon bocsátásról is. Az ügyészhez vagy például a belügyminisztériumhoz fordulás jogának biztosítása nem elegendő biztosíték.”

A 4. pontban szereplő és a bíróság esetjogában értelmezett fogalmak a következők: „őrizetbe vétel jogszerűsége”, „bíróság”, „rövid határidő”.

A **jogszerűség** fogalma ugyanazt jelenti az 5. cikk 4. pontjában, mint amit az 1. pontjában, azaz a fogva tartott személy az őrizete jogszerűségének felülvizsgálatára nem csak a **nemzeti** jog, hanem az **Egyezmény** céljai és általános elvei alapján is éppúgy jogosult.

A **„bíróság”**, mint a letartóztatás törvényességéről dönteni jogosult szerv az EJEB esetjogában nem csak a magyar és a hagyományos értelemben vett „bíróságot” jelenti, különösen nem idegenrendészeti ügyekben. Az EJEB kimondta, hogy a döntést hozó szervnek **függetlennek** kell lennie mind a végrehajtó hatalomtól, mind pedig a felektől.

Az eljárás **rövid határideje** kapcsán a bíróság a már ismertetett Singh kontra Csehország ügyben kimondta, hogy a kérelmezőknek az eljárás során előterjesztett két kérelme közül az elsőt 4, míg a másodikat 8 hónap alatt bírálták el, ami nem tekinthető olyan határidőnek, ami az Egyezmény 5. cikk 4. pontjában foglalt követelményeket kielégíti. Ennek oka nem más, minthogy a rendelkezés célja éppen az, hogy megvédje az egyéneket az esetleges **önkéntes szabadságelvonástól** és annak következményeitől. Egy évig tartó felülvizsgálat azonban semmilyen körülmények között nem alkalmas arra, hogy ezt a védelmet biztosítsa.

2.4.1. Conka kontra Belgium

A roma etnikumú panaszosok Belgiumban előterjesztett menedékkérelmét a hatóságok elutasították, s az ország elhagyására szólították fel őket.

1999. október 1. napjára a genti rendőrség – a panaszosokkal együtt – más roma családokat is beidézt, a levélben szereplő tájékoztatás szerint a megjelenés célja a menedékkérelem kiegészítése. A rendőrségen azonban a külföldiek olyan határozatokat vettek át, melyben az ország elhagyására történő ismételt kötelezés mellett kiutasítást előkészítő őrizetbe vételüket rendelték el. A családok pár napra egy átmeneti szállásra kerültek, s október 5-én légi úton hazautaztatták őket.

Az EJEB megengedhetetlennek minősítette, hogy a hatóságok annak érdekében éljenek vissza menedékjogot kérők bizalmával, hogy azt követően őrizetbe vehessék és kitoloncolhassák őket. Jelen ügyben a tájékoztatás szövege vélhetőleg szándékosan – és nem figyelmetlenségből – volt félrevezető, amely hivatalos okiratban történt, ezért a bíróság egyhangú ítélete szerint a belga hatóságok **megsértették** az Egyezmény **5. cikkének 1. pontját**.

Az eljárási garanciákat megfogalmazó **5. cikk 4. pontja** tekintetében az EJEB figyelembe vette, hogy a jogorvoslati tájékoztató apró betűkkel volt feltüntetve, s nem a kérelmezők által értett nyelven. A számos megidézt cigány családra a rendőrségen egyetlen tolmács jutott, az átmeneti szálláson már tolmács sem volt jelen. Jogi képviselő, fordító iroda közreműködésére tehát kevés esély mutatkozott, s a hétvégi napok okán is sikertelennek mutatkozott a jogorvoslat keresése. A bíróság ez esetben is egyhangúlag állapította meg az 5. cikk – ezúttal 4. pontjának – sérelmét.

Első esetben ebben az ügyben mondta ki a bíróság az Egyezmény Negyedik kiegészítő jegyzőkönyvének 4. cikkében írt, **külföldiek kollektív kiutasítását tilalmazó** előírás megszegését, hiszen a számos roma család esetében az őrizetbe vételt elrendelő végzések szóhasználata csaknem azonos volt, a menekültkénti elismerésről említést sem tettek, csak az illegális 3 hónapos tartózkodásra hivatkoztak.

3. Eljárásjogi sérelmek

6. Cikk - Tisztességes tárgyaláshoz való jog

1. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van - legalább - arra, hogy

a) a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;

b) rendelkezék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;

c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet;

d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz és kieszközölhesse, a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják;

e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet

13. Cikk - Hatékony jogorvoslathoz való jog

Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.

Természetesen mint minden per, egy menekültügyi eljárás is felvetheti az Egyezmény eljárásjogi szabályainak sérelmét, még hozzá két vonatkozásban. Az érintett hivatkozhat arra, hogy a menekültkénti elismerésére irányuló eljárásban vétett a **szereződő állam** (a kérelmezés helye szerinti ország), mert nem biztosította hatékony jogorvoslathoz való jogát a 13. cikk szerint, másrészt a kifogások alappal vonatkozhatnak arra is, hogy a 6. cikkben írt tisztességes eljárást **hazájában** (a kiutasítás célországában) nem kapná meg a kérelmező.

„Azokban az esetekben, ahol a 6. és 13. cikk alkalmazása elvben egyaránt szóba kerülhetne, minden körülmények között a szigorúbb követelményeket támaztó 6. cikké az elsőbbség.”

3.1. A 6. cikk alkalmazási köre

A bíróság a tisztességes eljáráshoz való jog demokratikus társadalmakban történő érvényesülésének megkülönböztetett jelentőségére tekintettel úgy ítélte meg, hogy a 6. cikk 1. pontjában foglaltakat **nem lehet megszorítóan értelmezni**, mivel a megszorító értelmezés nem felelne meg e rendelkezés céljának és tárgyának, ugyanakkor a túlzottan kiterjesztő értelmezés is veszélyeket rejt magában.

Az EJEB e cikkely első mondatát tekintette kiindulási alapnak, mely szerint kizárólag a **„polgári jogi jogokat és kötelezettségeket”** érintő ügyek, valamint a **„büntetőjogi vádak”** tartoznak a hatálya alá. A bíróság gyakorlata során ugyanakkor kifejtette azt is, hogy e fogalmak önálló, autonóm jelentéssel bírnak, ezért nem alkalmazhatóak pusztán az érintett tagállam belső joga alapján.

A polgári jogi jogok és kötelezettségek területén a bíróság kezdetben óvatosan közelítette meg a **közjogi elemet** tartalmazó eseteket, melyeknél a vita nem magánszemélyek, hanem egy magánszemély és valamely közhatalmi vagy fegyelmi szervezet között merült fel, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy a 6. cikk nem alkalmazható olyan jogok és kötelezettségek tekintetében, amelyek a közjog, és nem a magánjog területére tartoznak, következésképpen közigazgatási perekben sem.

A bíróság ezen korai álláspontját a **Ringeisen ügyben** akként módosította, hogy leszögezte: a 6. cikk 1. pontja minden olyan eljárásra vonatkozik, amelynek kimenetele meghatározó a magánjogi jogok és kötelezettségek szempontjából, ennek megítélése során pedig kevésbé fontos annak a törvénynek a jellege, amelynek alapján a vitás kérdést eldöntötték (tehát, hogy az ügy a nemzeti jog szerint polgári, kereskedelmi vagy közigazgatási jogi szabályozás alá tartozik-e), nem döntő szempont továbbá az ügyben eljáró hatóság minősége (rendes bíróság avagy közigazgatási szervezet) sem. Ezt a koncepciót erősítette meg az EJEB a **König ügyben** is, amikor kimondta, hogy a 6. cikk alkalmazhatóságához nem szükséges, hogy mindkét fél magánszemély legyen, ha a vita egy magánszemély és egy közhatalmi szerv között áll fenn, nem az a meghatározó tényező, hogy a közhatalmi/közigazgatási szerv magánszemélyként vagy pedig a közhatalom birtokosaként jár el, egyedül a **vitatott jog jellege** számít.

A **Bizottság** a 6. cikk polgári jogi jogokra vonatkozó alkalmazhatatlanságát állapította meg a **bevándorlás** kérdéskörében. Annak ellenére, hogy az **Alam és Khan Egyesült Királyság elleni kérelmének** elbírálása során kifejtett bizottsági álláspont értelmében az egyéntől egy meghatározott országba való belépés megtagadását úgy lehetséges felfogni, mint polgári jogi jogot, ha az a családi élettel kapcsolatos kérdésekre is vonatkozik, későbbi gyakorlata során a Bizottság konzekvensen a 6. cikk alkalmazhatatlansága mellett döntött, még abban az esetben is, amikor valóban a családi élettel összefüggő kérdésekről volt szó az országba való belépést megtagadó határozatokban, továbbá egyes **kiutasítási, és politikai menedékjog** megadását elutasító határozatokban. A Bizottság fenti döntéseinek indokolásában két különböző érvelés figyelhető meg: *egyrészt*, hogy a 6. cikk amiatt nem alkalmazható, mert az adott határozatok közigazgatási jellegű határozatoknak tekintendők, és mint ilyenek, nem foglalják magukban a polgári jogi jogokat és kötelezettségeket, *másrészt* pedig érvként szerepel az is, hogy a szóban forgó jogokban a közjogi elemek dominálnak.

Az EJEB - fenti bizottsági állásponttal egyező - joggyakorlata alapján **nem tartozik a 6. cikk hatálya alá a kiutasítással** kapcsolatos eljárások, valamint az egyes tagállamok területére történő belépés engedélyezésének megtagadásán kívül a tartózkodási engedélyekkel és más hasonló **idegenrendészeti** kérdésekkel összefüggő eljárások, ahogy a

politikai *menedékjog* iránti kérelem, továbbá az *állampolgárság* megszerzése sem, még abban az esetben sem, ha ezek közvetve vitathatatlanul kihatnak polgári jogokra, avagy ha a kérelem tárgyául az említett eljárásokban elkövetett állítólagos jogsértések miatti kártérítési igény - azaz vagyoni érdek - szolgál.

A **Soering ügyben** azonban kimondta a bíróság, hogy nem zárja ki annak lehetőségét, hogy - *kivételes jelleggel* - egy kiadatás is felvethessen 6. cikkelyt érintő problémákat, ha a *célországban* a külföldinek attól kellene tartania, hogy a jogszolgáltatást kirívóan igazságtalanul megtagadják tőle.

Ez utóbbi tehát azt jelenti, hogy kivételes esetekben a 6. cikk menekültügyekben is figyelmet kaphat, de nem a menekültkénti elismerést lefolytató (befogadó) ország eljárását illetően, hanem *extraterritoriális* jelleggel: azt kell megvizsgálni, hogy a külföldre hazájában váró eljárás mennyiben tesz eleget a 6. cikkelyes kívánalmaknak.

Ennek tükrében az EJEB alább részletezett általános jellegű megállapításai bírnak kiemelkedő jelentőséggel.

3.2. A 6. cikk egyes pontjainak értelmezése

3.2.2. A 6. cikk 1. pontja

A tisztességes, nyilvános, ésszerű időn belül történő bírósági tárgyalás 6. cikk 1. pontjában meghatározott alapelvének egyes elemei tekintetében a bíróság gyakorlatában a következő szempontokat szükséges kiemelni.

Az angol „fair” és a francia „équitable” szavak hivatalos magyar fordításaként a „tisztességes” eljárás követelménye jelenik meg a szövegben, melynek alapelvi szinten kell érvényesülnie az egész eljárás során, annak megvalósulását az EJEB a *teljes bírósági eljárásra* - és csak a bírósági eljárásra - nézve vizsgálja. Amennyiben alsóbb fokon államigazgatási vagy más, az Egyezmény alkalmazása szempontjából bíróságnak nem minősülő szervek jártak el, az ő eljárásuk tekintetében a tisztességes *tárgyalás* követelménye nem érvényesül. Ennél fogva az ésszerű idő meghatározásakor a kiindulási időpont a per bíróság előtti megindításának időpontja.

A **Monnell és Morris ügyben** a bíróság kimondta, hogy a tisztességes eljárás követelményei az ügy jellegétől függenek, azok teljesülését mindig az adott eset tükrében kell megítélni, és az *eljárás* tisztességes volta nincs kapcsolatban azzal, hogy az ügy érdemében korrekt döntés született-e avagy sem.

A **Kamasinski ügyben** hozott ítéletben az EJEB azt is leszögezte, hogy a tisztességes tárgyaláshoz való jog azt a **minimális követelményt** támasztja a bírósággal szemben, hogy **döntését megindokolja**, ami egyébként a fellebbezési jog hatékony érvényesítéséhez is elengedhetetlen fontosságú.

Az **ítélet kihirdetése** körében teljesül a nyilvánosság követelménye, ha az ítélet rendelkező részét és indokolásának lényegét ismertetik, amennyiben azonban a bírósági döntés kihirdetése teljes egészében elmarad, az sérti a 6. cikk 1. pontját.

3.2.3. A 6. cikk 3. pontja

Azt, hogy a származási országban mely eljárási jogsértések minősíthetők „kirívónak” - ezáltal megalapozva a 6. cikk extraterritoriális hatályát -, a bíróság példálózó jelleggel összegyűjtötte a 2012-es **Othman ügyben**. Általános jelleggel kimondta, hogy a 6. cikkel vagy az e rendelkezésből következő alapelvekkel **nyilvánvalóan ellentétes** (és nem kisebb szabálytalanságban szenvedő) eljárások tartoznak ide. Ilyen akkor fordulhat elő például,

- ha az érintettet *távollétében* ítélik el annak biztosítása nélkül, hogy a vád érdemének újra vizsgálatát kérhette volna
- *sommás* eljárás és tárgyalás esetén, mely során a védelem jogait teljes mértékben figyelmen kívül hagyják
- ha független és pártatlan bíróság által *felül nem vizsgálható őrizetről*, előzetes letartóztatásról van szó
- ha rendszeresen elutasítják, hogy egy - különösen külföldön tartózkodó - személy *ügyvédjével kommunikálhasson*.

E konkrét ügyben a bíróság nem „csupán” az EJEE 6. cikkelyével, de a nemzetközi jog szellemiségével, alapvető normáival is összeegyeztethetetlennek minősítette **kínzás által megszerzett bizonyítékok** felhasználását, mert az erkölcstelen, jogszerűtlen és teljességgel kiszámíthatatlan. A kérelmező állításait két olyan szavahihető tanú is alátámasztotta, akik az ún. „falaka” technika elszenvedői voltak (azaz talpukra mértek ütések), információ kicsikarása céljából. Az EJEB kiemelte, hogy több jogeset kapcsán megismerhette e technikát, amely kétséget kizárólag csakis kínzásnak minősíthető, s mivel a kínzás által beszerzett bizonyíték felhasználása létező gyakorlat Jordániában, ezért a kiutasítás a 6. cikkbe ütközne.

Ahhoz, hogy bíróság meghatározhassa, hogy az egyszerű eljárási szabálytalanságokon túlmutató, kirívó jogellenességről lehet-e szó a származási országban, **ugyanazt a bizonyítási szintet és súlyosságot követeli meg, mint a 3. cikk esetén**. A kérelmezőnek

kell tehát igazolnia, hogy a tisztességtelen eljárás valós veszélyének lenne kitéve, s ha ez valószínűsíthető, a kérelmezett kormányon van a sor, hogy ellenbizonyítson.

3.3. A 13. cikkben biztosított hatékony jogorvoslathoz való jog

Vitán felül áll, hogy mivel e cikkely nem pusztán a jogorvoslat *létét*, hanem annak *hatékonyágát* is megköveteli, ezért pusztán a fellebbezési, felülvizsgálati út biztosítása nem tesz eleget a 13. cikkben foglaltaknak. A **Conka ügyben** mondta ki a bíróság, hogy a 13. cikk és az Egyezmény egyéb rendelkezései *jogi biztosítékokat*, és nem szándéknyilatkozatokat vagy egyedi intézkedéseket várnak el a részes államoktól.

A 13. cikk megsértésének néhány jellemző példáját a 3. cikkben már ismertetett alábbi jogeseteken keresztül szemléltetjük.

3.3.1. Chahal kontra Egyesült Királyság

A korábban ismertetett jogesetben a 13. cikk vizsgáldásai során is hangsúlyozta a bíróság a kínzás tilalmának abszolút jellegét, kivételes jelentőségét, különös tekintettel arra, hogy a kiutasítás végrehajtásával esetlegesen bekövetkező következmények visszafordíthatatlan jellegűek, az embertelen bánásmód veszélye konkretizálódik.

Chahal esetében a 13. cikk (a 3. cikkel összefüggésben) sérült, a bíróság osztotta a kérelmezők azon kifogását, hogy a kiutasító határozat független felülvizsgálata nem volt lehetséges, s a konzultatív bizottság általi jogorvoslat semmiképp sem tekinthető „hatékonyak”. A *hatékony jogorvoslatot* ugyanis az jelentette volna, ha az eljáró szervek *önállóan vizsgálták volna* a kérelmezőre - kiutasítása esetén - váró *sérelmes bánásmód veszélyét* és nem csupán a társadalomra való veszélyességet. Mindezek mellett a konzultatív bizottság előtt nem érvényesültek az ügyféli jogok: az ügyvédi képviselő nem volt elérhető, a panaszos csupán a határozat kivonatát kapta kézhez, s a nyilvánosság sem volt biztosított.

3.3.2. Aksoy kontra Törökország

Az 1. pontban leírt jogeset kapcsán az EJEB kiemelte, hogy amennyiben őrizet alatt ér kínzás egy személyt - figyelemmel arra, hogy gyakran *elzárják a külvilágtól*, orvossal, ügyvéddel nem érintkezhet -, akkor érthetően *kevésbé képes* és kész *panasztételi jogával élni*. A kínzás áldozatává vált személyek különös sérülékenysége tekintettel a hatékony jogorvoslat azt is megköveteli, hogy a szükséges kártérítésen túl az állam alapos vizsgálatot végezzen a felelősök felkutatására és megbüntetésére. A kérelmező esetében a török jog értelmében az ügyész volt jogosult erre irányuló nyomozást lefolytatni, de a panaszos testén jól látható sérülések ellenére ezt elmulasztotta, így sérült az Egyezmény

13. cikke. A bíróság szerint hasonló kötelezettségmulasztás az egyéb, létező jogorvoslatok hatékonyságát is csökkenti.

3.3.3. Jabari kontra Törökország

A korábban bemutatott ügyben a 3. cikk mellett megszegte Törökország a 13. cikkely rendelkezéseit is, mert a bíróságok érdemben sosem foglalkoztak azzal a kérelmezői kifogással, hogy Iránba hazatérve a panaszos veszélyben lenne. A formai hibákra való hivatkozás nem volt jogorvoslattal támadható. Ugyanakkor a kiutasítás felülvizsgálata lehetséges volt, de nem biztosították annak felfüggesztő hatályát. Az EJEB hangsúlyozta, hogy a 13. cikkben írt hatékony jogorvoslat eszméje megköveteli *egyrészt* annak független és alapos *vizsgálatát*, hogy kiutasítás következtében *fennáll-e sérelmes bánásmód* valós veszélye, másrészt annak lehetőségét, hogy a vitatott intézkedés végrehajtását *fel lehessen függeszteni*. Az Ankarai Közigazgatási Bíróságon egyik garancia sem érvényesült, így a 13. cikk követelményének az eljárás nem felelt meg.

3.3.4. M.S.S. kontra Belgium és Görögország

I. A Görögország elleni panasz

A hatékony jogorvoslathoz való jogot garantáló **13. cikk** összefüggésben az EJEB azt vizsgálta, voltak-e megfelelő eljárási biztosítékok az önkényes visszaküldéssel szemben.

A görög nemzeti jog számos garanciát tartalmazott, de azok az eljárásba beavatkozó félként szereplő jogvédő szervezetek szerint a *gyakorlatban* nem valósultak meg, évek óta. A menekültügyi eljárásban számos hiányosság fordult elő, ezek közül a legsúlyosabbak: a görög hatóságok nem nyújtottak a feleknek megfelelő tájékoztatást az eljárásról, vagy nem megfelelő formában tették azt (pl. görög nyelvű úrlapon, folyamatos tolmácshiány jellemezte az eljárásokat); nem volt hatékony a menedékkérők és a hatóságok közötti kommunikáció; e külföldiekkel nem megfelelően kvalifikált emberek készítették az interjúkat; a menedékkérők nem jutottak jogi képviselőhöz.

A fentiek miatt a menedékkérőknek kevés esélyük volt arra, hogy beadványaikkal érdemben, megfelelő alapossággal foglalkozzanak. A görög kormány ebben az esetben is a kérelmező passzivitására hivatkozott azt állítva, hogy a panaszos az eljárás menetét nem segítette elő megjelenésével, így a kérelmező nem tekinthető az Egyezmény megsértése áldozatának. Állítása szerint a panaszos - felhívás ellenére - nem jelent meg a rendőrségen a lakcíme bejelentése céljából. A kérelmező azonban elmondása szerint csak félreértette az idézést és úgy értelmezte, hogy onnantól számított 3 napon belül kell megjelenie, hogy már van lakcíme. Ez egyebekben általános volt a görögországi menedékkérők

esetében az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának jelentései szerint, amelyek számos menedékkérő interjúztatása alapján készültek. (Maga a bíróság is ellentmondásosnak tartja a menedékkérők részére szóló formanyomtatvány tájékoztatásának erre vonatkozó részét, nem találva lehetőséget a „lakcím nélküli” opció megjelölésére.) A **3 napos lakcím-bejelentési határidőt eleve túlzottan rövidnek ítélte** az EJEB, különös tekintettel arra is, hogy a menedékkérők részére a lakcímbejelentés teljesítésére előírt rendőrkapitányság nehezen megközelíthető. A kommunikációs hiányosságok miatt **a közigazgatási bírósághoz való fellebbezés jogszabályban biztosított lehetősége - gyakorlati megvalósulás hiányában - nem tekinthető hatékony jogorvoslatnak**. Lakcím hiányában ugyanis nehezen képzelhető el, hogy a kérelmező időben értesült volna a hatóság döntéséről, másrészt jogi képviselő és megfelelő **tolmácsolás hiányában kevés esélye lett volna az érdekképviselőre**. Ingyenes jogi segítséget nyújtó szolgálatokról sem kapott tájékoztatást (pénze egyértelműen nem lett volna fizetni a jogi szolgáltatásért). A bíróság nem értékelte a belső hatékony jogorvoslati lehetőségek kimerítésére vonatkozó kötelezettség elmulasztásának az Államtanácsához jogi kérdésben való jogorvoslati kérelem elmulasztását, tekintettel arra, hogy már az azt megelőző fellebbezés sem minősült érdemi, hatékony jogorvoslatnak. Mindezek alapján a bíróság megállapította az EJEE **13. cikkének megsértését a 3. cikkkel összefüggésben** (tekintettel annak valódi kockázatára, hogy az eljárás hiányosságai miatt a külföldi közvetlenül vagy közvetve visszakerül az országba, ahonnan menekül).

II. A Belgium elleni panasz

A belga kormány védekezése szerint **72 órára** fel lehet függeszteni az átadási döntés végrehajtását, és ez az időtartam elegendő arra, hogy a fellebbviteli fórum érdemben elbírálja a jogorvoslatot. A bíróság álláspontja szerint **ez az időtartam nem elegendő az ügy valódi, hatékony, mélyreható vizsgálatára**, különösen nem a fellebbezés indokainak a hatóság elé tárására, és azok megvizsgálására, ugyanis az ügy feldolgozását és a védelem jogait a minimumra szorítja. Az eljárás nem felelt meg az EJEE-ből levezethető követelményeknek, tekintettel egyrészt a rövid időre, másrészt arra, hogy a kérelmezőre hárítva a bizonyítási terhet, az ő kötelezettségévé teszi azt, hogy igazolja, hogy milyen visszafordíthatatlan következményei lennének kiutasításának. Az ilyen esetekben, ahol felmerül a kínzás tilalmának megsértése, a kérelmeket különös gondossággal, érdemben kell megvizsgálni és megfelelő jogorvoslatot kell biztosítani.

A fentiekre tekintettel a bíróság Belgiummal szemben is megállapította a **13. cikk sérelmét** a 3. cikkkel összefüggésben.

3.3.5. Hirsi Jamaa kontra Olaszország

Az 1.5.5. pontban ismertetett esetben a bíróság szerint meg lehet állapítani a hatékony jogorvoslatot előíró 13. cikk sérelmét is, hiszen a kérelmezők helyzetüket érintően az olasz hajón semmiféle információt nem kaptak, úticéljukat nem közölték (sőt: abban a hiszemben tartották a külföldieket, hogy Olaszország felé hajóznak). Az EJEB ismét hangsúlyozta kiutasítás esetén annak visszafordíthatatlan következményeit, s megállapította, hogy a felfüggesztő hatályú jogorvoslat a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód rendkívül súlyos következményei miatt alapvető jelentőségű.

3.3.6. Mohammed kontra Ausztria

A korábban bemutatott jogesetben a 13. cikk kapcsán az EJEB nem fogadta el Ausztria azon hivatkozását, hogy a belső jogorvoslat azért nem lenne kimerítve, mert az első - menedékjogi kérelmet - elutasító döntés ellen nem fellebbezett a kérelmező. E körben a bíróság hivatkozott arra, hogy csak az első menedékjogi döntést (2011 januárját) követően váltak ismertté a magyar menekültügyi őrizettel kapcsolatos problémák. Az osztrák jog szerint egy másodízben menedékjogot kérőt már nem védik a törvények a dublini átadástól, tehát a transzfer lebonyolítható. Ugyanakkor az EJEB szerint figyelembe kell venni a két kérelem között eltelt időszakot, az újabban (második kérelem idején) ismertté vált információkat, s azt is, hogy nem tűnik úgy, hogy a második kérelem nyilvánvalóan megalapozatlan lenne vagy azonos tényeken alapulna.

Egy, a kérelmezőhöz hasonló helyzetben lévő panaszosnak nincs lehetősége arra, hogy a bevándorlási szervektől az átadás újravizsgálását kérje, ezért az EJEB szerint a hatékony jogorvoslat joga sérült.

4. Az EJEE 8. cikkével kapcsolatos, menekültügyi szempontból releváns esetek

8. Cikk - Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.

2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

A családi élet tiszteletben tartásával kapcsolatos kérdések külföldiek, közelebről menedékkérők kiutasítása esetén is merülhetnek fel, ha annak következtében - a törvényes célokat sértve - családtagjaiktól elszakadnának, avagy őrizetük folytán sérülne aránytalanul ezen alapjoguk. Az EJEB többször emlékeztetett arra, hogy az Egyezmény nem garantálja a külföldiek jogát arra, hogy egy meghatározott ország területére belépjenek vagy ott tartózkodjanak. Ugyanakkor, ha egy személyt eltávolítanak egy olyan országból, ahol közeli hozzátartozói élnek, az már felveti 8. cikkelyt érintő problémát.

A 8. cikk 2. pontjából egyértelműen kitűnik, hogy e cikkely *nem tartozik* az Egyezmény abszolút jellegű, *korlátozhatatlan alapjogai közé*. A korlátozás azonban *szűk körű*: a 2. pontban - taxatíve - megfogalmazott egyes kitételek („törvényben meghatározott”, „szükséges”) tartalmát a bíróság esetjoga pontosította évről-évre.

Az egyes ügyekben kimunkált mérlegelési módszer a 8. cikk sorrendjét és logikáját követi, tehát az EJEB elsőként megvizsgálja, hogy létezik-e egyáltalán „*családi élet*”, majd elemzi, hogy van-e *beavatkozás*, s ha igen, annak belső *jogi alapja* és a 2. pontban körülhatárolt *célja* igazolt-e. Mindezek igenlő megválaszolása esetén is előfordulhat a 8. cikk sérelme, ha az intézkedés nem *szükséges és/vagy arányos*, ezáltal a 8. cikk megengedhetetlen korlátozását, jogsértő gyakorlatot jelent. Minden esetben ugyanis azt kell alaposan elemezni, hogy a *versengő érdekek* (egyrészt a családi élet tiszteletben tartásához fűződő alapjog, másrészt a közrend megóvása, a bűncselekmények megelőzése) közül melyik az erősebb.

A bíróság az egyedi mérlegeléskor éppúgy figyelembe veszi a *származási* országgal fennálló kapcsolatokat, mint a *befogadó* országban kialakított, megszilárdult családi kötelekeket, de a külföldi „*társadalomra veszélyességét*” (közbiztonsági,

nemzetbiztonsági tényezőket), s az érintett *személyében* rejlő elemeket: életkorát, egészségi állapotát, esetleges fogyatékos mivoltát is.

4.1. A 8. cikk 1. pontja - a „családi élet” fogalma

A 3. *cikkelyes* esetjogban az EJEB következetesen ragaszkodik ahhoz, hogy a bíróság *vizsgálatának időpontjában* fennálló állapotot elemezze a sérelmes bánásmód veszélyének megítélésekor. Ezzel szemben a 8. cikk esetén az a gyakorlat körvonalazódik, hogy a családi élet fennállását az azt érintő *beavatkozás időpontja* szerint kell megvizsgálni. Azaz azt kell elemezni, hogy a kiutasító döntés meghozatalakor az állam hatóságai és bíróságai jogszerűen jártak-e el, nem aránytalanul vagy szükségtelenül korlátozták-e a családi életet.

A családi élet bíróság által használt fogalma *szoros személyes kötelek* tényleges létezésétől függ.

Szülő és kiskorú gyermekek vonatkozásában a családi élet az EJEB gyakorlata alapján *együttélés* esetén vitathatatlanul fennáll, de ha a szülők már külön költöztek, abban az esetben is létező a családi kötelék, amennyiben rendszeres kapcsolattartásról van szó, a különélő szülő rendszeresen hozzájárul a kiskorú gondozásához és neveléséhez. A szülők *házasságkötése* nem követelmény, tehát ha az adott állam szerint „törvénytelen” gyermekekről lenne szó, az EJEB a rokonságot a tényleges kötelék és nem a hivatalos keret szerint elemzi. A *vérségi* kapcsolat sem szempont, örökbefogadó-, nevelőszülő és gyermeke vonatkozásában éppúgy létezhet családi élet.

Szülő és nagykorú gyermeke esetén csak abban az esetben állapítható meg a családi kötelék, így a családi élethez való jog, ha az egymással való kapcsolat, *egymástól függés* egyéb aspektusai is fennállnak. Így nem állapította meg a bíróság korábbi döntéseiben sem a családi élet fennállását akkor, amikor a felnőtt gyermek és édesapja a természetes érzelmi köteléken túl egyéb körülményeikben nem függték egymástól.

Felnőttek együttélése esetén nem feltétel a házasságkötés, az élettársaknak azonban közös háztartást kell vezetniük, s - a család kiszűrése érdekében - igazolni kell egymás iránti tartós elkötelezettségüket.

4.2. A 8. cikk 2. pontja

A családi életbe való beavatkozásnak a 8. cikk 2. pontjában felsoroltak alapján az alábbi feltételeknek kell megfelelnie:

1) *törvényen* kell alapulnia

- 2) a 8. cikk 2. pontjában taxatívén felsorolt valamely *célra* kell irányulnia
- 3) *szükségesnek* kell lennie egy demokratikus társadalomban.

4.2.2. Az első feltétel: belső jogi, „törvényben meghatározott” alapok

Az 5. cikkely esetében már bemutattuk, hogy a fogva tartás belső jogi alapjaihoz nem elegendő a nemzeti jogszabály megléte, hanem szükséges annak kellő minősége is, hasonló a helyzet a 8. cikk kapcsán vizsgált ügyekben is.

Az EJEB kimondta, hogy a belső joggal való összhang nem pusztán a hazai jogra történő utalást jelenti, hanem ezen *jogszabály minőségére* is utal, azaz annak meg kell felelnie az Egyezmény Preambulumában említett „jog uralma” elvének.

Fontos kitétel továbbá, hogy a jogszabály megfelelően *hozzáférhető* legyen az állampolgárok számára is.

Adott esetben belső jogi alapnak tekinthető az olyan, államok által egymás között megkötött *nemzetközi szerződés* is, amely alapján az intézkedés nemzetbiztonsági okokból megtettnek minősül. Ezért a bíróság megállapította az intézkedés joggal való összhangját abban az ügyben, amikor Litvánia az Oroszországgal kötött nemzetközi szerződés alapján utasította ki az addig a Szovjetunióhoz tartozó, annak felbomlása után azonban önálló államként létrejött Litvánia területéről a két kérelmezőt.

4.2.3. A második és harmadik feltétel: törvényes célok, szükséges/arányos beavatkozás

Az állam családi életbe való beavatkozása szükségességének terén kiemelten érvényesül az adott ügy *egyedi sajátosságainak* mérlegelése, hiszen minden esetben apró különbségek dönthetik el a 8. cikk megsértésének avagy tiszteletben tartásának megállapítását.

Az EJEB az **Üner ügyben** - kiegészítve korábbi joggyakorlatát - mintegy „listázta” azon körülményeket, amelyeket feltétlenül mérlegel egy külföldi kiutasításával és a 8. cikkelyvel összefüggésben, hogy ki lehessen jelteni: egy demokratikus társadalomban szükséges intézkedésről van-e szó.

E kritériumok a következők:

- az elkövetett jogsértés természete és súlya
- az adott országban eltöltött idő tartama
- a bűncselekmény elkövetése óta eltelt idő és a kérelmező ez idő alatt tanúsított magatartása
- az érintettek állampolgársága

- a kérelmező családi helyzete, többek között a házasság hossza és egyéb más olyan tényező, mely a családi élet tényleges létét jelezheti
- a házastársnak volt-e tudomása a bűncselekmény elkövetéséről, mikor családi kapcsolatot létesített az érintett személlyel
- születtek-e gyermekek a házasságból, ha igen, mennyi idők
- azon nehézségek súlyossága, melyek a házastársat a másik, a kiutasított fél hazájában érhetik
- a gyermekek érdeke és jóléte, különösen azon nehézségek súlyossága, amikkel a kérelmező gyermekei találkozhatnak abban az országban, ahová a kérelmezőt kiutasítják és
- a szociális, kulturális és családi kapcsolatok erőssége a részes állammal illetve a célországgal.

4.2.3.1. Az arányos, szükséges állami beavatkozás kiutasítás esetén

4.2.3.1.1. Bouchelkia kontra Franciaország

Az algériai állampolgárságú kérelmező kétéves kora óta élt a családjával francia területen, ahol a főbb magán- és családi kötődései találhatóak. A panaszost 17 évesen erőszakos közöszlészért ítéleték el, s röviddel szabadulását követően a belügyminiszter elrendelte kiutasítását, melyet végre is hajtottak. 1992-ben illegálisan visszatért Franciaországba a kérelmező, 1993-ban apai elismerő nyilatkozatot tett egy francia anyától származó gyermeke tekintetében, de ugyanebben az évben ismét letartóztatták hivatalos személy bántalmazása miatt, s később kiutasítást előkészítő őrizetbe vételét rendelték el.

A bíróság ezen ügyben is kimondta: feladatai közé tartozik, hogy meghatározza, hogy a vitatott kiutasításnál figyelemmel voltak-e egy méltányos egyensúlyra a felmerülő érdekek (*egyrésztől* a kérelmező magán- és családi életének tiszteletben tartásához való joga, *másrésztől* a zavargás és a bűncselekmény megelőzése) között.

Az EJEB nagy jelentőséget tulajdonított a kiutasítás alapjául szolgáló bűncselekmény jellegének. Bár az igaz, hogy a kérelmező 17 éves kiskorúként követte el az erőszakos nemi bűncselekményt, amely körülményt a fiatakorúak bírósága a büntetés kiszabása során figyelembe vett, ám ez nem von le semmit egy ilyen bűncselekmény komolyságából és súlyából.

Az a körülmény, hogy a kiutasítás elrendelését *követően* a panaszos illegális bevándorlóként létesített új családi életet, nem igazolhatja utólag, hogy a kiutasítás elrendelése és végrehajtása nem volt szükséges. Az intézkedés idején az érintett 20 éves volt, gyermektelen és nőtlen, származási országával is tartott fenn kapcsolatot. Mindezekre tekintettel méltányos egyensúly volt biztosítva a versengő érdekek között, és a kérelmező kiutasítása nem volt aránytalan az elérni kíván célhoz képest.

4.2.3.1.2. Boujlifa kontra Franciaország

A marokkói állampolgárságú kérelmező ötéves korában került Franciaországba (családegyesítés keretében csatlakozott édesapjához), 1985-ben kétszer ítéleték el, többek között fegyveres rablásért. A panaszos kiadatás nyomán lopás miatt Svájcban is ült börtönben, majd 1988-ban tért vissza francia földre, ettől az évtől illegálisan tartózkodott itt. 1990 novemberében értesítették, hogy kiutasítási eljárás indul ellene, s 1991-ben rendelte el a belügyminiszter a kérelmező kiutasítását, közrendre való veszélyre hivatkozással, e döntést a nemzeti bíróságok is jogszerűnek találták. 1991 januárja óta a panaszos együtt élt egy francia állampolgárral.

Az EJEB nem vitatta, hogy a kérelmezőt Franciaországhoz szoros szálak fűzik, a családi életbe beavatkozás nem vitás: a panaszos svájci börtönbüntetésben töltött időt leszámítva ötéves kora óta végig ebben az országban élt, itt járt iskolába, és szülei, testvérei is itt élnek. Az élettársi kapcsolatot azonban nem vette figyelembe a bíróság, hiszen a panaszossal szemben a kiutasítási eljárást már megindították azt megelőzően, hogy a külföldi együtt élt volna barátnőjével.

A családi életbe beavatkozás mindezek mellett arányos volt, hiszen a személybiztonságra és közrendre egyaránt veszélyes, különösen súlyos bűncselekményekről volt szó, így a társadalom érdekei többet nyomtak a latba, mint a kérelmező családi élet tiszteletben tartásához fűződő joga. A bíróság megjegyzésként utalt arra is, hogy bár a panaszosnak lett volna alkalmja, sosem fejezte ki azon szándékát, hogy francia állampolgárrá kíván válni (az érintett három testvére rendelkezett e státusszal).

4.2.3.1.3. Dalia kontra Franciaország

Ebben az ügyben egy Franciaországba települt algériai kérelmezőt utasítottak ki az országból a bevándorlási törvény és a nemzeti egészségügyi törvény értelmében heroin megszerzése, birtoklása és adásvétele miatt, s az érintett a végleges hatályú kiutasítás feloldását kérelmezte 1992-ben, sikertelenül. A kérelmező rendelkezett családi kötelezésekkel Franciaországban, a bűncselekmény elkövetése idején jogszerűen tartózkodott az ország területén. A kiutasítását követően vízummal visszatért Franciaországba, és a vízum által engedélyezett időn túl is az ország területén maradt. A jogtalan tartózkodás alatt életet adott - születésével francia állampolgárságot szerzett - gyermekének.

A bíróság ugyan megállapította a 8. cikk 1. pontjának fennállását, azaz a családi életbe való állami beavatkozást, azonban azt egyben szükségesnek is minősítette.

Az EJEB kiemelte, hogy a kérelmező algériai állampolgársága nem pusztán jogi tény volt, hanem valós tartalommal is bír: a panaszos 17 éves koráig Algériában élt, ott kapott iskolai nevelést, voltak családi, társadalmi és baráti kapcsolatai, beszélt a helyi nyelvet, ismerte a kultúrát. E tények okán a beavatkozás nem volt túlságosan drasztikus, ahogyan aránytalan sem. Mindezek miatt a bíróság szerint az egyetlen, az intézkedés ellen szóló érv az lehet, hogy a kérelmező francia állampolgárságú gyermeknek adott életet. Tény azonban, hogy a gyermek születése akkor történt, amikor már jogszerűtlenül tartózkodott az anya Franciaország területén, ezért a kérelmezőnek tisztában kellett lennie az ebből fakadó bizonytalanságokkal. Jelen ügyben tehát a törvényes célra - a kábítószer kereskedelme elleni harcra - figyelemmel az intézkedés nem volt aránytalan.

4.2.3.1.4. Üner kontra Hollandia

A kérelmező 12 éves koráig Törökországban élt, 1981-ben érkezett Hollandiába édesanyjával és két testvérével, hogy csatlakozzék édesapjához, majd 1988-ban szerzett tartózkodási engedélyt. 1991-től egy holland állampolgárságú nővel élt együtt, akitől fia született, a párkapcsolat végét ért 1992 novemberében, de a panaszos ezt követően is látogatta volt élettársát és fiát. A kérelmezőt 1994-ben bűnösnek mondták ki emberölés és súlyos testi sértés büntetésében, de korábban is többször elítélték már őt kisebb bűncselekmények elkövetéséért. A börtönök alatt a panaszost élettársa és két holland állampolgárságú gyermeke (a kérelmezőnek 1996-ban ismét fia született) rendszeresen látogatta.

A kérelmező letelepedési engedélyét 1997-ben visszavonták és őt 10 évre kitiltották Hollandia területéről a hétéves szabadságvesztés büntetésre tekintettel.

Bár a bíróság elismerte, hogy a panaszosnak szoros családi kapcsolatai vannak Hollandiában, nem hagyhatta figyelmen kívül azt a tényt, hogy a kérelmező rövid ideig élt együtt élettársával, és a második gyermekével sosem élt egy fedél alatt. Az EJEB úgy vélte, hogy a panaszos hazájában töltött 12 éve nem kirívóan rövid ahhoz, hogy ott ne lennének kulturális, nyelvi, rokoni kapcsolatai. A befogadó ország szempontjából pedig tekintettel kell arra lenni, hogy a külföldi sorozatosan követett el bűncselekményeket, melyek közül igen súlyos az emberölés és a testi sértés.

A bíróság az ügy jellegzetességeire tekintettel a korábbi ügyekben kimunkált mérlegelési szempontokat két további kritériummal egészítette ki, álláspontja szerint vizsgálni kell a gyermekek érdekét és jólétét (különös figyelemmel azon nehézségek súlyosságára, amikkel a kérelmező gyermekei találkozhatnak abban az országban, ahová a külföldit kiutasítják) és a szociális, kulturális és családi kapcsolatok erősségét a részes állammal, illetve a célországgal.

Üner ügyében az jelenthető ki, hogy gyermekei - akik hat, illetve másfél évesek - olyan korban vannak, hogy könnyen alkalmazkodnak, valamint holland állampolgárságuk okán még akkor is könnyen beutazhatnak Hollandiába itt lakó rokonaikhoz, ha követik édesapjukat Törökországba. Különös figyelemmel arra a tényre is, hogy a kiutasítással együtt a beutazási tilalom 10 éves időtartamban korlátozott, a bíróság megítélése szerint nem történt aránytalan beavatkozás a családi életbe.

4.2.3.2. A családi életbe való aránytalan beavatkozás

4.2.3.2.1. Berrehab kontra Hollandia

A marokkói állampolgárságú férfi neje és lánya holland állampolgár, s a kérelmező válását követően a hatóságok nem adták ki ismételt a tartózkodási engedélyt a panaszosnak, valamint kiutasították őt az országból.

Ebben az esetben nem bűnelkövetés, hanem „az ország gazdasági jóléte”, mint a 8. cikk 2. pontjában szereplő törvényes cél alapozta meg a kiutasítást. A bíróság megítélése szerint azonban az intézkedés aránytalan volt, s így nem tekinthető szükségesnek egy demokratikus társadalomban a következők miatt.

Jelen ügyben nem arról volt szó, hogy egy idegen állampolgár először kért belépési engedélyt Hollandiába, hanem egy olyan személyről beszélhetünk, aki jogszerűen tartózkodott évek óta az országban, volt szállása és munkája is, és akit a kormány nem vádolhatott semmilyen bűncselekmény elkövetésével. Mindezeket túl a panaszosnak már családi kötődései is voltak ott, feleségül vett egy holland nőt és a házasságból gyermekük is született.

Ami a beavatkozás mértékét illeti, az apa és a lánya között már évek óta igen szoros kapcsolat állt fenn, amelynek a megszakadását eredményezheti az állandó tartózkodási engedély megtagadása és a kiutasítás. Még súlyosabbnak tekinthetők a következmények, ha figyelembe vesszük, hogy a kislánynak különösen a fiatal korára tekintettel lenne szüksége arra, hogy kapcsolatban maradjon az édesapjával.

4.2.3.2.2. Moustaquim kontra Belgium

A marokkói állampolgárságú kérelmező két éves korától élt családjával tartózkodási engedély birtokában Belgiumban. A panaszos kiskorúként sorozatosan lopásokat követett el igen nagy számban, néhány ezen bűncselekmények közül erőszakos jellegű volt. Mindezek miatt a kérelmezőt rövidebb időre többször bebörtönözték, szabadulása után elrendelték kiutasítását, s tíz évre beutazását is megtiltották.

A bíróság úgy vélte - a belga kormány álláspontjával szemben -, hogy beavatkozás történt a családi életbe, hiszen a panaszos sosem szakította meg kapcsolatát szüleivel és testvéreivel. A kiutasítás célja nem vitásan törvényes volt: a közrend védelme.

Az EJEB álláspontja szerint ugyanakkor e fenti törvényes beavatkozás aránytalan volt, így sértette az egyezményes jogokat.

A bíróság szerint figyelemmel kell arra lenni, hogy a lopások a serdülőkorra nyúlnak vissza, s az utolsó bűncselekmény és a kiutasítás között több mint három év eltelt. A kérelmező Belgiumban meglévő kötődéseit illetően tény, hogy minden közeli rokona itt él, Liègeben laknak hosszú ideje szülei és testvérei, a panaszos Belgiumban járt iskolába és Marokkóba mindössze kétszer utazott vissza nyaralni.

4.2.3.2.3. Nasri kontra Franciaország

A *süketnéma, írástudatlan* algériai állampolgárságú kérelmező 5 éves korában érkezett bevándorlóként szüleivel Franciaországba. 17 éves korától kezdve folyamatosan büntetőeljárások hatálya alatt állt lopások, testi sértés és csoportosan elkövetett erőszakos közönség bűntette miatt. Ez utóbbi cselekmény okán a francia hatóságok a kérelmező kiutasításáról döntöttek.

A bíróság az érdekeket elemezve arra a következtetésre jutott, hogy igazolt volt ugyan az intézkedés jogi háttere és törvényes célja közbiztonságra hivatkozással, azonban a kiutasítás az eset összes körülményét megvizsgálva nem volt arányos. A kérelmező süketnéma, emiatt igen hiányos - csak Franciaországban kapott - iskolai oktatásban részesült, ezért esetében a család különösen fontos volt (ezt szakértői vélemények is megerősítették), tekintve, hogy a kérelmező mindig vagy szüleivel, vagy testvéreivel lakott együtt. Figyelembe vette az EJEB azt is, hogy a panaszos egyszer sem hagyta el Franciaországot, és hogy testvéreinek többsége francia állampolgárságot szerzett. A kérelmező arabul nem beszél, így az Algériához egyáltalán nem kötődő, többségében francia állampolgárokból álló családban lehet megtalálni a pszichológiai és társadalmi egyensúly minimumát.

4.2.3.2.4. Boultif kontra Svájc

Az algériai állampolgárságú kérelmező 1992 decemberében érkezett turista vízummal Svájcba, 1993 márciusában feleségül vette svájci állampolgár kedvesét. 1997 januárjában jogerősen két év börtönbüntetésre ítélték fegyveres rablás bűntettének elkövetése miatt. A büntetés letöltését 1998 májusában kezdte meg, nem sokkal később a hatóságok elutasították tartózkodási engedélyének meghosszabbítását, a bűncselekmények megelőzésére és a közrend védelmére hivatkozással. A panaszost 1999 augusztusában

szabaddá helyezték a szabadságvesztés kitöltése előtt, s a hatóságok kötelezték, hogy 2000. január 15. napjáig hagyja el az országot.

Az EJEB vizsgálta mind a büntetéssel kapcsolatos körülményeket, mind a családi élet folytatását.

A bíróság jelen ügyben figyelemmel volt arra, hogy a panaszos büntetését már letöltötte, sem a börtönbüntetés tartama alatt, sem azt követően nem követett el jogsértést és a börtönben is kifogástalan magaviseletet tanúsított. A kérelmező képesítést szerzett, büntetése előtt festőként, azt követően műszerészként tudott elhelyezkedni.

Az EJEB kiemelte, hogy a gyakorlatában szűk körben fordult elő eddig olyan eset, melyben a kiutasítás arányosságának legfőbb kérdése az, hogy a házastársak vagy a gyermekes család együtt tudnak-e élni a külföldi származási országában. Ezért meg kellett határozni a főbb irányelveket annak megvizsgálásához, hogy az intézkedésre szükség volt-e egy demokratikus társadalomban. Ezeket a szempontokat a szakirodalomban a mai napig „**Boultif-kritériumokként**” említik.

A konkrét ügyben igazolható volt, hogy a feleség beszél ugyan franciául, de sosem élt Algériában, ott kapcsolatai sincsenek, s nem beszél arabul sem. Nem várható tehát el, hogy a kérelmezőt házastársa a férj származási országába kövesse. Az sem biztos, hogy a pár Olaszországban tudná folytatni közös életét (a kérelmező itt tartózkodott egy ideig), mert nincs garancia arra, hogy tartózkodási engedélyt kapnak. Mivel más országban a házastársak együttélésének folytatása ésszerűen nem elvárható, ezért a családi életbe való aránytalan beavatkozás történt.

4.2.3.2.5. Popov kontra Franciaország

Az 1.4.4. pontban ismertetett jogesetben az idegenrendészeti őrizettel sértették meg a hatóságok az Egyezményben foglaltakat.

Amikor a **8. cikk** kapcsolatos visszaéléseket elemezte az EJEB, a „**gyermek mindenek felett álló érdeke**” alapelvét, az azzal kapcsolatos jogtudományi kutatásokat is figyelembe vette.

A bíróság kifejtette, hogy az őrizet az illegális migráció elleni küzdelem egyik eszköze, célja lehet a közbiztonság, nemzetbiztonság megvédése éppúgy, mint bűncselekmények megelőzése. Ugyanakkor a fogva tartással járó szankcióknak egyúttal **arányosnak** is kell lenniük, s ha családkról van szó, ez különösen érvényes, mindezek mellett figyelembe kell venni a gyermek mindenek felett álló érdekét. Az EJEB kiemelte, hogy teljes a nemzetközi közösség egyetértése azon alapelvvel illetően, hogy a gyermeket érintő döntések során a kiskorú érdekeinek kell dominálni. A konkrét esetben a kérelmezők különleges veszélyt nem jelentettek a társadalomra, így nem tűnik elég indokoltnak fogva tartásuk. Az EJEB hibaként róta fel, hogy nem történt meg egy esetleges **alternatív**

idegenrendészeti intézkedés vizsgálata, és nem tűnik úgy, hogy a kiutasítás gondos vizsgálatával törekedtek volna az őrizet hosszának minimalizálására. 15 nap alatt egyetlen járatot sem szerveztek a család elutaztatásához.

Az EJEB *általános érvénnyel* mondta ki, hogy a gyermek mindenek felett álló érdeke nem merülhet ki abban, hogy a hatóságok pusztán egyben tartják a családot, ugyanis az egyes szerveknek minden szükséges intézkedést meg kell tenniük annak érdekében, hogy limitálják a gyermekes családok fogva tartását, s hatékonyan megóvják a családi élethez való jogot.

5. Az EJEB menekültügyekkel kapcsolatos jogeseteinek legfontosabb megállapításai, valamint a bíróság joggyakorlatában nyomon követhető fejlődés

A bíróság saját joggyakorlatát, így az Egyezmény tartalmát is fejleszti, hiszen kezdetektől fogva az a hozzáállás mutatkozik meg, hogy az EJEE egy „élő eszköz”, melyet *mindig a kor követelményeinek megfelelően kell értelmezni*. Tehát az Egyezményben részes államok általánosan elfogadott alapjogi értékei és azok fejlődése elkerülhetetlenül befolyásolják a bíróságot döntése kialakításakor.

E törekvésnek számtalan jelét adta az EJEB munkássága során: a **3. cikk**es védelmet fokozatosan terjesztette ki *külföldiek* kiadatására, majd *menekültek* kiutasítására is, ha a származási országban, vagy akár köztes - harmadik - államban kellene sérelmes bánásmódtól tartani.

Ez az *extraterritoriális hatály* visszaköszön a **6. cikk** alkalmazásakor is: bár szűkebb körben, de e rendelkezésnél is megerősítette a bíróság, hogy Egyezményes jogokat érint az, ha a külföldre kiutasítása esetén olyan tisztességtelen eljárás várna hazájában, melynek során kirívóan megtagadják tőle az igazságszolgáltatást.

A döntéshozónak tehát nem lehet „megelégednie” saját eljárása alaposságával és jogszerűségével, hiszen minden egyes esetben elemeznie kell a *kiutasítás célországának* helyzetét, fel kell deríteni az általános biztonsági helyzeten túl a kérelmező *speciális jellemzőivel* (életkorával, vallásával, egészségi állapotával, stb.) kapcsolatos országinformációkat is. A kiutasítás célországa azonban nem csupán az érintett származási országa lehet, ezért *biztonságosnak vélt* harmadik ország (még ha az szerződő állam is) esetében hasonló alapossággal kell eljárni. Az EJEB mind a **K.R.S. ügyben**, mind az **M.S.S. ügyben** hangsúlyozta, hogy a „*közvetett (vagy lánc-) refoulement*” – még ha az egy szintén szerződő államot érint is – nem szünteti meg a kiutasítást előíró állam azon felelősségét, hogy ne küldje olyan országba a kérelmezőt, ahol az érintett rossz bánásmódnak lehet kitéve. Az M.S.S. ügy azonban nyilvánvalóan óriási *előrelépést*

jelentett a K.R.S. ügyszó képest, hiszen a bíróság a megbízható nemzetközi jelentésekből származó szomorú tapasztalatok okán **immár jogsértőnek minősítette**, ha egy menedékkérőt pusztán jogszabályra (a Dublin II. rendeletre) hivatkozással, de a **tényleges befogadási körülmények** vizsgálata nélkül adnak át egy tagállamnak.

Teljesen következetes az EJEB abban, hogy e vizsgálat lefolytatásakor a harmadik országok részéről nyújtott diplomáciai biztosítékok nem feltétlenül nyújtanak kellő garanciát az emberi jogok **tényleges** betartására, mint ahogyan önmagában nem elegendő egy állam részéről a nemzetközi szerződések ratifikálása sem, ha megbízható források szerint az ország ezeket a **gyakorlatban** nem tartja tiszteletben.

A területi vonatkozásokban a bíróság joggyakorlatában megmutatkozó, **fokozódó szigor** jól mutatja, hogy a külföldiek kollektív kiutasítását tilalmazó Negyedik kiegészítő jegyzőkönyv 4. cikkének sérelmét először a 2002-es **Conka ügyben** megállapította az EJEB, majd **kiterjesztette** azt az adott állam fizikai területén kívül megvalósuló jogsértésre is a 2012-es **Hirsi ügyben**.

Az 1.1. pontban tárgyalt jogesetek elsőként körvonalazták az EJEB **kínzással** kapcsolatos fogalomhasználatát, melyek az idő előrehaladtával tovább csiszolódtak

Az EJEB alapjogokkal szembeni **magasabb elvárásait**, az e téren mutatkozó fejlődést jól mutatja, hogy az 1990-es évek második felétől kezdődően már nem csupán a közhatalom képviselője által szándékosan okozott a sérelmes bánásmód következménye a **3. cikk** megsértése, hanem fokozatosan megállapítja az EJEB a jogsértést (például a Kalashnyikov ügyben) szándékos magatartás hiányában, a **hatóságok mulasztása**, hanyag hozzáállása folytán is.

Ugyanakkor a szerződő államok családi élettel kapcsolatos fogalmainak átalakulása eredményezte az EJEB gondolkodásmódjának változását a **8. cikkel** összefüggésben. Manapság az Egyezményt aláíró országokban kivesző fogalom a „törvénytelen” gyermek (az élettársi kapcsolatok egyre elismertebbé válásával és jogi hatásainak megerősödésével), mint ahogyan néhány szerződő államban a homoszexuálisok házasságkötése is megengedett. E fejlődés kiváló példáját nyújtják a családi élet terén az öröklési joghoz kapcsolódó jogesetek. A 4. pontban tárgyalt **Boultif ügy** indokolásából pedig jól látható, hogy a bíróság **egyre inkább figyelembe veszi** a kiutasítás hatásainak vizsgálatakor azt, hogy a házastárs milyen életet tudna élni a célországban, tudja-e oda követni párját a társadalmi-, rokoni kötődésekre, nyelvismeretre figyelemmel.

A **Yildiz ügyben** új elemként jelenik meg, hogy a bíróság - a származási országban való együttélésre nézve - a **bizonyítás terhét az államra róttá**. Ez tehát **pozitív elmozdulást** jelent az **Abdulaziz eset** kapcsán lefektetettől, amelyben még a kérelmezőknek kellett

bizonyítaniuk, hogy az ésszerűség követelménye alapján a más országban történő családdegyesítés nem valósítható meg.

Azt, hogy az EJEB a **3. cikk** esetében mindenkor a **döntése pillanatában fennálló helyzetet veszi figyelembe**, a bíróság már a Chahal ügyben kimondta, s ennek megfelelően ha egy külföldi helyzete - származási országában bekövetkezett negatív előjelű változások miatt - súlyosbodna, az EJEB nem rest felülrni saját gyakorlatát. Míg az 1991-es **Vilvarajah kontra Egyesült Királyság** ügyben a bíróság úgy vélte, hogy számos tamil számára az ENSZ segítségével adott az önkéntes hazatelepülés lehetősége, addig a 2008-as **N.A. ügyben** már rámutatott a biztonsági helyzet romló tendenciájára és megállapította a 3. cikk sérelmét.

Idővel megszilárdult az EJEB álláspontja abban is, hogy mind az **5. cikket**, mind a **8. cikket** érintő állami beavatkozás esetén - az önkényesség elkerülése érdekében - fontos nem csupán az intézkedést megalapozó jogszabály léte, hanem a **jogi norma minősége** is.

Az EJEB joggyakorlata hatalmas előrelépést mutat a felhasznált **országinformációk** terén, melyre nézve megállapítható, hogy egyre nagyobb mennyiségű és egyre több szervezettől származó jelentést idéz ítéleteiben a bíróság. Míg a kiadatással kapcsolatos, **1989-es Soering ügyben** a legnagyobb figyelmet a virginiai és brit jognak szentelte az EJEB, addig a **2011-ben** meghozott **M.S.S. ügy** ítéletében már 23 különböző olyan nemzetközi bizottságot és nem-kormányzati szervet sorol fel a bíróság, melynek jelentéseire figyelemmel döntött. A **2008-as Saadi ügyben** kifejezetten nevesíti a független, emberi jogokkal foglalkozó nemzetközi szervezetek tanulmányai között az Amnesty International, Human Rights Watch információit, valamint kormányzati forrásokat, mint a US Department of State jelentéseit. Lényeges kiemelni, hogy a kibocsátók tekintélyes mivoltára és az általuk végzett számos kutatásra figyelemmel az EJEB egyúttal megállapította ezen források **megbízhatóságát** is, melyben nincs oka kétkedni.

Fontos, hogy nem csupán az ismert (nemzeti hatóság elé tárt) információk számítanak, hanem azok is, melyeket az adott államnak **ismernie kellett volna**, ily módon az EJEB az egyes szerződő államok felelősségét: a **hivatalból** történő országinformáció-felkutatást emeli ki.

II. Fejezet

A Bíróság menekültügyi tárgyú döntései

Az 1990-es évektől kezdődően jól látható, hogy a bevándorlás- és menekültügy az együttműködés és harmonizáció területén egyre nagyobb jelentőséget, figyelmet kapott. A tamperei program keretében az Európai Unió létrehozta menekültügyi téren a legfontosabb, elsődleges jogszabályokat, kimondták, hogy a **Genfi Egyezmény** teljes és mindenre kiterjedő alkalmazásán alapuló **közös európai menekültügyi rendszer** kialakítása szükséges, ily módon biztosítva azt, hogy senkit ne küldjenek vissza oda, ahol ismét üldöztetésnek lenne kitéve, vagyis azt, hogy tiszteletben tartsák a visszaküldés tilalmának elvét.

A Közös Európai Menekültügyi Rendszer (KEMR) megalapozása az 1997. október 2-i Amszterdami Szerződéssel indult, ez bevezette az EK-Szerződésbe a 63. cikket, amely az Európai Tanács által a tamperei ülésen ajánlott intézkedések elfogadására irányuló hatáskört biztosított az Európai Közösség számára.

A KEMR **első szakasza** 1999-től 2004-ig tartott, a cél ezen időszakban a tagállamok jogi kereteinek - közös **minimumszabályok** alapján történő - összehangolása.

A KEMR **második szakasza** a 2005-től 2012-ig terjedő időszak, melynek célja a közös menekültügyi eljárás, valamint az elismert menekültek és kiegészítő védelemben részesültek számára egységes jogállás létrehozása, a tagállamok közötti gyakorlati együttműködés megerősítése, a jogalkotás első szakaszában feltárt hiányosságok orvoslása.

A KEMR második szakaszának kiépítése nem zárult le a 2012. év végével, de folyamatosan szükség volt a korábbi uniós minimumszabályok felülvizsgálatára is. Mint látható, egy küzdelmes, hosszú folyamatról van szó, hiszen a menekültügy területe éppúgy érinti az Európai Unió alapvető értékeit, mint az egyes tagállamok teherbírását és migrációs politikáját.

Az uniós országok belügyminiszterei 2013. júniusában, luxembourgi tanácskozásukon hivatalosan, külön vita nélkül jóváhagyták a közös európai menekültügyi rendszert létrehozó jogszabálycsomag már korábban egyeztetett javaslatát.

A valódi jogharmonizáción tehát még hosszasan dolgozni kell, ilyen körülmények között még kiemelkedőbbnek minősíthető a **Bíróság döntéseiben megmutatkozó érvrendszer**, mert ez - a meglévő uniós normák minimumszabályaira tekintettel - az eltérő tagállami gyakorlatokat közelítheti egymáshoz.

A Bíróság már 1969-ben, a Stauder ügyben hozott ítéletében megállapította, hogy „*az alapvető emberi jogok a közösségi jog általános elvei közé tartoznak, és a Bíróság védi őket*”.

A Bíróság az 1980-as évektől következetes abban, hogy a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya azok közé az emberi jogok védelmére vonatkozó nemzetközi okmányok közé tartozik, amelyeket figyelembe vesz a közösségi jog általános elveinek alkalmazásakor. Az 1970-es, sűrűbben az 1980-as évektől kezdődően - s később többször megerősítetten - a Bíróság hangsúlyozta, hogy az alapvető jogok azon általános jogelvek szerves részét képezik, amelyek tiszteletben tartását a Bíróság biztosítja. Ennek során a Bíróság a tagállamok közös alkotmányjogi hagyományából, valamint az emberi jogok védelmére vonatkozó azon nemzetközi szerződések nyújtotta iránymutatásokból merít, amelyek kidolgozásában a tagállamok együttműködtek, vagy amelyekhez csatlakoztak. ***Az EJEE a Bíróság megítélése szerint ebben az összefüggésben különös jelentőséggel bír.***

Emberi jogi vonatkozású ügyek tehát több évtizede vizsgálat tárgyát képezik a Bíróság előtt, azonban kifejezetten ***menekültügyi témájú döntések a 2008. évet követően*** születtek csupán meg, s az első igazán lényeges, kiegészítő védelemre vonatkozó tartalmi kérdéseket elemző Elgafaji ügy befejezésére 2009-ig várni kellett. Az elmúlt években (különösen 2011-től) már számos, nem csupán jogelméleti szempontból fontos, de a mindennapi jogalkalmazásban tömegesen jelentkező tárgykörökben - így a dublini eljárás részletkérdéseit, az üldözési okokat és a menedékkérők őrizetét érintően - született ítélet.

Nem létezik egyfajta „központi monitorozás” a Bíróság ítéleteinek egyes tagállami döntésekre gyakorolt tényleges hatását avagy végrehajtását illetően, így az egyes országok jogalkalmazóira különleges felelősség hárul. A Bíróság mindezek mellett több lényeges ítéletében is kimondta, hogy ***a tagállamok hatóságaira, bíróságaira váró feladat***, hogy a nemzetközi jogból, továbbá az uniós jogból eredő kötelezettségeik teljes tiszteletben tartása mellett meghatározzák, hogy milyen körülményeket kell ellenőrizniük, az ***egyedi értékelés*** során milyen szempontokat kell figyelembe venniük.

Jelen kutatás a Bíróság ítéleteit ***témájuk*** szerint, a menekültügyi eljárás egyes fázisainak sorrendjében - és ezen belül a meghozatal időrendjében - elemzi, így elsőként vizsgálja a dublini eljárással kapcsolatos kiemelkedő döntéseket, majd a Kvalifikációs Irányelv és a Genfi Egyezmény tartalmi - kérelem elbírálásánál jelentős - kérdéseit megválaszó ítéleteket, kitér az eljárási keretekre: a bírósággal, jogorvoslattal kapcsolatos döntésekre, végül a menedékkérők őrizetét érintő iránymutatásokra. A fentebb írtak szerint az EJEE jelentőségét a Bíróság többször hangsúlyozta, így az egyes ítéleteknél különös figyelmet érdemel, hogy az ***EJEB által kimunkált jogelveket mennyiben vette át***, bővítette vagy fejlesztette tovább a Bíróság, e körben tartalmaz végkövetkeztetéseket a kutatás.

Nem elemzi jelen tanulmány a marginális, pusztán átültetés elmaradásával kapcsolatos döntéseket (hiszen ezek konkrét tagállamokat érintenek), s nem vizsgálja a megsemmisített rendelkezésekre vonatkozó ítéleteket.

1. A dublini eljárásra vonatkozó döntések

Az I. fejezetben ismertetettek szerint a Dublin II. rendelet értelmében a menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért egyetlen tagállam felelős: az az ország, ahol a kérelmet benyújtják, az eljárás előzetes szakaszában megkeresi a másik tagállamot, amely adott esetben a kérelmező átvételére és a kérelem vizsgálatára köteles. (Emlékeztetni kell arra, hogy a 1997. október 2-i Amszterdami Szerződés bevezette az EK-Szerződésbe a 63. cikket, s ez utóbbinak elfogadása lehetővé tette különösen azt, hogy a tagállamok között a Dublini Egyezményt a Dublin II. rendelet váltsa fel.)

A cél a hatékony döntéshozatal megteremtése, egyúttal azonban annak megakadályozása is, hogy egy személy több menedékjog iránti kérelmet benyújtva visszaélhessen a rendszerrel. E cél érdekében objektív és hierarchikus kritériumokat állapítottak meg, amelyek alapján - *elméletben* - valamennyi menedékjog iránti kérelem esetében meghatározható a felelős (kérelmet megvizsgáló, elbíráló) tagállam.

A gyakorlatban azonban számos részletkérdés felvetődött, amely tárgykörök vizsgálata nyomán maga a **dublini rendszer is** - melynek alapja az a vélekedés, hogy a menedékkérők jogait mindenhol egyaránt tiszteletben tartják - **megrendült**. Ez a szisztéma ugyanis nincs kellő figyelemmel az egyes tagállamokban fennálló menekültügyi rendszerek és eljárások kialakításában és alkalmazásában tetten érhető különbségekre. Sem a felelős tagállam meghatározása, sem az átadási eljárás körében nem találunk hivatkozást a menedékkérővel szemben a menedékjogi kérelem megvizsgálásáért elsődlegesen felelős tagállamban - várhatóan - tanúsított bánásmódra. A jogalkotók kiindulópontja ugyanis az volt, hogy ha valamennyi tagállam csatlakozott az EJEE-hez és a Genfi Egyezményhez, tisztán jogi szempontból biztosított, hogy a bánásmód összhangban van a Charta, a Genfi Egyezmény és EJEE előírásaival.

1.1. A Petrosian ügy

Ez az ítélet az átadás eljárási kérdéseit, tényleges határidejét elemzi, érdekesség, hogy nyolc kormány - közöttük a magyar is -, valamint az Európai Közösségek Bizottsága tett írásbeli észrevételeket, mindannyian egybehangzóan. Az értelmezett uniós norma a következő:

Dublin II. rendelet 20. cikk

„(1) A menedékkérőt a 4. cikk (5) bekezdésének és a 16. cikk (1) bekezdése c), d) és e) pontjának megfelelően a következők szerint veszik vissza: (...)

b) a menedékkérő visszavételére megkeresett tagállam köteles végrehajtani a szükséges ellenőrzéseket, és haladéktalanul **válaszolni** a megkeresésre, továbbá semmiképpen sem lépheti túl a megkereséstől számított egy hónapos időtartamot [helyesen: a menedékkérő visszavétele iránt megkeresett tagállam köteles a szükséges ellenőrzéseket elvégezni, és amilyen gyorsan csak lehet, de mindenképpen a megkereséstől számított egy hónapos határidőn belül, válaszolni a megkeresésre]. Amennyiben a megkeresés az Eurodac rendszerből származó adatokon alapul, ez a határidő két hétre csökken;

c) amennyiben a megkeresett tagállam nem közli határozatát az egy hónapos határidőn vagy a b) pontban említett kéthetes határidőn belül, ez a menedékkérő visszavételéhez való hozzájárulásnak tekintendő;

d) az a tagállam, amely hozzájárul a menedékkérő visszavételéhez, köteles az adott személyt **visszafogadni** a területére. Az **átadást** a megkereső tagállam nemzeti joga szerint kell végrehajtani az érintett tagállamok közötti konzultációt követően a lehető leghamarabb kivitelezhető időpontban, de legkésőbb **hat hónappal az átvétel iránti megkeresés elfogadását, illetve a felfüggesztő hatályú fellebbezéssel vagy felülvizsgálattal kapcsolatos határozatot követően** [helyesen: de legkésőbb a visszavétel iránti megkeresés valamely tagállam általi elfogadásától, illetve a felfüggesztő hatályú fellebbezéssel vagy felülvizsgálattal kapcsolatos határozattól számított hat hónapon belül;]

A Petrosian család tagjai Svédországban - akkori tartózkodási helyükön - nyújtották be menedékjog iránti kérelmüket, s kiderült, hogy az érintettek Franciaországban korábban már nyújtottak be menedékjogi kérelmet. A svéd bevándorlási hivatal a Dublin II. rendelet - fentebb idézett - 16. cikke (1) bekezdésének e) pontja alapján kérte a francia hatóságoktól a Petrosian család visszavételét, a francia hatóságok az előírt határidőn belül nem válaszoltak a svéd bevándorlási hivatal megkeresésére. A svéd bevándorlási hivatal - figyelemmel a Rendelet 20. cikk (1) bekezdése c) pontjára - olyan határozatot hozott, amely szerint a Petrosian család tagjait át kell adni Franciaországnak. Több jogorvoslati út megjárása után végül az első fokon eljáró bíróság megsemmisítette a svéd bevándorlási hivatal - átadást felfüggesztő - határozatát és visszautalta az ügyet érdemi elbírálásra a svéd bevándorlási hivatal elé. Határozatában arra hivatkozott, hogy a végrehajtást ideiglenesen felfüggesztő határozattól, amely 2006. augusztus 23. napján született, már eltelt 6 hónap, így az átadás már nem végrehajtható, és a menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállammá a svéd állam vált. A svéd fellebbezési bíróság másodfokon előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel fordult a Bírósághoz, kérdése a következő volt:

„Úgy kell-e értelmezni a [...] 343/2003 [...] rendelet 20. cikke (1) bekezdésének d) pontját és (2) bekezdését, hogy a menedékjog iránti kérelem megvizsgálására irányuló illetékesség visszazáll arra a tagállamra, ahol a kérelmet benyújtották, ha az átadást nem hajtották végre az átadás felfüggesztéséről szóló ideiglenes határozat meghozatalát követő hat hónapon belül, függetlenül attól, mikor hoznak végleges határozatot a tekintetben, hogy az átadást végre kell-e hajtani?”

A Bíróság maga is úgy vélte, hogy önmagában a Dublin II. rendelet hivatkozott rendelkezéseinek szövege alapján nem válaszolható meg a kérdés. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint azonban valamely közösségi jogi rendelkezés értelmezéséhez nemcsak annak szövegét, hanem annak szövegkörnyezetét, és annak a szabályozásnak a

célkitűzéseit is figyelembe kell venni, amelynek az részét képezi. A Bíróság ezért összevetette a Dublin II. rendelet 20. cikke (1) bekezdés d) pontjában, valamint ugyanezen cikk (1) bekezdés c) pontjában foglaltakat és figyelemmel volt egy 2011. július 26-án benyújtott rendelettervezet indokolására is.

Ennek nyomán két esetet különböztetett meg.

Úgy vélte, hogy ha ***nincs olyan jogorvoslat, amely felfüggesztő hatályú lehet***, az átadás végrehajtásának határideje annak a kifejezett vagy hallgatólagos határozatnak a meghozatalától kezdődik, amellyel a megkeresett ***tagállam hozzájárul*** az érdekelt visszavételéhez, bárhog alakuljon is a jogorvoslat kimenetele. A hat hónapos „*határidő célja tehát - tekintettel az átadás végrehajtásának gyakorlati összetettségére és az azzal járó szervezési nehézségekre - , hogy a két érintett tagállam megállapodhasson az átadás végrehajtásáról, és különösen, hogy a megkereső tagállam megállapíthassa az átadás végrehajtásának részleteit, amely ez utóbbi tagállam jogszabályai szerint történik*”.

Ha a megkereső tagállam ***biztosítja a felfüggesztő hatályú fellebbezés lehetőségét***, az „*átadás végrehajtása határidejének kezdete ugyan eltér a hivatkozott első helyzetre megállapított kezdő időponttól, azonban kétségtelen, hogy mindkét érintett tagállamnak ugyanazokkal a gyakorlati nehézségekkel kell szembenéznie az átadás megszervezése kapcsán, és következésképpen ugyanaz a hat hónapos határidő kell, hogy rendelkezésükre álljon az átadás megvalósítása érdekében*”. Azaz a Bíróság szerint ebben az esetben a hat hónapos határidő folyása nem kezdődhet meg már az átadás végrehajtását felfüggesztő ideiglenes bírósági határozat meghozatalától, az csakis az érdemi döntésre vonatkozó bírósági határozat keltétől indulhat.

A svéd fellebbviteli bíróság kérdésére tehát ez volt a Bíróság válasza, azonban bírói-jogalkalmazói szempontból nagyon lényeges (és a dublini rendszeren túlmutató) következtetéseket tartalmaz az ítélet indokolásának 48. pontja.

A Bíróság egyértelműen elismerte, hogy a Dublin II. rendelet által a gyakorlatban felvetődő élethelyzetek olyan egyedi jellegűek lehetnek, melyek adott esetben komplex, bonyolult jogértelmezést követelnek meg. Az erre vonatkozó alapos vizsgálatot pedig nem lehet feláldozni a gyorsaság oltárán, s e körben a Bíróság a közösségi jogalkotó egyértelmű szándékára hivatkozik. Úgy véli, hogy ***a bírói jogvédelem kiemelt fontosságú***, mert ez teszi lehetővé a menedékkérőnek, hogy sikeresen vitathassa a reá nézve sérelmes határozatot, ezt az értéket nem lehet a „*menedékjog iránti kérelmek gyors feldolgozásának követelménye érdekében*” feláldozni.

1.2. Az N S ügy

Az I. fejezetben tárgyalt M.S.S. ügyben az EJEB 2011. január 21-én hozta meg ítéletét. Röviddel ezt követően az ***ECRE*** főtitkára, Bjarte Vandvik már akként nyilatkozott,

hogy „Ez az ítélet alapjaiban rendíti meg a dublini rendszert. Nem lehet többé arra a vélelemre hivatkozni, hogy minden tagállam tiszteletben tartja a menedékkérők alapvető jogait és ezért automatikusan visszaküldhetőek bármelyik tagállamba”.

A nemzetközi felzúdulás az **Európai Parlamentben** is tetten érhető volt: a Bizottság az M.S.S. ítéletet követő napokban, 2011. február 3-án már - költői - kérdésként kapta, hogy szükség van-e a Dublin II. rendelet sarkalatos elveinek újraértékelésére, s a Görögországnak történő átadások felfüggesztésére.

A 2010-ben felterjesztett N S ügy tehát ezen előzmények fényében különös figyelmet kapott, számos kormányon kívül többek között az UNHCR és az Amnesty International is észrevételeket tett. Természetesen az EJEB M.S.S. ítéletében a tárgyalt menedékkérő átadását kizárólag az EJEE fényében értelmezhetette és ezzel kapcsolatban /különösen az EJEE 3. cikkelyére nézve/ tette felelőssé az érintett tagállamokat. A Bíróság ezzel szemben - hatásköréből kifolyólag - **rendszerszintű problémákat vizsgálhatott** és általános jelleggel követte nyomon a Görögországba való átadás uniós normákkal való összeegyeztethetőségét.

N S egyesített ügyében az afgán, iráni és algériai menedékkérők közös jellemzője volt, hogy mindannyian átutaztak Görögországon az Egyesült Királyságban, illetve Írországból előterjesztett menedékkérelmük benyújtása előtt. Az összes külföldit Görögországnak kívánták átadni az illetékes hatóságok. A menedékkérők a C-493/10. számú ügyben arra hivatkoztak, hogy a menedékkérők számára nem állnak rendelkezésre megfelelő eljárások, illetve feltételek Görögországban, ezért Írország **köteles alkalmazni az ún. „szuverenitási klauzulát”**, és vállalni a felelősséget menedékjog iránti kérelmük megvizsgálásáért és elbírálásáért. A szuverenitási klauzulát a Dublin II. rendelet 3. cikke (2) bekezdésében rögzíti.

Dublin II. rendelet 3. cikk

„(1) A tagállamok megvizsgálják harmadik országok minden olyan állampolgárának kérelmét, aki egy tagállam határán vagy területén menedékjogot kér. **A kérelmet az a tagállam köteles megvizsgálni, amely a III. fejezetben előírt feltételek szerint felelős.**

(2) Az (1)bekezdéstől eltérve **minden tagállam megvizsgálhatja** a harmadik ország állampolgára által hozzá benyújtott **menedékjog iránti kérelmet akkor is, ha** annak megvizsgálásáért az e rendeletben megállapított feltételek szerint **nem** felelős. Ez esetben ez a tagállam válik e rendelet értelmében felelős tagállammá, vállalva a felelősséggel együtt járó kötelezettségeket. [...]”

N S a szuverenitási klauzulán túl hivatkozott arra is, hogy Görögországba való kiutasítása sérti az EJEE-ből eredő jogait.

A tartalmi vizsgálat előtt kérdésként vetődött fel, hogy a szuverenitási klauzula alkalmazása ***egyáltalán az uniós jog hatálya alá tartozik-e.***

A Bíróság erre egyértelműen igennel válaszolt, mert maga a Dublin II. rendelet ezen 3. cikk (2) bekezdése is az uniós jogalkotó által kidolgozott közös európai menekültügyi rendszer szerves részét képezi. Egyetértett a Bizottsággal a Bíróság abban, hogy bármely ***diszkrecionális jogkört a tagállamnak az uniós jogot tiszteletben tartva*** lehetséges csupán gyakorolnia.

Ezek után vizsgálható az az érdemi kérdés, hogy az átadó tagállam ***köteles-e ellenőrizni azt, hogy a felelős tagállam tiszteletben tartja-e az uniós alapvető jogokat***, a Befogadási Irányelvet, a Kvalifikációs Irányelvet és az Eljárási Irányelvet. Amennyiben ezt az elemzést az átadó tagállamnak le kell folytatnia, további dilemmaként merül fel, hogy ***köteles-e ez az ország a szuverenitási klauzula alkalmazására.***

A Bíróság a menekültügyet érintő szinte összes regionális nemzetközi dokumentum (Befogadási Irányelv, Kvalifikációs Irányelv, Eljárási Irányelv, Dublin II. rendelet) rendelkezéseiből azt a következtetést vonja le, hogy azok sarokköve, hogy az aláíró tagállamok tiszteletben tartják a Chartában elismert alapvető jogokat és elveket, ebből következőleg ***vélelmezni kell***, hogy a menedékkérőkkel kapcsolatos bánásmód minden tagállamban megfelel a Charta, a Genfi Egyezmény és az EJEE követelményeinek. Kérdés, hogy e vélelem megdönthető avagy sem. A Bíróság kiemeli, hogy nem zárható ki az, hogy a gyakorlatban a dublini rendszer egy adott tagállamban súlyos működési nehézségekkel szembesül, „és így komoly veszélye áll fenn annak, hogy a menedékkérők az e tagállamnak történő átadásuk esetén ***alapvető jogaikkal összeegyeztethetetlen bánásmódnak*** lesznek kitéve”.

A vélelem tehát megdönthető, mert az uniós joggal ellentétes lenne egy olyan megdönthetetlen vélelem alkalmazása, hogy a felelős tagállam tiszteletben tartja az európai uniós alapvető jogokat.

Fontos hangsúlyozni, hogy a Bíróság ezen ítéletében ***két fontos alapértéket tett a mérleg jobb- és bal serpenyőjébe.*** Egyrészt ***a menedékkérőkkel való emberséges bánásmódból*** (különösen a non-refoulement-ből) eredő kötelezettséget, mely európai hagyományokon és a fentebb idézett regionális emberi jogi dokumentumokban kifejezett, önként vállalt kötelezettségen alapul; ***másrészt a közös európai menekültügyi rendszer*** (ezen belül a hatékonyan működő dublini rendszer) megvalósításához fűződő érdeket.

Nyilvánvaló, hogy ez utóbbit veszélyeztetné a tagállamok bármely *csekély* szintű jogsérelmének figyelembe vétele a dublini átadás során, mert nem összeegyeztethető a vonatkozó irányelvek céljával. A bíróság tehát egyértelműen kimondja - ***összhangban az EJEB M.S.S. ítéletében megfogalmazottakkal*** -, hogy a felelős tagállam jelentéktelen

mértékű eljárással kapcsolatos hiányosságai nem mérvadóak, hiszen ezzel az adott ország könnyedén mentesülhetne a dublini átvételi kötelezettségek alól. A mérlegelés tekintetében iránymutató érvelést a 86. pontban adja a Bíróság: **„Ha azonban komolyan attól kell tartani, hogy a felelős tagállamban a menekültügyi eljárást és a menedékkérők befogadásának feltételeit illetően rendszeres zavarok tapasztalhatók, amelyek az e tagállamnak átadott menedékkérőkkel szemben a Charta 4. cikke értelmében vett embertelen vagy megalázó bánásmódot is magukban foglalják, akkor a menedékkérők átadása összeegyeztethetetlen lenne az említett rendelkezéssel.”**

Ez az ítélet a menekültügyi tárgyú döntések körében azért is különösen jelentős, mert a Bíróság egyfajta **mérceként jelöli meg az EJEB ítéletében foglaltakat**.

A Bíróság nem csupán ismerteti a pár hónappal korábban Strasbourgban hozott döntést, de **alapul is veszi az abban foglalt megállapításokat**, különösen ami a menekültügyi eljárást és a menedékkérők befogadásának feltételeit illető görögországi rendszeres zavarokra vonatkozik. Így „kiüthető” volt a belga, olasz és lengyel kormányok azon érve, hogy az egyes tagállamok nem képesek az alapvető jogok másik tagállam általi tiszteletben tartásának megítélésére. A Bíróság egyértelműen leszögezte, hogy **az EJEB M.S.S. ítéletében felsorolt országinformációk** (különösen az UNHCR levelei, a Bizottság értékelései, javaslatai) mind-mind **iránymutatásul szolgálhatnak** és figyelembe vehetők annak eldöntésekor, hogy a fentebb idézett 86. pontban foglalt súlyos helyzet fennáll-e.

Tehát ha léteznek az EJEB ítélete szerinti objektívnek minősülő jelentések (ezekről pedig a tagállamoknak nyilvánvalóan tudniuk kell), akkor az N S ügyben szereplő helyzethez hasonló eljárásokban a tagállamnak **kötelezettsége az, hogy ne adja át a kérelmezőt** a - Dublin II. rendelet szerint egyebekben - felelős tagállamnak (mert ezzel megsértené a Charta 4. cikkét.). Emlékeztetni kell arra, hogy az Eljárási Irányelv 36. cikke szerint az európai biztonságos *harmadik* országnak **nem elegendő csupán aláírnia** a releváns nemzetközi egyezményeket, de a biztonságos voltához szükséges ezen megállapodások **tiszteletben tartása** is. A Bíróság úgy véli, hogy ez a tagállamokra is vonatkoztatható: azaz **önmagában egy egyezmény tagállam általi megerősítése nem jelent egyúttal megdönthetetlen vélelmet** is arra nézve, hogy ezen ország tiszteletben tartja az aláírt egyezményt.

Az elsődleges kötelezettség az állam oldaláról tehát aktív: az ismert és objektív, releváns országinformációkat be kell gyűjtenie, majd - ha súlyos nehézségeket lát a felelős tagállam oldalán - **másodlagos kötelezettsége: tartózkodni az érintett átadásától**.

Ezt követően a tagállam vagy elbírálja a kérelmet a szuverenitási klauzula alapján, vagy folytatja a felelős tagállam keresését a Dublin II. rendeletben meghatározott sorrend szerint. A Bíróság megítélése szerint ez a folyamat nem lehet végtelen (tehát a befogadó tagállamnak nem minden áron, végsőkéig kell arra törekednie, hogy a felelősséget hárítva

egy harmadik, negyedik, stb. tagállamot találjon az átadásra). E tekintetben is a kérelmező alapvető jogaira hivatkozik a Bíróság: ügyelni kell arra, hogy aránytalanul hosszú eljárással ne súlyosbítsa a helyzetet a befogadó ország.

Igen világos és pontos összefoglalót ad az ügygel összefüggésben a főtanácsnoki indítvány. Kifejti, hogy „Az Alapjogi Charta 18. cikke értelmében a menedékjogot a Genfi Egyezmény rendelkezéseivel, valamint az EUSZ-szel és az EUMSZ-szel összhangban kell biztosítani. A Genfi Egyezmény egyik alapvető eleme a menekült üldözõ államba történõ közvetlen vagy közvetett kiutasításának vagy visszaküldésének az ezen egyezmény 33. cikkében rögzített tilalma, az úgynevezett non-refoulement elve. Jóllehet a visszaküldés e tilalmának pontos hatálya vitatott, abból kell kiindulni, hogy az a menekülteket nem csupán az üldözõ államba történõ közvetlen kitoloncolással, hanem az úgynevezett láncszerû kitoloncolással szemben is védi, amelynek esetében a menekültet olyan államnak adják át, amelyben az üldözõ államba történõ kitoloncolás veszélye áll fenn. Ha valamely tagállami menekültügyi rendszer túlterheltségének következményeként a menekülteket ebben a tagállamban az üldözõ államba történõ közvetlen vagy közvetett visszaküldés veszélye fenyegeti, az Alapjogi Charta 18. cikke megtiltja a többi tagállamnak a menekültek e tagállamnak történõ átadását”.

1.3. A Kastrati ügy

A kérdést előterjesztő bíróság azt vizsgálta, hogy a menedékjogi kérelem **visszavonása** hogyan befolyásolja a Dublin II. rendelet szerinti átadást, a rendelet alkalmazhatóságát.

A Kastrati család francia vízum birtokában utazott be Svédországba és ott - többek között - menedékjogot is kértek. Ezt követően az időrendiség fontos: a svéd hatóságok 2009. **június 4-én** kérték a külföldiek átvételét Franciaországtól, de a Kastrati család 2009. **június 22-én** menedékjogi kérelmét visszavonta, s mivel e tényről a francia hatóságok nem tudtak, 2009. **július 23-án** elfogadták az átvétel iránti kérelmet. A kérdés tehát az volt, hogy vajon az átvételi kötelezettséget megszünteti-e, ha az érintettek menedékjogi kérelmüket visszavonják (a svéd menekültügyi szerv ugyanis azon az alapon utasította el 2009. július 30-án a kérelmet, hogy Franciaország a felelős tagállam).

A Dublin II. rendelet 19. cikke rendelkezik az átadás jogalapjáról:

Dublin II. rendelet 19. cikk (1) bekezdés

„Amennyiben a megkeresett tagállam kész átvenni a kérelmezőt, az a tagállam, amelyben a menedékjog iránti kérelmet benyújtották, értesíti a kérelmezőt arról a határozatáról, hogy **nem vizsgálja meg a kérelmét**, valamint a kérelmező felelős tagállamnak történõ **átadására** vonatkozó kötelezettségéről.”

A Bíróság megállapította, hogy a Dublin II. rendeletben vannak olyan rendelkezések, amelyek egy menedékjogi kérelem visszavonásával kapcsolatos átadási-átvételi kötelezettséget szabályozzák, de ezekben az esetekben mindig feltételezhető, hogy a külföldi több országban is kért menedéjogot. Kastratiék esetében azonban kizárólag Svédországban benyújtott menedékjogi kérelemről volt szó, tehát e kérelem visszavonását követően nem maradt függőben lévő avagy elbírált menekültügy. Ugyanakkor a Dublin II. rendelet 1. cikke akként rendelkezik, hogy e rendelet „*megállapítja egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok **valamelyikében** benyújtott menedéjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételeket és eljárási szabályokat*”. Mivel a Kastrati család azelőtt vonta vissza kérelmét, hogy az átvételt a megkeresett francia hatóságok elfogadták volna, már nincs a menedékkérelem elbírálásáért felelős tagállam sem. A Bíróság kimondta, hogy „*ilyen körülmények között azon tagállam **feladata meghozni az e visszavonás miatt szükségessé váló határozatokat és különösen – amint azt a 2005/85 irányelv 19. cikke előírja – megszüntetni a kérelem vizsgálatát az ezzel kapcsolatos információknak a kérelmező iratanyagában történő feljegyzése mellett, amely tagállam területén a kérelmet benyújtották***”.

1.4. A K ügy

Ez a döntés elsősorban a családi kapcsolatokkal, **humanitárius szempontokkal** foglalkozik a Dublin II. rendelet kapcsán, s a kormányok ismételten érdeklődők voltak: az érintett osztrák szerveken túl hat kormány - közöttük a magyar - tett észrevételeket, valamint az Európai Bizottság. Az értelmezett uniós normák:

Dublin II. rendelet (7) preambulumbekzdése

„(7) Ugyanazon család tagjai által benyújtott menedéjog iránti kérelmek egyetlen tagállam által történő együttes elbírálása lehetővé teszi annak biztosítását, hogy a kérelmeket alaposan vizsgálják meg, és azok tárgyában következetes határozatokat hoznak. A tagállamok számára lehetővé kell tenni, hogy eltérjenek a felelősségi feltételektől azért, hogy lehetővé tegyék a családtagok együttélését [helyesbítés: egyesítését], amennyiben ez humanitárius okból szükséges.”

A Dublin II. rendelet „Humanitárius záradék” címet viselő IV. fejezetében található 15. cikk

„(1) Bármelyik tagállam, még akkor is, ha az e rendeletben megállapított feltételek szerint nem felelős, egyesítheti a családtagokat, valamint más eltartott hozzátartozókat különösen családi vagy kulturális megfontolásokon alapuló humanitárius okokból. Ebben az esetben egy másik tagállam kérésére az említett tagállam vizsgálja meg az érintett személy menedéjog iránti kérelmét. Az érintett személyeknek ehhez hozzá kell járulniuk.

(2) Olyan esetekben, amikor az érintett személy terheesség vagy újszülött gondozása, súlyos betegség, súlyos fogyatékoság vagy előrehaladott kor miatt mások gondozására szorul, a tagállamok **általában együtt tartják** vagy egyesítik a menedékkérőt egy másik tagállam területén tartózkodó hozzátartozójával, **feltéve hogy a családi kötelek már a származási országban fennálltak.**”

A harmadik országbeli K jogellenesen lépett be Lengyelországba, először itt nyújtotta be menedékjog iránti kérelmét 2008. márciusában, majd ennek befejezését meg nem várva - szintén jogellenesen - lépett be Ausztriába, ahol csatlakozott az egyik felnőtt fiához és ezen országban ismét menedékjogot kért 2008. áprilisában. K fia, valamint ennek családja és három gyermeke elismert menekült volt Ausztriában. A helyzet specialitását K menyének súlyos betegsége és fogyatékosága adta, a nő emiatt és újszülöttje gondozása okán K támogatására szorult. Az is bizonyított volt az eljárásban, hogy K nem csupán rokon, hanem megfelelő szakmai tapasztalattal rendelkező tanácsadó is.

A lengyel hatóságok elfogadták K visszavételét, így a Szövetségi Bevándorlási Hivatal elutasította az Ausztriában benyújtott menedékjogi kérelmet. A jogorvoslat nyomán eljáró Osztrák Szövetségi Bíróság álláspontja szerint azonban az ügy több kérdést felvet, amelyek bármelyike azt eredményezné, hogy az Osztrák Köztársaság rendelkezne hatáskörrel a kérelem elbírálására. Az előzetes döntéshozatal iránt előterjesztett kérdések:

„1) Úgy kell-e értelmezni a 343/2003 rendelet 15. cikkét, hogy a menedékkérőre vonatkozó eljárás lefolytatásáért az ugyanezen rendelet 6–14. cikke szerinti rendelkezések alapján eredetileg nem felelős tagállam szükségyszerűen felelőssé válik akkor, ha a menedékkérő – súlyos beteg és kulturális körülmények miatt veszélyeztetett – menyé vagy a meny megbetegedése miatt gondozásra szoruló kiskorú unokák ott tartózkodnak, és a menedékkérő késznek mutatkozik és képes arra, hogy menyét vagy az unokákat gondozza? Abban az esetben is így van-e ez, ha nem áll rendelkezésre az eredetileg felelős tagállamnak a 343/2003 rendelet 15. cikke (1) bekezdésének második mondata szerinti kérelme?

2) Úgy kell-e értelmezni a 343/2003 rendelet 3. cikkének (2) bekezdését, hogy [az első kérdésben] vázolt helyzet fennállása esetén az eredetileg nem felelős tagállam szükségyszerűen felelőssé válik akkor, ha a 343/2003 rendelet rendelkezéseiből egyébként eredő felelősség sértené az [emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény] 3. vagy 8. cikkét ([a Charta] 4. vagy 7. cikkét)? Ebben az esetben az [említett egyezmény] 3. vagy 8. cikkének ([a Charta] 4. vagy 7. cikkének) közvetett értelmezése és alkalmazása során az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlata szerintitől eltérő, mégpedig tágabb »embertelen bánásmód« vagy »család« fogalmat kell-e alkalmazni?»

A Bíróság mindenekelőtt általános érvennyel leszögezte, hogy a Dublin II. rendelet fentebb idézett 15. cikk (1) bekezdése olyan fakultatív rendelkezés, mely **„széles mérlegelési jogkört biztosít a tagállamoknak a családtagok, valamint más eltartott hozzátartozók különösen családi vagy kulturális megfontolásokon alapuló humanitárius okok miatti „egyesítéséről” való döntésben”**. Ehhez képest a (2) bekezdést a Bíróság korlátozónak minősítette az „általában együtt tartják” megfogalmazás miatt. Ugyanezen kitételből a Bíróság indokai szerint az következik, hogy pusztán a *nem* felelős tagállam területén való tartózkodás nem zárja ki a 15. cikk (2) bekezdésének alkalmazását.

Az egyik legérdekesebb kérdést az jelentette, hogy vajon a 15. cikk (2) bekezdése szerinti „érintett személy” csak a menedékkérő lehet-e, avagy a kérelmező hozzátartozója is. A Bíróság abból a logikából indult ki, hogy maga az „érintett személy”, valamint „mások” gondozására szorul kifejezések is kellően **általánosak** ahhoz, hogy ezek a menedékkérőn kívüli **más személyt** is jelenthessenek. Ismételten kiemeli a Bíróság, hogy mindig

tekintettel kell lenni a rendelkezés céljára is, ez pedig jelen esetben a Dublin II. rendelet (7) preambulumbekzdése, amely alapján a „tagállamok számára lehetővé kell tenni, hogy lehetővé tegyék a »családtagok egyesítését«, amennyiben ez humanitárius okból szükséges”.

A Bíróság megállapította továbbá, hogy a „családtag” fogalma nem foglalja magában sem a menedékkérő menyét, sem pedig az unokáit, ugyanakkor a 15. cikket úgy kell értelmezni, hogy az ilyen személyek az e 15. cikk (2) bekezdésében használt „**hozzátartozó**” fogalma alá tartoznak. Jogalkalmazói szempontból fontos, hogy egyrészt vizsgálni kell: a rokonság már a származási országban is fennállt-e, illetve elemezni szükséges, hogy a menedékkérő vagy a vele családi kötelékben álló személy ténylegesen **gondozásra szorul-e**, valamint hogy az, akinek a másikat gondoznia kell, **képes-e azt teljesíteni**.

Ha tehát a család a felelős tagállamtól eltérő tagállam területén tartózkodik, ez utóbbi tagállam „általában” együtt tartja a családtagokat, feltéve, hogy a családi kötelékek már a származási országban fennálltak. A tagállam csak akkor térhet el az érintett személyek együtt tartásának kötelezettségétől, ha az ilyen eltérés kivételes helyzet fennállásával igazolható. A Bíróság nem értett egyet azzal, hogy a felelős tagállam **kérelmére** (jelen esetben lengyel indítványra) lenne szükség ehhez. Tehát ha az a súlyosan nehéz élethelyzet, amelyet a **15. cikk (2) bekezdése** említ, **kellően igazolt**, akkor **okafogyottá válik a 15. cikk (1) bekezdés második mondata szerinti kérelem előterjesztése**.

A Bíróság érveléséből azt a következtetést lehet levonni, hogy a 15. cikk (1) bekezdése egy **általánosabb jellegű humanitárius okokat tartalmazó rendelkezés**, melyhez képest a (2) bekezdésben szereplő élethelyzet jóval **speciálisabb**, mely miatt tagállami megkeresés sem szükséges, valamint a gondozásra szoruló lehet maga a menedékkérő, de annak hozzátartozója is.

1.5. Az M A ügy

Ez az ítélet **kísérő nélküli kiskorúakra** vonatkozik, akik esetében különösen fontos az eljáráshoz való hatékony hozzáférés, figyelemmel arra, hogy sérülékeny csoporthoz tartoznak. Az értelmezett rendelkezések:

Dublin II. rendelet 6. cikk

„Amennyiben a menedékkérő kísérő nélküli kiskorú, a kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam az, ahol a menedékkérő családtagja jogszerűen tartózkodik, feltéve hogy ez szolgálja leginkább a kiskorú érdekeit. Családtag hiányában az a tagállam felelős a kérelem megvizsgálásáért, ahol a kiskorú benyújtotta menedékjog iránti kérelmét.”

Dublin II. rendelet 13. cikk

„Amennyiben az e rendeletben felsorolt feltételek alapján egyetlen tagállam sem határozható meg felelősként a menedéjog iránti kérelem megvizsgálásáért, az első olyan tagállam felelős a menedéjog iránti kérelem megvizsgálásáért, amelynél a menedéjog iránti kérelmet benyújtották.”

Az eritreai és iraki kiskorúak menedéjogi kérelmeket terjesztettek elő egymástól függetlenül az Egyesült Királyságban, közvetlenül a megérkezésüket követően. Valamennyiük tekintetében másik tagállamnak való átadásról határozott a Secretary of State azért, mert bizonyítást nyert, hogy másik tagállam területén már terjesztettek elő menedéjog iránti kérelmet (egyiküknek sem volt valamely tagállam területén jogszerűen tartózkodó családtagja). Az illetékes angol bíróság (Court of Appeal) terjesztett elő előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a következő kérdéskörökben:

„A [343/2003 rendelet] 6. cikkének második bekezdése alapján mely tagállam felelős a menedéjog iránti kérelem megvizsgálásáért, amennyiben az olyan kísérő nélküli kiskorú menedékkérő, akinek egyik családtagja sem tartózkodik jogszerűen valamely tagállam területén, több tagállamban nyújtott be menedéjog iránti kérelmet?”

Lényeges a Bíróság megítélése szerint a **6. cikk /második mondatának/ megfogalmazása**, mert ez **nem vette át azt a fordulatot** - amelyet egyebekben az 5. cikk (2) bekezdésében találunk -, hogy valamely tagállamban „**először nyújtotta be kérelmét**” az érintett. A Bíróság szerint ennek más nem lehet az indoka, csupán az, hogy a 6. cikkben e pontos kitévelt nem kívánta alkalmazni a jogalkotó.

Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a bíróság **általánosabb jellegű érveléssel is operál**: kiemeli **a gyermek mindenképp főlött álló érdekének** Charta 24. cikkében is rögzített alapelvét. A Bíróság szerint a gyermek mindenképp főlött álló érdeke azt követeli meg, hogy a 6. cikk (2) bekezdése alapján azt a tagállamot kell **felelősnek tekinteni**, ahol a kiskorú a **kérelem benyújtását követően tartózkodik**.

1.6 A Halaf ügy

Ez az ügy a Dublin II. rendelet - N S ügyben már ismertetett - ún. szuverenitási klauzuláját érinti és hangsúlyozza a menekültügyekben az UNHCR kitüntetett szerepét. A jogalkalmazó számára megerősíti, hogy az **UNHCR által kibocsátott iránymutatások**, dokumentumok nem egynek minősíthetők a sok közül, hanem kifejezetten olyan állásfoglalások, melyek **a nemzeti bíróság számára is mérvadóak lehetnek**.

A iraki állampolgárságú Halaf 2010-ben kért menedéjogot *Bulgáriában*, de ujjlenyomatának ellenőrzésekor kiderült, hogy 2008. augusztusában már *Görögországban* is nemzetközi védelmet kért. A megkeresésre az előbbi állam nem kapott választ, tehát - a

Petrosian ügyben fentebb már ismertettek szerint - Görögország átvételhez történő beleegyezését vélelmezni kellett. A menekültügyi hivatal engedélyezte az átadást, de Halaf ezt a döntést bíróságon támadta meg, ez utóbbi élt előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel. Figyelemmel arra, hogy az N S ügyben a Bíróság már számos, a dublini rendszert érintő kérdésre válaszolt, így a bolgár bíróság a szuverenitási klauzulával, valamint az ENSZ szerepével kapcsolatban tett fel tisztázó kérdéseket.

A bolgár bíróság arra kereste a választ, hogy bizonyos körülmények befolyásolhatják-e a szuverenitási klauzula alkalmazását, de a Bíróság egyértelmű, tömör következtetése, hogy nem. Úgy vélte, hogy a Dublin II. rendelet 3. cikk (2) bekezdése megszővegezéséből is egyértelmű, hogy **annak alkalmazása nem függ semmilyen különös feltételtől**. E körben hivatkozott a rendelet előkészítő anyagaira is, amely szerint a szuverenitási klauzulát azért vezették be, hogy „minden tagállam **politikai, humanitárius** vagy **gyakorlati** szempontok alapján önállóan dönthessen úgy, hogy megvizsgálja a menedékjog iránti kérelmet akkor is, ha a rendeletben szereplő feltételek alapján azért nem felelős”. Azaz: **a szuverenitási klauzula alkalmazásának bármikor, bármilyen körülmények között helye lehet**, e körben a tagállamok szabad kezet kaptak, diszkrecionális jogkörben járnak el.

A bolgár bíróság másrészt azt tudakolta, hogy a felelős tagállam meghatározására vonatkozó eljárás során kötelező-e kikérni az UNHCR véleményét.

A Bíróság e körben visszautalt az N S ügyben hozott ítéletére és ismételten megerősítette, hogy **az UNHCR értékelésének** - az Eljárási Irányelv 8. és 21. cikkére is figyelemmel - **fokozott jelentősége van**. Bár a Dublin II. rendelet nem tartalmaz kifejezett felhatalmazást és formális együttműködést az UNHCR és a tagállamok között, azonban „*nincs akadálya annak, hogy valamely tagállam az UNHCR véleményét kérje, amennyiben azt célszerűnek tartja, így különösen olyan helyzetben, mint amelyről az alapeljárásban szó van*”.

Ez a megállapítás kiemelkedő jelentőségű: az UNHCR szakértelme, nemzetközi tekintélye alapot ad arra, hogy akár harmadik országok biztonságos voltával kapcsolatosan felmerülő, akár egy tagállamra nézve adódó kérdés esetén **az UNHCR által kidolgozott iránymutatásokat vegyék figyelembe az eljáró bírák**.

2. A Kvalifikációs Irányelvvel, valamint a Genfi Egyezményvel - mint az elismerésre irányuló eljárás tartalmi kérdéseivel - kapcsolatos ítéletek

A Kvalifikációs Irányelvvel kapcsolatban feltett tagállami kérdések járultak hozzá ahhoz, hogy a kiemelkedő jelentőségű **tartalmi** kérdésekben is egységesítse a joggyakorlatot a Bíróság.

A Bíróság mindegyik ítéletében hangsúlyosan előrebocsátja, hogy - a Kvalifikációs Irányelv (3), (16) és (17) preambulumbekzdéséből kitűnően - a **Genfi Egyezmény a menekültek védelmét szolgáló nemzetközi jogi rendszer sarokkövét képezi**, és azért fogadták el az irányelvnek a menekült jogállás nyújtásának feltételeire, valamint e jogállás tartalmára vonatkozó rendelkezéseit, hogy közös fogalmakra és feltételekre támaszkodva segítsék a tagállamok illetékes hatóságait ezen egyezmény alkalmazása során.

Az irányelv rendelkezéseit tehát annak **általános rendszere** és **célkitűzése** fényében kell értelmezni, tiszteletben tartva az EK 63. cikk első bekezdésének 1. pontjában – jelenleg az EUMSZ 78. cikk 1. pontja – említett Genfi Egyezményt és az egyéb irányadó egyezményeket. Ezen értelmezés során az irányelv (10) preambulumbekzdéséből eredően tiszteletben kell tartani az alapvető jogokat és különösen a Charta által elismert alapelveket.

„Noha a Charta önmagában nem elegendő jogalap ahhoz, hogy a jogalanyokat személy szerint megillető jogokat keletkeztessen, amelyekre azok közvetlenül hivatkozhatnak, értelmezési szempontként mégsem marad hatástalan az EUMSZ 6. cikk (2) bekezdésében foglalt jogok védelmében tett intézkedések tekintetében. E vonatkozásban a Chartának kettős rendeltetése lehet. Először, megteremtheti egy olyan jog fennállásának vélelmét, amelynek létezését a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak vagy az EJEE rendelkezéseinek kell megerősíteniük. Másodszor, ha valamely jog a közösségi jogrend által védett alapvető jognak tekintendő, a Charta különösen hasznos eszközt jelent e jog tartalmának, alkalmazási körének és hatályának meghatározásához”.

2.1. A Kvalifikációs Irányelvvel összefüggő döntések

A fenti elvek mentén a Bíróság a Kvalifikációs Irányelvvel kapcsolatos ítéleteiben hangsúlyosan hivatkozik a **Charta** rendelkezésire, annak egyes normáiból vezeti le következtetéseit, de az **EJEE** egyes rendelkezéseire is utal és az Elgafaji ügyben kifejezetten („obiter dictumként”) hangsúlyozta, hogy ebben az ítéletben elvégzett értelmezése teljesen megfelel az EJEE-nek, beleértve az EJEB-nek a 3. cikkelyes gyakorlatát is.

2.1.1. Az Elgafaji ügy

Az első igazán nagy nemzetközi visszhangot kiváltó és fontos tartalmi kérdéseket taglaló ítélet ez, mely a **kiegészítő védelemmel** kapcsolatban tesz megállapításokat, elsősorban az „egyéni” fenyegetettségre nézve ad iránymutatást.

Több kutatás rámutatott arra, hogy az egyes menedékjogi fogalmakat a tagállamok eltérően, sőt jelentős különbséggel értelmezik. A kiegészítő védelem terén például a

legtöbb tagállam egyedi veszélyeztetettséget követelt meg, de a „fegyveres konfliktus” megítélése sem volt egyértelmű: az iraki konfliktust nem minden országban minősítették ilyennek.

Az Elgafaji ügy továbbá azért is jelentős, mert **közvetlen hivatkozásokat találhatunk az EJEE 3. cikkére** és az EJEB joggyakorlatára nézve.

A mai napig egy menekültügyi bírónak és döntéshozónak az ítéletben részletezett elvek adott ügyre alkalmazása az egyik „legfogósabb” kérdés, mert nem egyszerű meghatározni egy származási ország háttérinformációi alapján sem az általános erőszak szintjét, sem az esetleges egyedi fenyegetettséget.

Az értelmezett és figyelembe vett rendelkezések:

EJEE 3. cikk

„Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak, vagy büntetésnek alávetni.”

Kvalifikációs Irányelv (24) preambulumbekzdés

„(24) Meg kell állapítani a kiegészítő védelmi jogállás meghatározásának és tartalmának minimumszabályait is. A kiegészítő védelem biztosítása a [menekültek helyzetére vonatkozó, Genfben, 1951. július 28-án aláírt] Egyezményben meghatározott menekültvédelmi rendszerhez képest **kiegészítő és pótlólagos jellegű.**”

Kvalifikációs Irányelv 2. cikk c) és e) pont

„c)»**menekült**«: harmadik ország olyan állampolgára, aki faji, illetőleg vallási okok, nemzeti hovatartozása, politikai meggyőződése avagy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása miatti üldöztetéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldöztetéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni [...]

e)»**kiegészítő védelemre jogosult személy**«: harmadik ország olyan állampolgára, illetve olyan hontalan személy, aki nem minősül menekültnek, de akivel kapcsolatban megalapozott okokból azt kell feltételezni, hogy származási országába, illetőleg hontalan személy esetében a korábbi szokásos tartózkodási helye szerinti országba való visszatérése esetén a 15. cikk szerinti súlyos sérelem elszenvedése tényleges veszélyének lenne kitéve; [...] és nem tudja vagy az ilyen veszélytől való félelmében nem kívánja ezen ország védelmét igénybe venni;”

Kvalifikációs Irányelv 15. cikk

„Az alábbiak minősülnek súlyos sérelemnek:

a) halálbüntetés kiszabása vagy végrehajtása; vagy

b) kínzás vagy embertelen, illetve megalázó bánásmód vagy büntetés alkalmazása a kérelmezővel szemben a származási országban; vagy

c) nemzetközi vagy belső **fegyveres konfliktushelyzetekben felmerülő megkülönböztetés nélküli erőszak** következtében polgári személy életének vagy sértetlenségének [helyesen: testi épségének] **súlyos és egyedi fenyegetettsége.**”

Az Elgafaji házaspár Hollandiában 2006-ban ideiglenes tartózkodási engedély iránti kérelmet nyújtott be, előadták, hogy M. Elgafaji, aki az iszlám siíta ágához tartozik, 2004.

augusztusától 2006. szeptemberéig egy brit vállalkozásnál dolgozott, biztosítva a repülőtérrel a „zöld zónába” való szállítás során a személyzet biztonságát. A külföldi nagybátyját - aki ugyanebben a vállalkozásban dolgozott - fegyveresek ölték meg és halotti bizonyítványa szerint halála terrorcselekmény miatt következett be. Kis idővel később „halál a kollaboránsokra” fenyegetést tartalmazó levelet tűztek M. Elgafaji és felesége házának ajtajára.

A kérelmet elutasító illetékes miniszter szerint a Kvalifikációs Irányelv 15. cikk c.) pontja előírja, hogy a kérelmezők a súlyos és egyedi fenyegetettség veszélye tekintetében kötelesek megfelelően bizonyítani a **személyes** helyzetüket jellemző valós tényeket. Ezzel szemben a jogorvoslatot elbíráló bíróság úgy vélte, hogy az irányelv c) pontjában rögzített konfliktushelyzet nem követeli meg az ugyanezen cikk b) pontjában írt nagyfokú egyéniesítést.

A másodfokon eljáró bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett elő az alábbi kérdésekkel:

- 1. Úgy kell-e értelmezni az irányelv 15. cikk c.) pontját, hogy e rendelkezés kizárólag olyan helyzetben biztosít védelmet, amelyre az EJEE 3. cikke is alkalmazandó, vagy úgy, hogy az az EJEE 3. cikkéhez képest kiegészítő védelmet nyújt?*
- 2. Ha az irányelv 15. cikkének c.) pontja kiegészítő védelmet biztosít, akkor mely kritériumok alapján ítéltető meg, hogy az érintett a 15. cikk c.) pontja értelmében megkülönböztetés nélküli erőszak következtében súlyos és egyedi fenyegetettség tényleges veszélyének van-e kitéve?*

A Bíróság előjáróban kiemelte, hogy a Kvalifikációs Irányelv 15. cikk b) pontja feleltethető meg az EJEE 3. cikkelyének, ebből következőleg a **15. cikk - másik - c) pontját önállóan kell értelmezni.**

Hangsúlyozta, hogy a Kvalifikációs Irányelv 15. cikkében az **a) és b) pontban** elsőként felsorolt két ok esetében (*halálbüntetés kiszabása, végrehajtása vagy kínzás vagy embertelen, illetve megalázó bánásmód vagy büntetés alkalmazása a kérelmezővel szemben a származási országban*) az érintett **meghatározott típusú sérelem** veszélyének van kitéve. Ehhez képest a felsorolás harmadik, **c) pontjában** szereplő ok (*nemzetközi vagy belső fegyveres konfliktushelyzet*) **általánosabb sérelmi kockázatot** jelent. Az, hogy az erőszak „*megkülönböztetés nélküli*”, azt jelenti, hogy **független a személyes körülményektől.**

Kiemelkedő fontossága miatt szó szerint kell idézni, hogy a Bíróság szerint ilyen helyzetben hogyan kell értelmezni az „egyedi” kifejezést: „*Ebben az összefüggésben az „egyedi” kifejezést úgy kell értelmezni, hogy az magában foglalja a személyazonosságukra tekintet nélkül polgári személyek ellen irányuló sérelmeket, amikor a fennálló fegyveres konfliktust jellemző megkülönböztetés nélküli erőszak – a kiegészítő védelem iránti kérelmet elbíráló illetékes nemzeti hatóságok vagy az ilyen kérelmet elutasító határozatot elbíráló tagállami bíróságok értékelése szerint – olyan nagyfokú,*

*hogy megalapozott okokból azt kell feltételezni, hogy az érintett országba vagy adott esetben az érintett régióba visszaküldött **polgári személy kizárólag az annak területén való tartózkodása miatt az irányelv 15. cikkének c) pontjában említett súlyos fenyegetettség tényleges veszélyének lenne kitéve.***

Ez az értelmezés a Bíróság szerint nem ellentétes a Kvalifikációs Irányelv (26) preambulumbekzdésében foglaltakkal (mely szerint *valamely ország lakosságát vagy lakosságának bizonyos csoportját rendszeresen fenyegető veszélyek önmagukban általában nem keletkezhetnek olyan egyéni fenyegetettséget, amely súlyos sérelemnek minősülne*), ugyanis az „általában” kitétel egyben a kivételes helyzetek lehetőségét is elismeri.

A döntéshozónak az értékelést annak szem előtt tartásával kell elvégeznie, hogy „**minél inkább tudja a kérelmező bizonyítani a konkrétan a személyes helyzetére jellemző tényezők miatti érintettségét, annál kisebb mértékű lesz a kiegészítő védelemre való jogosultsághoz megkövetelt megkülönböztetés nélküli erőszak.**”

A Bíróság további „muníciót” is adott a jogalkalmazó kezébe, hogy milyen körülményeket elemezzon az egyedi értékeléskor, ezek: a konfliktushelyzet földrajzi kiterjedése, visszaküldés esetén a külföldi tényleges úticélja, a tényleges veszélyt alátámasztó komoly ténykörülmények.

Az ítélet szerint tehát a megkülönböztetés nélküli erőszak szintje és emellett a személyes érintettség vizsgálendő, s ha az első magasabb fokú, a második körülmény tekintetében alacsonyabb lesz a valószínűsítés szintje. Ezt az elvet a szakzsargonban „*csúszka-elnnek*” is nevezik. A Bíróság kifejezetten hivatkozott az EJEB-nek az EJEE 3. cikkelyére vonatkozó joggyakorlatára (különösen N.A. Egyesült Királyság elleni ügyére) és úgy vélte, hogy saját jogértelmezése teljes mértékben megfelel az utóbbiban kimunkált jogelveknek. Az NA ügyben az EJEB azt hangsúlyozta, hogy kivételes helyzetekben a kínzást (embertelen és megalázó bánásmódot vagy büntetést) **elszenvedő csoporthoz való pusztta tartozás** elegendő a visszaküldés tilalmának érvényesítéséhez, ha az egyéni megkülönböztettség alátámasztásának elvárása a 3. cikkely szerinti védelmet illuzórikussá tenné.

2.1.2. Az Abdulla ügy

A Bíróság azt vizsgálta, hogy a menedékjogi védelemben részesült személyek helyzetét miként érinti a menekültkénti elismerésüket megalapozó körülmények időközben bekövetkezett **megszűnése**.

A fenti kérdéskör tanulmányozása során a Bíróság az alábbi rendelkezések értelmezését végezte el:

Kvalifikációs Irányelv - III. fejezetében foglalt, „Megszűnés” című - 11. cikk (1) bekezdés e) pont

„A harmadik ország állampolgára a továbbiakban már nem minősül menekültnek, amennyiben azon **körülmények megszűnése miatt**, amelyek kapcsán menekültként ismerték el, az állampolgársága szerinti ország védelmének igénybevételét a továbbiakban már nem utasíthatja el;”

Kvalifikációs Irányelv 11. cikk (2) bekezdés

„Az (1) bekezdés e) pontjának alkalmazásakor a tagállamoknak meg kell vizsgálniuk, hogy a körülményekben bekövetkezett **változás annyira jelentős és maradandó jellegű-e**, hogy a menekült üldöztetés miatti félelme már nem tekinthető megalapozottnak.”

Kvalifikációs Irányelv 4. cikk (4) bekezdés

„[a]zon tény, hogy a kérelmező **korábban már üldöztetésnek [...] volt kitéve**, illetve vele szemben ilyen üldöztetés [...] közvetlen veszélye állt fenn, komoly alátámasztásul szolgál a kérelmező üldöztetésétől való megalapozott félelmének, [...] kivéve, amennyiben alapos okból feltételezhető, hogy a kérelmezőt nem fogják újból üldözni [...].”

A felperesek 1999 és 2002 között érkeztek Németországba, menedékjogi kérelmükben arra hivatkoztak, hogy Irakban Szaddám Huszein Baas-pártjának rendszere általi üldöztetésről félték. A Bundesamt 2001-ben és 2002-ben menekült jogállást nyújtott az érintetteknek, majd az iraki helyzet változása miatt e jogállást visszavonta. Több jogorvoslat után a Szövetségi Közigazgatási Bíróság a Kvalifikációs Irányelv 11. cikk (1) bekezdés e) pontjára nézve a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„1) **Úgy kell-e értelmezni az [...] irányelv 11. cikke (1) bekezdésének e) pontját**, hogy - a [Genfi] Egyezmény 1. cikke C. része (5) bekezdésének második mondatától eltekintve - a menekült jogállás már akkor megszűnik, ha a menekültnek az irányelv 2. cikkének c) pontja értelmében vett üldöztetésétől való félelmét megalapozó körülmények, amelyek alapján az elismerés történt, megszűntek, és **más okból sem kell** az említett 2. cikk c) pontja értelmében vett **üldöztetésről tartania?**

2) Arra az esetre, ha az 1. kérdésre nemleges válasz adandó: a menekült jogállásnak az [...] irányelv 11. cikke (1) bekezdése e) pontja alapján történő megszűnésének ezen túlmenően feltétele-e, hogy a menekült állampolgársága szerinti országban

a) az irányelv 7. cikkének (1) bekezdése értelmében vett védelmet nyújtó szereplő található, és elegendő-e ehhez, hogy a védelem nyújtása csak nemzetközi csapatok segítségével lehetséges,

b) a menekülttel szemben **nem áll fenn** az irányelv 15. cikke értelmében vett **súlyos sérelem veszélye**, amely az ugyanezen irányelv 18. cikke szerinti kiegészítő védelem elismeréséhez vezet, és/vagy

c) **a biztonsági helyzet stabil**, és az általános életkörülmények a létminimumot biztosítják?

3) Az olyan helyzetben, amikor az eddigi körülmények, amelyek alapján az érintettet menekültként elismerték, megszűntek, az új, üldöztetést megalapozó más jellegű körülményeket

a) ahhoz a **valószínűségi mércéhez** kell-e mérni, amely a **menekültek elismerése** során alkalmazandó, vagy az érintett javára más mércét kell-e alkalmazni,

b) az [...] irányelv 4. cikkének (4) bekezdésében foglalt **bizonyítási könnyítés** figyelembevételével kell-e elbírálni?”

A **megszüntető** klauzulák részletesebb elemzéséhez a Bíróság egyidejűleg idézte az **elismerés** feltételeit, és e két helyzet párhuzamos elemzésével adott iránymutatást.

A Kvalifikációs Irányelv 2. cikkének c) pontjában foglalt menekült-fogalomból kiindulva az irányelvben és a Genfi Egyezményben felsorolt öt közül **legalább egy okból való személyes üldöztetés** miatti megalapozott félelem valószínűsítése szükséges a nemzetközi védelem elnyeréséhez, továbbá hogy az érintett **emiatt** nem tudja igénybe venni, illetve alapos okkal **elutasíthatja származási országának a védelmét**, az üldözési cselekményekkel kapcsolatos védelem tehát nem adott. Ezeknek a körülményeknek tehát, hogy az adott állam képes-e, avagy sem az üldözéssel szembeni védelemre, döntő jelentősége lesz a megszűnés vizsgálata során is.

A Bíróság részletekbe menően kifejti, hogy a származási ország „védelemre való képességéhez” milyen körülményeket kell tisztázni: az érintett egyéni helyzetére tekintettel meg kell vizsgálni, hogy a kérdéses harmadik ország védelmet nyújtó szereplője, illetve szereplői (melyek lehetnek állami szervek, vagy az államterület jelentős részét ellenőrzésük alatt tartó pártok, de akár nemzetközi szervezetek is!) „**megfelelő lépéseket tettek-e az üldöztetés megakadályozása érdekében, így különösen rendelkeznek-e az üldöztetésnek minősülő cselekmények felderítéséhez, büntetőeljárás útján történő üldözéséhez és szankcionálásához szükséges hatékony jogszabályokkal, és az érintett állampolgár menekült jogállásának megszűnése esetén hozzáférhet-e e védelemhez**”. Figyelembe kell venni különösen „**a származási ország törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseit, valamint azok alkalmazási módját, és azt, hogy milyen mértékben biztosítják ezen országban az alapvető emberi jogok tiszteletben tartását**”.

Amennyiben a fenti vizsgálat eredményeképpen a körülmények kedvező változása nyer megállapítást, további követelményként teljesülnie kell annak - az irányelv 11. cikk (2) bekezdésében támasztott feltételnek - is, hogy a változás **jelentős és maradandó jellegű** legyen, ezt a Bíróság úgy definiálja, hogy ebben az esetben a **menekült üldöztetéstől való félelmét megalapozó tényezők tartósan megszüntetettnek tekinthetők**.

Az első kérdésre adott válaszra figyelemmel a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a második kérdésre nem kell válaszolnia, ugyanakkor annak b) pontjában foglaltakkal kapcsolatban hangsúlyozta, hogy az irányelv a „nemzetközi védelem” fogalma keretében két elkülönülő védelmi rendszert szabályoz, egyrészt a **menekült** jogállást, másrészt pedig a **kiegészítő védelmi** státuszt, és sértené e két különböző védelmi rendszer hatályát, ha az elsőnek a megszűnését azon megállapítástól lehetne függővé tenni, hogy a másodiknak az alkalmazási feltételei nem teljesülnek. A menekült státusz esetleges megszűnése tehát nem érintheti a külföldi személy azon jogát, hogy kiegészítő védelmi jogállás nyújtását kérje.

A harmadik kérdés kapcsán a bíróság a **valószínűségi kritérium** mibenlétét elemezte abban a helyzetben, amikor megállapítható a menekült státusz megszűnése (az elismerést

eredményező körülmények megszűnése miatt), de vizsgálendő, hogy **egyéb körülmények** alapján nemzetközi védelemre jogosult-e az érintett. A Bíróság leszögezte, hogy az üldözés veszélyének **értékelése mindkét esetben** (tehát az eredeti menekültkénti elismeréskor, valamint a megszűnéskor) **ugyanazon kérdésre vonatkozik**: az érintett megalapozottan fél-e az üldözéstől - bármilyen okból. Ebből következőleg a **valószínűségi kritérium** - megszűnéskor folytatott vizsgálatnál is - **megegyezik** a menekült jogállás nyújtásakor alkalmazott kritériummal.

E körben a Bíróság felhívta a figyelmet azon ellentmondásra, mely szerint az, aki menekültként több évig tartózkodott származási országán kívül, az „egyéb körülmények” valószínűsítését illetően rendszerint nehezebb helyzetben van a bizonyítás terén, a hatóságnak mégis ugyanazon kérdésre vonatkozó értékelést kell elvégeznie; melynek okán a Bíróság a veszély jelentőségének értékelése tekintetében körültekintő eljárásra és óvatos mérlegelésre hívta fel a hatóságokat.

A harmadik kérdés b) pontja a Kvalifikációs Irányelv azon - bizonyítási - szabályával kapcsolatos, miszerint „*komoly alátámasztásul*” szolgál a kérelem megalapozottságának felmérésekor egy korábbi - megtapasztalt - üldözés. Mivel a Bíróság korábban már kimondta, hogy a **valószínűségi kritérium** - megszűnéskor folytatott vizsgálatnál is - **megegyezik** a menekült jogállás nyújtásakor alkalmazott kritériummal, ezért ezen bizonyítási szabály álláspontja szerint alkalmazható a megszűnés megállapítására folytatott eljárásban is.

Két esetet kell azonban megkülönböztetni: az *első helyzetben* az érintett a menekült jogállás nyújtásakor figyelembe vettől **eltérő üldöztetési okra** hivatkozik (például e másik okból is fennállt vele szemben az üldöztetés veszélye, azonban akkor erre nem hivatkozott); a *második esetben* azonban ugyanazon üldözési okra nézve **más tények** merültek fel. A Bíróság szerint csak az első esetben alkalmazható a Kvalifikációs Irányelv idézett 4. cikk (4) bekezdésében írt bizonyítási szabály, míg a második esetben a Kvalifikációs Irányelv 11. cikk (2) bekezdése szerint „*a tagállamoknak meg kell vizsgálniuk, hogy a körülményekben bekövetkezett változás annyira jelentős és maradandó jellegű-e, hogy a menekült üldöztetés miatti félelme már nem tekinthető megalapozottnak*”.

2.1.3. A B és D ügy

Nem sokkal az Abdulla ügy után a Bíróság a B. és D. ügyben hozott ítéletében a menekültkénti elismerést **kizáró okok** rendszerét is vizsgálati körébe vonta, így e két jogeset együttesen tartalmazza a menedékjogi védelemben való részesülést megszüntető, valamint az azt kizáró tényezők átfogó értékelését.

A Kvalifikációs Irányelv „Kizáró okok” című 12. cikke a következőképpen rendelkezik:

Kvalifikációs Irányelv 12. cikk (2) bekezdés b) és c) pont

„A harmadik ország állampolgárának, illetve a hontalan személynek menekültként való elismerése **kizárt**, amennyiben nyomós ok van annak feltételezésére, hogy az érintett személy: [...]

b) a menedéket nyújtó országon kívül, az országba menekültként történő befogadását megelőzően - vagyis a menekült jogállás elismerésén alapuló tartózkodási engedély kiállításának időpontja előtt - **súlyos, nem politikai bűncselekményt követett el**; a különösen kegyetlen cselekmények akkor is súlyos, nem politikai bűncselekménynek minősíthetők, ha azokat állítólagos politikai célból követték el;

c) az **Egyesült Nemzetek** - az Egyesült Nemzetek Alapokmányának preambulumban, illetve 1. és 2. cikkében meghatározott - **céljaiba és elveibe ütköző cselekményekben bűnös.**”

A török állampolgárságú **B.** már diákként is szimpatizált a Dev Solla (jelenleg: DHKP/C), később pedig aktívan támogatta a hegyekben folyó fegyveres gerillaharcot. 1995-ben letartóztatták, kínvallatáson is átesett, végül életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, ám egészségügyi állapota miatt 2002-ben feltételes szabadságra bocsátották, ezt kihasználva szökött Németországba. Az érintett menedékjogot kért, a Bundesamt elutasító döntését mind az első-, mind a másodfokú bíróság megalapozatlannak találta, s jogorvoslat folytán a Szövetségi Közigazgatási Bíróság élt az előzetes döntéshozatal lehetőségével.

D. gerillatevékenységben is részt vett, magas rangú képviselője volt a PKK-nak, majd amikor a PKK Észak-Irakba küldte, politikai nézeteltérése támadt a vezetőséggel és kilépett a szervezetből, amely őt azóta fenyegeti. Ezt követően még körülbelül egy évig Észak-Irakban maradt, de ott nem volt biztonságban, így elmenekült onnan. A Bundesamt 2001-ben elismerte D.-t menekültként, 2004-ben azonban visszavonta e státuszt, s több jogorvoslat után felülvizsgálati eljárásban a Szövetségi Közigazgatási Bíróság tett felértelmezésre szoruló kérdéseket.

Menekültügyi jogalkalmazó szempontból a német bíróság első három kérdése releváns, mert azt kutatja, hogy egy terroristának minősített szervezetben való **tagság** önmagában elegendő-e a kizáró okok alkalmazásához, valamint az e szervezetben való **tevékenység** egyáltalán mikor minősül súlyos, nem politikai bűncselekménynek.

„1) Az [...] irányelv 12. cikke (2) bekezdésének b) és c) pontja szerinti értelemben vett **súlyos, nem politikai bűncselekményről** vagy az Egyesült Nemzetek céljaiba és elveibe ütköző cselekményről van-e szó akkor, ha:

[–] a kérelmező a [2001/931] közös álláspont mellékletében megjelölt személyek, csoportok és szervezetek között felsorolt és terrorista módszereket alkalmazó **szervezet tagja volt**, és a kérelmező e szervezet fegyveres harcát **tevékenyen** támogatta? [(C-57/09. sz. ügy)]

[–] a külföldi több évig egy olyan szervezet (a jelen ügyben: a PKK) harcosa és tisztségviselője volt - egy ideig a vezető testület tagjaként is -, amely az állam elleni (a jelen ügyben: Törökország) fegyveres harc során rendszeresen terrorista módszereket is alkalmazott, és amely a [2001/931] közös álláspont

mellékletében **megjelölt személyek, csoportok és szervezetek között szerepel**, és a külföldi e szervezet fegyveres harcát kiemelt pozícióban tevékenyen támogatta? [(C-101/09. sz. ügy)]

2) Az első kérdésre adandó igenlő válasz esetén: a menekültként való elismerésnek az [...] irányelv 12. cikke (2) bekezdésének b) [és] c) pontja szerinti kizárása feltételezi-e, hogy [az érintett személy] **továbbra is veszélyt jelent?**

3) A második kérdésre adandó nemleges válasz esetén: a menekültként való elismerésnek az [...] irányelv 12. cikke (2) bekezdésének b) [és] c) pontja szerinti kizárása feltételezi-e az **arányosság** egyedi esetre vonatkozó vizsgálatának elvégzését?

A Bíróság az első kérdés megválaszolásához megvizsgálta az Európai Unió Tanácsa által elfogadott, a terrorizmus leküzdésére vonatkozó különös intézkedések alkalmazásáról szóló **2001/931/KKBP közös álláspont mellékletét képező listát**. Kiemelte, hogy a szervezetben meglévő **tagság** és a **kizáró okok** összefüggéseinek vizsgálata előtt előzetesen azt kell ellenőrizni, hogy az ilyen szervezet által elkövetett **cselekmények** tartozhatnak-e az említett b) illetve c) pontban előírt súlyos bűncselekmények és cselekmények kategóriájába. Megállapította, hogy ha e cselekményeket a **polgári lakossággal szembeni erőszakos** cselekmények jellemzik, akkor - még az állítólagos politikai cél ellenére is - súlyos, nem politikai bűncselekményekről van szó.

(E körben emlékeztetni kell arra, hogy ez teljes mértékben egybeesik az UNHCR vonatkozó álláspontjával, hiszen ismeretes a köztörvényes bűncselekményeknek egy olyan válfaja, mely **politikailag motivált cselekmény**, mégsem eredményez - politikai alapú - menekültkénti elismerést. A kérdéses bűncselekmény ugyanis olyan súlyos, hogy kizárja a menekültkénti elismerést.)

A polgári lakossággal szembeni erőszakos cselekmények ugyanakkor a Bíróság álláspontja szerint nem „csupán” súlyos, nem politikai bűncselekményeknek minősíthetők, de egyúttal **ellentétesek is az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel**.

A Kvalifikációs Irányelv 12. cikke szerint a kizárási ok alkalmazásához az kell, hogy **„nyomós ok van annak feltételezésére”**, hogy az érintett az ott részletezett bűncselekményeket elkövette. E megfogalmazásból az **egyedi értékelés** szükségessége következik, így a Bíróság szerint egy - listára vett - terrorszervezetben fennálló **tagság önmagában nem mérvadó** a kizáró klauzulákkal összefüggésben. A Bíróságnak ugyanez az álláspontja a szervezetben végzett **tevékenységgel** összefüggésben is: önmagában meghatározott cselekményekben való részvétel nem eredményez **automatikusan** menekült státuszából való kizárást. A Bíróság úgy definiálja a kizáró ok alkalmazhatóságához megkövetelt szintet, hogy **„az szükséges, hogy a szervezet által abban az időszakban elkövetett cselekményekkel kapcsolatos felelősség egy része, amely időszakban az érintett személy annak tagja volt, az érintett személynek betudható legyen”**. Konkrétan vizsgálni kell (ismételten hangsúlyozva a tagállami döntéshozó felelősségét): **„az érintett személy által a szóban forgó cselekmények elkövetésében ténylegesen játszott**

szerepet, szervezeten belüli pozícióját, annak mértékét, hogy az érintett személynek mennyire volt tudomása vagy feltehetően mennyire volt tudomása a szervezet tevékenységeiről, azon esetleges nyomást, amelynek az érintett személy ki volt téve, illetve a magatartásának befolyásolására alkalmas más tényezőket”.

A második kérdéssel kapcsolatban a Bíróság arra mutatott rá, hogy a kizáró okokat meghatározó rendelkezéseknek nem a tagállam védelmének biztosítása a célja, hanem az egyén által a **múltban** elkövetett cselekmények szankcionálása (védelemre érdemtelen személyek kizárása), ennél fogva nem felelne meg e célkitűzésnek, ha a menekültként történő elismerés kizárását a fogadó tagállamra nézve jelentett tényleges veszély fennállásától tennék függővé.

Az arányosság vizsgálatának szükségességére irányuló harmadik kérdésre vonatkozóan a Bíróság abból indult ki, hogy a kizárás vizsgálatakor **az illetékes hatóság** - az elkövetett cselekmények súlyosságának, valamint az érdekelt egyéni felelősségének értékelése keretében - **már figyelembe vette** az e cselekményeket jellemző valamennyi körülményt és a személy helyzetét, ekként **nem köteles az arányosság vizsgálatát elvégezni**, mivel az az elkövetett cselekmények súlyossága fokának **újbbóli értékelését vonná maga után**.

2.1.4. Az Y és Z ügy

Ez az ügy a vallásszabadság terjedelmét, tartalmát elemzi, s azon menekültügyi döntések sorát gazdagítja, amelyekben **közvetlenül hivatkozik a Bíróság az EJEE-re**. Nagyon fontos megállapításokat találhatunk azonban az üldözés súlyosságát elérő cselekményekre nézve is.

A pakisztáni állampolgárságú Y és Z mindketten azon ahmadiyya muzulmán közösséghez tartoztak, amely vallási csoport tagjait - a pakisztáni büntető törvénykönyv szerint - akár 3 évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel lehet sújtani, ha vallásukat terjesztik, vagy akár csak állítják, hogy muzulmánok. Y-t hazájában halálosan megfenyegették és a rendőrségen feljelentették, míg Z-t be is börtönözték a közösséghez való tartozás miatt. Y és Z Németországban menedékjogot kért, s az elutasító határozattal szembeni többszöri jogorvoslat után végül a Szövetségi Közigazgatási Bíróság tett fel kérdést a közösségi jog értelmezésére. Vizsgálni kellett a Kvalifikációs Irányelv üldözésre és üldözési okokra (ez esetben vallási üldözésre) vonatkozó normáit.

Kvalifikációs Irányelv 9. cikk (1) bekezdés

„(1) A Genfi Egyezmény 1. A. cikke szerinti üldözésnek minősülnek azon cselekmények, amelyek:

- a) jellegüknél, illetve ismétlődésüknél fogva elegendően súlyosak ahhoz, hogy az alapvető emberi jogokat súlyosan megsértsék, különös tekintettel az állam azon kötelezettségeire, amelyektől az [EJEE] 15. cikkének (2) bekezdése értelmében nem lehet eltérni, vagy
- b) különböző olyan intézkedések együtteséből állnak össze, amelyek elég súlyosan sértik az emberi jogokat ahhoz, hogy az érintett személy helyzetére az a) pontban említetthez hasonló módon hassanak.”

Kvalifikációs Irányelv 10. cikk (1) bekezdés b) pont

„Az üldöztetési okok értékelésekor a tagállamok a következőket veszik figyelembe:

[...]

b) a **vallás fogalma magában foglalja különösen a teista, nem teista és ateista meggyőződéseket, magánjellegű, illetve nyilvános vallási szertartásokon akár egyedül, akár másokkal való részvételt, illetve az ilyen szertartásokon történő részvételtől való tartózkodást, más vallásos jellegű tevékenységeket vagy véleménynyilvánítást, illetve bármilyen vallásos hiten alapuló, illetve e hit által megkövetelt személyes vagy közösségi magatartásformát;**”

A Szövetségi Közigazgatási Bíróságnak az okozott dilemmát, hogy vajon a vallásszabadság mindenfajta megsértése egyben üldöztetés is, avagy a vallásszabadság lényegi elemének sérelme szükséges a sikeres menedékjogi kérelemhez. Kérdés volt az is, hogy ha a nyilvános vallásigyakorlás az élet, testi épség, szabadság veszélyeztetésével jár, mennyiben köteles az érintett tartózkodni e tevékenységétől.

A Bíróság elöljáróban emlékeztetett arra, hogy a Kvalifikációs Irányelv 9. cikke szerint a releváns cselekményeknek – jellegüknél vagy ismétlődésüknél fogva – **„elegendően súlyosaknak” kell lenniük** az alapvető jogok súlyos megsértésének megállapíthatóságához. Ennél fogva nem mindenfajta sérelem minősül üldöztetésnek, így például a törvény által előírt és vallásszabadságot nem sértő korlátozás sem.

Ugyanakkor a Bíróság szerint **nem a vallásszabadság lényegi vagy nem lényegi elemének elhatárolása szükséges** az üldöztetés vizsgálatakor, hanem azt kell hangsúlyosan figyelembe venni, hogy mi vár hazatérése esetén a külföldre: **az érintett személyt vallása miatt sújtó megtorlás természete és annak következményei** számítanak. A Bíróság kiemeli, hogy a Kvalifikációs Irányelv 10. cikkében szereplő „vallás” fogalma tág meghatározásnak tekinthető, abba a jogalkotó bevonta a vallás valamennyi összetevőjét, **„függetlenül attól, hogy azok nyilvánosak vagy magánjellegűek, kollektívek vagy egyéniak”**. Az, hogy valakit hazájában vallása gyakorlása miatt büntetőeljárás fenyeget (avagy embertelen vagy megalázó bánásmód, büntetés veszélye merül fel), a Bíróság megítélése szerint egyértelműen üldözésnek minősülhet.

Szintén a Kvalifikációs Irányelv 10. cikkére hivatkozik a Bíróság akkor, amikor kifejti, hogy az ott megjelölt **vallási üldözés** védelmének hatálya **kiterjed a „vallásos hiten alapuló” magatartásformákra** (amelyeket tehát az érintett maga számára fontosnak tart) ugyanúgy, mint a vallási tanok által előírt, szabályozott megnyilatkozásokra.

Abban a kérdésben, hogy megalapozott-e a félelem, ha bizonyos vallási cselekményektől tartózkodással elkerülhető a veszély, olyan helyzetet kell feltételezni, amikor a kérelmezőt még nem üldözték vagy fenyegették vallása miatt. A Bíróság ennek értékelése körében visszautal saját korábbi joggyakorlatára, az Abdulla ügyben kifejtettekre és megerősíti, hogy a veszély jelentőségének felmérését **„minden esetben körültekintően és óvatosan kell elvégezni”**.

E ponton ismét emlékeztetni szükséges arra, hogy a magyar jogalkalmazó számára is fontos megállapítás ez: mind az üldözési cselekmények miatti veszély, mind a kiegészítő védelem tárgyában **jövöbeli vizsgálatot** folytat le a döntéshozó, ez pedig természetéből fakadóan sosem lehet 100 %-os bizonyosságú.

A Menekültügyi Bírák Nemzetközi Egyesülete kezdő menedékjogi bírák részére készített képzési anyagában az első sorok között hangsúlyozza: *„A menekült státusz meghatározására irányuló eljárás során hozott hibás döntésnek, más jogi eljárástól eltérően, nagyon súlyos következményei lehetnek. Ilyen esetekben a menedékkérő, származási országába való visszatérése után kínzásnak lehet kitéve, vagy akár meg is ölhetik. Ezért a menekült státusz meghatározását úgy kell megközelíteni, mint döntés életről vagy halálról”*.

A Kvalifikációs Irányelvben foglalt szabályok (különösen a 4. cikk meghatározása) **nem utalnak arra, hogy** az üldözés veszélyének elemzésekor **figyelembe kellene venni** azt a lehetőséget, hogy az érintett esetleg **elkerülheti az üldözést** oly módon, hogy lemond a szóban forgó vallási gyakorlatról. Ebből következőleg egyértelmű a Bíróság álláspontja: *„mivel nem vitatott, hogy az érintett személy a származási országába való visszatérését követően olyan vallási gyakorlatot folytatna, amely őt az üldöztetés valós veszélyének tenné ki, e személyt az irányelv 13. cikke alapján el kell ismerni menekültként. Az, hogy e személy elkerülheti a veszélyt bizonyos vallási cselekményekről való lemondással, elvileg nem bír jelentőséggel”*.

2.2. A palesztin menedékkérőkkel kapcsolatos ítéletek

Az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosának 2002-ben kibocsátott iránymutatása szerint a Genfi Egyezmény hatálya alá palesztin menekültek két csoportja tartozik: *Egyrészt* azok a palesztinok, akik „palesztin menekültek” az ENSZ Közgyűlés 1948. december 11-én kelt 194 (III) számú határozata és az ENSZ Közgyűlés más határozatai értelmében és Palesztinának abból a részéből üldözték el őket, ahol Izrael állam létrejött, és oda visszatérni nem tudnak. *Másrészt* azok a palesztinok, akik az ENSZ Közgyűlés 1967. július 4-én kelt 2252 (ES-V) számú határozatának, valamint az ENSZ Közgyűlés ezt követő határozatai értelmében „lakóhelyükről elűzött kényszervándornak” minősülnek és az Izrael által 1967 óta megszállt palesztin területekre visszatérni nem tudnak.

Emlékeztetni kell arra, hogy a palesztin menekültügy – a kurdoké mellett – a mai Közel-Kelet egyik legégetőbb problémája, s mediatizáltságával, valamint a zsidó-arab konfliktusban betöltött megkerülhetetlen szerepével talán a leginkább a világ érdeklődését és figyelmét felkeltő etnikai-kisebbségi probléma.

A palesztin menekültek legtöbbször a mai napig túlszűfolttságban és gyakran szennyezett körülmények között él a számukra kialakított 12 hivatalos menekülttábor egyikében. A palesztin menekültek helyzetének végleges rendezéséig az ENSZ még 1949-ben létrehozta a Palesztin Menekülteket Segélyező és Támogató Közel-Keleti Ügynökséget (UNRWA), melynek működési területe Libanont, Szíriát, Jordániát, Ciszjordániát (ideértve Kelet-Jeruzsálemet) és a Gázai övezetet fedi le, és melynek mandátumát legutóbb 2014. június 30. napjáig újították meg. Az UNRWA feladatául és kötelességéül az ENSZ Közgyűlése azt írta elő, hogy a fenti térségbeli személyek vonatkozásában nyújtson humanitárius segítséget az alapvető egészségügyi és oktatási szükségletek, valamint a megélhetési források biztosítása érdekében.

A palesztin menedékkérők ügyeinek külön alfejezetben tárgyalását tehát már önmagában e kérelmezők különleges helyzete is indokolja, de kiemelt figyelmet érdemelnek az erre vonatkozó ítéletek azért is, mert magyar bíróság terjesztette elő döntéshozatalra a kérdéseit - élénk figyelmet kiváltva a nemzetközi közösség soraiban. Ezek a döntések a Genfi Egyezmény egy „homályba vesztett”, ritkán alkalmazott - 1.D. - cikkének ismételt alkalmazását generálták. A magyar bíróság már az elsőként felterjesztett Bolbol ügyben is számos jogértelmezési kérdést felvetett, de a Bíróság - az érintett személyes helyzete miatt - csak az első kérdésre válaszolt, így a másodikként elemzett El Kott ügyben adott szélesebb körben iránymutatásokat.

2.2.1. A Bolbol ügy

Ebben az ítéletében Bíróság az alábbi rendelkezéseket értelmezte:

Genfi Egyezmény 1. cikk D. pont

*„Az Egyezmény nem alkalmazható azokra a személyekre, akik jelenleg nem az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosától, hanem az Egyesült Nemzetek valamely **más szervétől vagy ügynökségétől kapnak védelmet** vagy támogatást. Ha ez a védelem vagy támogatás bármely okból anélkül szűnt meg, hogy e személyek helyzetét az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének megfelelő határozataival összhangban véglegesen rendezték volna, e személyeket **ipso-facto megilletik az Egyezmény által biztosított előnyök.**”*

*(Az **általános**, minden kérelmezőre érvényes elismerési alap a Genfi Egyezmény 1. cikk **A. pont** (2) bekezdésének első albekezdése:*

„a „menekült” kifejezés minden olyan személyre alkalmazandó, aki „faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése

miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni; vagy aki állampolgársággal nem rendelkezik és korábbi szokásos tartózkodási helyén kívül tartózkodva ilyen események következtében nem tud, vagy az üldözéstől való félelmében nem akar oda visszatérni”)

Kvalifikációs Irányelv 12. cikk (1) bekezdés a) pont

*„A harmadik ország állampolgárának, illetve a hontalan személynek **menekültként való elismerése kizárt**, amennyiben az érintett személy(t) a Genfi Egyezmény 1. cikkének D. pontja szerint nem az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságának, hanem az Egyesült Nemzetek valamely más szervének vagy ügynökségének védelmében vagy támogatásában részesül. Amennyiben e védelem vagy támogatás bármely okból anélkül szűnt meg, hogy e személyek helyzetét az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének megfelelő határozataival összhangban véglegesen rendezték volna, e személyeket ipso facto megilletik az ezen irányelv által biztosított előnyök”.*

A Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontjának érdekessége, hogy első mondata - a menekültkénti elismerésből - kizáró klauzula, míg második mondata ún. inkluzív klauzula, mely a menekültkénti elismerés lehetőségét teremti meg.

A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal a Gázai övezetből érkező N. Bolbolnak a Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontjának második mondatára alapozott menedékjogi kérelmét elutasította. Kifejtette, hogy a hivatkozott jogszabályhely **nem feltétel nélküli** menekültkénti elismerést ír elő, hanem egy személyi kört határoz meg, amelyre irányadóak ezen egyezmény rendelkezései. Következésképpen a palesztinokat is be kell engedni a menekültügyi eljárásba, és meg kell vizsgálni, hogy megfelelnek-e a **Genfi Egyezmény 1. cikk A. pontja** szerinti „menekült” fogalmának. Tekintettel azonban arra, hogy N. Bolbol nem faji, vallási okok, nemzetiségi hovatartozása vagy politikai üldöztetés miatt hagyta el származási országát, az 1. cikk A. pontja rá nem vonatkozik, ezért őt nem lehet menekültként elismerni.

A külföldi bíróságon kifejtett álláspontja szerint ugyanakkor a **Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontjának** második mondata **a menekültkénti elismerés önálló jogcíme**. Ugyanis amennyiben az e rendelkezésben meghatározott feltételek teljesülnek, a kérelmező jogosult a menekültkénti elismerésre függetlenül attól, hogy ugyanezen cikk A. pontja alapján is menekültnek minősül-e. N. Bolbol szerint az említett 1. cikk D. pontjának célja annak biztosítása, hogy amennyiben az UNRWA által **regisztrált vagy regisztrációra jogosult** személy bármilyen okból e szerv működési területén kívül tartózkodik, és nyomós okból nem várható el tőle, hogy visszatérjen a működési területre, a Genfi Egyezményben részes államoknak automatikusan menekültkénti elismerésben kelljen őt részesíteniük. (N. Bolbol bemutatta az UNRWA által édesapja unokatestvérének családja részére kiállított regisztrációs kártyát, s arra hivatkozott, hogy igénybe vehette **volna** a támogatást.)

A Fővárosi Bíróság a Kvalifikációs Irányelv 12. cikk (1) bekezdés a) pontjának előzetes döntéshozatal keretében történő értelmezése céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„A [2004/83/EK tanácsi irányelv] 12. cikk[e] (1) bekezdés[e] a) pontjának alkalmazásában

1) az Egyesült Nemzetek ügynökségének védelmét és támogatását élvezőnek kell-e tekinteni valakit pusztán azon tény erejénél fogva, hogy jogosult a támogatásra vagy védelemre, vagy az is szükséges, hogy ténylegesen igénybe vegye a védelmet vagy támogatást?

2) az ügynökség védelmének vagy támogatásának megszűnése az ügynökség működési területén kívül tartózkodást, az ügynökség megszűnését, az ügynökség védelmi és támogatási lehetőségeinek megszűnését jelenti, vagy esetleg olyan objektív akadályt, ami miatt az arra jogosult személy nem tudja igénybe venni a védelmet vagy támogatást?

3) az irányelv által biztosított előnyök menekültkénti elismerést jelentenek, vagy az irányelv hatálya alá tartozó két védelmi forma (menekültkénti elismerés és kiegészítő védelemben részesítés) közül bármelyiket, a tagállam döntése szerint, vagy esetleg [nem jelenti egyiknek sem az automatikus elismerését], hanem csak [annak megállapításához vezet, hogy az érintett] az irányelv személyi hatálya alá tartoz[ik]?”

A Bíróság az első kérdéssel kapcsolatban rögzítette, hogy kétségtelen tény, hogy az UNRWA a fent hivatkozott jogszabályokban meghatározott Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságától (azaz az UNHCR-től) különböző szerv, azonban - figyelemmel arra, hogy N. Bolbol **ténylegesen** nem vette igénybe az UNRWA védelmét vagy támogatását -, a Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontja alapján nem zárható ki az Egyezmény hatálya alól, mivel **jelenleg** nem kap védelmet vagy támogatást az UNHCR-től különböző ügynökségtől. Mindezek értelmében a Kvalifikációs Irányelv 12. cikk (1) bekezdés a) pontjának alkalmazásában csak az UNRWA **segítségét ténylegesen igénybe vevő** személyek tartoznak a menekültstátuszra vonatkozó **kizárási ok** hatálya alá.

Fontos felhívni arra a figyelmet, hogy a Bíróság - teljes összhangban az UNHCR álláspontjával - ezen kizáró ok esetében is hangsúlyozza, hogy **a kizáró okokat megszorítóan kell értelmezni.**

Az első kérdésre adott fenti válasza tekintettel a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a feltett további két kérdésre már nem kell válaszolni. Ezért az előzetes döntéshozatal keretében hozott fenti ítélet - annak kimondása mellett, hogy az Egyesült Nemzetek más szervének/ügynökségének védelmét ténylegesen igénybe nem vevők a Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontjára hivatkozással automatikusan nem zárhatók ki a menedékjogi védelemből - továbbra sem adott iránymutatást arra vonatkozóan, hogy az N. Bolbolhoz hasonló helyzetben lévő személyek menekültként való elismerés iránt előterjesztett kérelmét **érdemben milyen vezérfonal mentén kell elbírálni**, az adott ügynökség védelmi területén kívül tartózkodás tényét menekültügyi szempontból a hatóságnak és a

bíróságnak hogyan kell értékelnie. Nem határozta meg ugyanis azokat a feltételeket, amelyek között az ügynökség támogatása a Genfi Egyezmény fenti rendelkezésének második mondata értelmében megszűntnek tekinthető, továbbá azon biztosítékok jellegére és hatályára nézve sem nyilvánított véleményt, amelyekben *ipso facto* részesül az érintett személy az irányelv alapján, ha e támogatás megszűnik.

2.2.2. Az El Kott ügy

A Bíróság ezen ítéletében adta meg a választ azon kérdésekre, melyek tekintetében az iránymutatással a Bolbol ügyben adós maradt, és átfogó értelmezését adta a Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontjában és a Kvalifikációs Irányelv 12. cikk (1) bekezdés a) pontjában foglaltaknak.

A libanoni palesztin menekülttáborokból érkezett Mostafa Abed El Karem El Kott, Chadi Amin A Radi és Hazem Kamel Ismail felperesek a magyar menekültügyi hatóság által hozott, menekültkénti elismerésüket megtagadó határozatokkal szemben keresetet terjesztettek elő a Fővárosi Bíróság előtti alapeljárásban. Előadták, hogy egyéni körülményeik miatt az UNRWA működési területének elhagyására kényszerültek, melyre figyelemmel a Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontjának fentebb idézett második bekezdése - amely bekezdésre visszautal a Kvalifikációs Irányelv 12. cikk (2) bekezdése a) pontjának második mondata - alapján menekültkénti elismerésük indokolt. Arra hivatkoztak, hogy mivel esetükben a Genfi Egyezmény említett rendelkezése értelmében megszűnt az UNRWA támogatása, ugyanez a rendelkezés *automatikus*an biztosítja számukra a menekültkénti elismeréshez való jogot.

A hatóság álláspontja szerint - bár elismerte, hogy az UNRWA támogatása megszűnik abban az esetben, ha az ügynökség a saját tevékenységi körébe eső objektív okok miatt nem tudja biztosítani a támogatást az arra jogosult személy részére - az a tény, hogy az Egyezmény szövege szerint a kérelmezőt *ipso facto megilletik az irányelv által biztosított előnyök, nem jelent automatikus menekültkénti elismerést*. Azok a jogkövetkezmények ugyanis, amelyek az *ipso facto* kifejezés használatából következhetnek, csak azt jelentik, hogy az érdekelt ezen irányelv személyi hatálya alá tartozik, következésképpen e kitétel használata csak megteremti a menekültként való elismerés lehetőségét.

A Fővárosi Bíróság a három ügyet egyesítette, és a következő - a Bolbol ügyben megválaszolatlanul maradt - kérdésekben kérte a Bíróság válaszait:

„A [2004/83 irányelv] 12. cikk (1) bekezdés a) pontjának alkalmazásában:

1) az irányelv által biztosított előnyök menekültkénti elismerést jelentenek, vagy az irányelv hatálya alá tartozó két védelmi forma (menekültkénti elismerés és kiegészítő védelemben részesítés) közül bármelyiket, a

tagállam döntése szerint, vagy esetleg egyiket sem automatikusan, hanem csak az irányelv személyi hatálya alá tartozást?

2) az ügynökség védelmének vagy támogatásának megszűnése az ügynökség működési területén kívül tartózkodást, az ügynökség megszűnését, az ügynökség védelmi és támogatási lehetőségeinek megszűnését jelenti, vagy esetleg akaratán kívüli, méltányolható vagy objektív okból bekövetkező akadályt, ami miatt az arra jogosult személy nem tudja igénybe venni a védelmet vagy támogatást?”

A Bíróság először a második kérdést vizsgálta meg, melynek során **megegerősítette a Bolbol ügyben már kimondott azon elvet**, mely szerint a menedékjogból való kizáró klauzulát szigorúan kell értelmezni, és azt kell megvizsgálni, hogy **a támogatást** a kérelem előterjesztésének időpontjában **a kérelmező ténylegesen igénybe vette-e**. Rögzítette ugyanakkor, hogy az a tény, hogy a Genfi Egyezmény említett rendelkezése, amelyre a Kvalifikációs Irányelv 12. cikk (1) bekezdés a) pontjának első mondata visszautal, arra szorítkozik, hogy kizárja hatálya alól azokat a személyeket, akik „jelenleg” az Egyesült Nemzetek ilyen szervétől vagy ügynökségétől „kapnak” védelmet vagy támogatást, **„nem értelmezhető úgy, hogy az UNRWA működési területétől való puszta távollét vagy annak önkéntes elhagyása elég lenne ahhoz, hogy megszüntesse a menekültként való elismerés alól az ebben a rendelkezésben foglalt kizárást”**.

Első érve a bíróságnak e körben az volt, hogy ha bármely olyan személy, aki nincs az UNRWA területén (menedékjogot kért valamely tagállamban), soha nem tartozna a 12. cikkben idézett kizáró klauzula hatálya alá, akkor az értelmetlenné tenné magát a rendelkezést, megfosztaná azt annak hatékony érvényesülésétől. *Második érvként* hivatkozik a Bíróság arra, hogy ugyanígy ellentétes lenne a Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontjában megfogalmazott célokkal az, ha az UNRWA területének önkéntes elhagyása, az e szerv által nyújtott támogatásról való önkéntes lemondás menekültkénti elismerést eredményezne automatikusan.

Mindezek miatt pontosításra szorul az, hogy **milyen körülmények között lehet megszüntnek tekinteni az UNRWA által nyújtott támogatást**. E körben a Bíróság a második mondat nyelvtani értelmezése alapján kifejtette, hogy nemcsak magának a védelmet vagy támogatást nyújtó szervnek vagy ügynökségnek a megszüntetése jelenti az e szerv vagy ügynökség által nyújtott védelem vagy támogatás megszűnését, hanem **az is, ha e szerv vagy ezen ügynökség számára lehetetlen, hogy teljesítse a feladatát**. A **„bármely ok”** kitételrel kapcsolatban pedig azt hangsúlyozta, hogy ez a mondat olyan értelmezését kívánja meg, mely szerint azon ok, amely miatt a támogatás megszűnik, olyan körülményekből is következhet, amelyek - mivel az **érintett személy akaratától függetlenek** - őt arra kényszerítik, hogy elhagyja az UNRWA működési területét.

Elvi jelentőségű megállapításként rögzítette a Bíróság az illetékes nemzeti hatóságokra és bíróságokra háruló feladatot: annak meghatározása érdekében, hogy a támogatás vagy a

védelem ténylegesen megszűnt-e, elemezni kell, hogy az érintett személy távozását olyan, **irányításán kívüli és akaratától független okok** igazolják-e, amelyek őt **e terület elhagyására kényszerítik**, ezáltal megakadályozva őt abban, hogy az UNRWA által biztosított támogatásban részesüljön. A döntéshozóknak figyelembe kell venniük a Genfi Egyezmény 1. cikk D. pontjának célját, amelyre az említett irányelv 12. cikk (1) bekezdésének a) pontja hivatkozik, vagyis a palesztin **menekültek védelme folytonosságának biztosítását** addig, amíg helyzetüket az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének megfelelő határozataival összhangban véglegesen rendezik. E célkitűzésre tekintettel „*valamely palesztin menekültet úgy kell tekinteni, hogy kénytelen elhagyni az UNRWA működési területét, ha személyes biztonsága komoly veszélyben van, és ha e szerv nem képes biztosítani számára e területen azokat az életfeltételeket, amelyek megfelelnek az e szerv által ellátandó feladatnak*”. Mindezek alapján a hatóságoknak tehát **valamennyi releváns körülmény egyedi értékelését** kell elvégezniük a menedékjogi kérelem tárgyában való döntéshozatal során.

Az első kérdés kapcsán a Bíróság leszögezte, hogy az abból a tényből eredő jog, hogy az UNRWA támogatása megszűnik, és hogy a kizáró ok megszűnik, nem korlátozódhat csak arra a lehetőségre az érintett személy számára, hogy az általános szabályok szerint kérelmezze menekültkénti elismerését, mivel e lehetőség már nyitva áll a valamelyik tagállam területén tartózkodó harmadik országok állampolgárai, illetve hontalan személyek számára.

Ismét emlékeztetni kell arra, hogy az érintett palesztin menekültek helyzetét véglegesen nem rendezték, ebből kiindulva pedig az „*ipso facto megilletik [őket] az ezen irányelv által biztosított előnyök*” kitétel szükségképpen tágabban értelmezendő. A Bíróság szerint ugyanakkor szükséges, hogy az érintett menedékjogi kérelmet nyújtson be, és ezt követően indulhat a palesztin menedékkérő egyedi helyzetének értékelése. A hatóságoknak nem csupán azt kell ellenőrizniük, hogy a kérelmező **ténylegesen kérte az UNRWA támogatását**, és hogy e támogatás **megszűnt**, hanem azt is, hogy a kérelmezőre nem vonatkozik a Kvalifikációs Irányelv 12. cikk (1) bekezdésének b) pontjában vagy (2) és (3) bekezdésében megállapított, egyik vagy **másik kizáró ok**. Az Abdulla és társai egyesített ügyekben hozott ítéletre hivatkozással a Bíróság e körben felhívta a figyelmet arra, hogy az érdekelt már nem menekült, ha vissza tud térni az UNRWA azon működési területére, ahol szokásos tartózkodási helye volt, mivel azok a körülmények, amelyek következtében menekültként ismerték el, megszűntek létezni.

Az El Kott ügyben hozott ítélet jelentőségét az adja, hogy annak rendelkező része és indokolásának egyes elemei is konkrét útmutatást tartalmaznak arra nézve, hogy palesztin ügyfelektől származó kérelem esetén a menedékkérelem elbírálásáért felelős tagállam

illetékes nemzeti hatóságainak milyen körülményeket kell ellenőrizniük, az egyedi értékelés során milyen szempontokat kell figyelembe venniük.

Mindezek értelmében elsődlegesen azt kell megvizsgálni, hogy az ügyfél **ténylegesen kérte-e az UNWRA támogatását**. Ezt követően ki kell deríteni, hogy e **támogatás megszűnt-e**, majd e tárgykörök tisztázása után az El Kott ítélet 65. pontjában írt **egyedi értékelést** kell elvégezni, azaz ellenőrizni kell, hogy a menedékkérő a védelemben avagy támogatásban valóban olyan **irányításán kívüli vagy akaratától független ok** miatt nem részesül, amely **arra kényszerítette, hogy elhagyja** a szerv vagy **az ügynökség működési területét**, mely eset mindenképpen fennáll akkor, ha **személyes biztonsága komoly veszélyben volt, és ha az érintett szerv vagy ügynökség nem volt képes biztosítani** számára e területen azokat az életfeltételeket, amelyek megfelelnek az említett szervre vagy ügynökségre háruló feladatnak.

Amennyiben mindezen kérdésekre igenlő válasz született, további feladat hárul a nemzeti hatóságokra: az ítélet 76. pontja alapján utolsóként azt is ellenőrizniük kell, hogy nem vonatkozik-e a kérelmezőre egyik vagy másik menekültkénti elismerést **kizáró ok**.

3. A jogorvoslatot, eljárási kérdéseket érintő ítéletek

Az EJEB 13. cikkelyre vonatkozó joggyakorlatából egyértelmű, hogy a tisztességes bírósági felülvizsgálati eljárásnak a menekültügyi határozatok estében is kiemelt jelentősége van. A tagállamok azonban a bírói út részletkérdéseit illetően szabad kezut kaptak, nem egységes az egyes országokban a jogorvoslati szintek száma, a bíróság összetétele, a gyorsított eljárások rendje, mert tekintettel kell lenni a különböző jogi kultúrákra. Az Eljárási Irányelv értelmében ugyanis a „**menedékjog iránti kérelmek elbírálási eljárásának megszervezése a tagállamok mérlegelési jogkörében marad annak érdekében, hogy nemzeti szükségleteiknek megfelelően bármely kérelem elbírálását előtérbe helyezhessék vagy felgyorsíthassák, ezen irányelv előírásainak figyelembevételével**”.

Van azonban **a jogvédelemnek egy minimális szintje**, amelyet minden tagállamban el kell érni, enélkül ugyanis hatékony jogorvoslatról aligha beszélhetünk. Ezeket a közös technikai minimumokat az egyes irányelvek (különösen az Eljárási Irányelv) próbálták meghatározni, azonban természetesen maradtak tisztázatlan fogalmak és kérdőjeles élethelyzetek, amelyre a válaszokat a Bíróság joggyakorlata - egyelőre szűk körben - adta meg.

Egy jogalkalmazó, bíró szempontjából a menekültügyi eljárási kérdésekben született ezen ítéletek azért is különösen jelentősek, mert tágabb értelemben, szélesebb kontextusban

fogalmazzák meg *a jogorvoslattal kapcsolatos uniós kívánalmakat*, így egységesen minden tagállami bírónak iránymutatásul szolgálnak.

3.1. A Diouf ügy

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem az Eljárási Irányelv 39. cikkének az értelmezésére irányult, a *gyorsított eljárás* részletkérdéseit tárgyalta a hatékony bírói jogvédelemmel összefüggésben.

A mauritániai állampolgárságú ügyfél nemzetközi védelem iránti kérelmet nyújtott be Luxemburgban, de sikertelenül. A kérelmet a luxemburgi *Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration* gyorsított eljárásban vizsgálta, majd mint megalapozatlant elutasította. A határozatban *egyrészt* értesítették a külföldit arról, hogy *gyorsított* közigazgatási eljárásban bíralták el a nemzetközi védelem iránti kérelmének megalapozottságát (figyelemmel gazdasági indokaira, valamint a hamis dokumentumokra), *másodsorban* a döntés *érdemben* tagadta meg a Diouf által igényelt nemzetközi védelmet, *harmadrészt* a külföldit Luxemburg *elhagyására* kötelezték. Mindhárom döntést kifogásolta az érintett, de a luxemburgi szabályozás értelmében az első döntés ellen nincs jogorvoslat, s a nemzeti bíróság úgy gondolta, hogy az Eljárási Irányelv 39. cikkével kapcsolatban a fellebbezés kérdéseket vet fel.

Eljárási Irányelv 39. cikk

„(1) A tagállamok biztosítják a menedékkérők részére a bíróság vagy törvényszék előtti [helyesen: bíróság előtti] hatékony jogorvoslatához való jogot az alábbiakkal szemben:

a) a menedékjog iránti kérelem ügyében hozott határozat tárgyában, beleértve, ha a határozat:

i. a 25. cikk (2) bekezdése alapján a kérelem elfogadhatatlanságát állapítja meg;

ii. meghozatalára a 35. cikk (1) bekezdésében meghatározott módon a tagállam határán vagy a tranzitónáiban kerül sor;

iii a további vizsgálatnak nem ad helyt a 36. cikk értelmében;

b) a menedékjog iránti kérelem vizsgálata folytatásának megtagadása a 19. és 20. cikk alapján történt lezárását követően;

c) ismételt menedékjog iránti kérelem további vizsgálatának megtagadását kimondó határozat a 32. és 34. cikkek alapján;

d) a 35. cikk (2) bekezdése szerinti eljárások keretében a belépés engedélyezését megtagadó határozat;

e) a menekültstátusz visszavonását kimondó határozat a 38. cikk értelmében.”

A jogértelmezési kérdés azért is merülhetett fel, mert az Eljárási Irányelv nem határozza meg a gyorsított eljárás fogalmát. Vajon a fentebb idézett 39. cikk (1) bekezdés a) pontjában rögzített *„menedékjogi kérelem ügyében hozott határozat”* ilyen körülmények között csak az *érdemi* döntésre vonatkoztatható avagy a *gyorsított eljárásban elbírálást elrendelő* („menedékjoggal kapcsolatos”) határozatra is?

A felperes természetesen azzal érvelt, hogy e kevésbé pontos megfogalmazás („menedékjogi kérelem ügyében hozott határozat”) lehetővé teszi, hogy azt bármely döntésre vonatkoztassuk. Ezzel szemben a Bizottság álláspontja szerint e kifejezés csak az érdemi, megtagadó vagy visszavonó határozatra érvényes.

A Bíróság abból indult ki, hogy a 39. cikk (1) bekezdés a) pontjának megfogalmazásából az tűnik ki, hogy a „menedékjog iránti kérelem ügyében hozott határozat” fogalmába számos olyan határozat is beletartozik, amely – mivel a menedékjog iránti kérelem elutasítását vonja maga után, vagy mivel azt a határon hozzák meg – egyenértékű az érdemben hozott, elutasítást tartalmazó végleges határozattal. Ugyanez vonatkozik azon egyéb határozatokra, amelyekkel kapcsolatban a 2005/85 irányelv 39. cikke (1) bekezdésének b)–e) pontja a hatékony jogorvoslatihoz való jogról kifejezetten rendelkezik. A Bíróság úgy vélte, hogy a 39. cikk (1) bekezdésében felsorolt döntések olyan jellegűek, melyek **érdemi okokból döntenek**, vagy éppen ellenkezőleg: eljárásjogi indokkal **kizárják az ügy érdemi folytatását**. Ennélfogva ezen határozatok nyilvánvalóan olyan jellegűek, ami ellen léteznie kell jogorvoslatnak.

Más a helyzet, ha az ügy érdemét **előkészítő**, vagy az érdemet **nem befolyásoló eljárási** döntésekről van szó, mert ezekre a 39. cikk nem vonatkozik. A Bíróság ismételten rámutatott arra, hogy a menedékjogi kérelmek gyors elbírálásához kiemelt érdek fűződik, így pusztán előkészítő jellegű határozatok elleni széles körű jogorvoslat biztosítása ezt az alapelvet veszélyeztetné, elhúzná az eljárásokat.

A Bíróság azonban nem állt meg ezen a ponton. Úgy vélte, hogy az uniós joggal nem lenne összeegyeztethető, ha **semmilyen** bírósági felülvizsgálat tárgyát nem képezhetnék azon indokok, amelyek az illetékes nemzeti hatóságot a menedékjog iránti kérelem **gyorsított** eljárásban való elbírálására vezették. Fontosnak tartja, hogy ezen indokokat később a nemzeti bíróság előtt hatékonyan vitatni lehessen, tehát adott esetben **az ügy érdemében hozott határozattal együtt**.

A Bíróság kimondta, hogy „ilyen körülmények között a jogorvoslatnak az eljárás e szakaszában való hiánya **azzal a feltétellel nem minősül** azonban **a hatékony jogorvoslatihoz való jog megsértésének**, hogy a **gyorsított eljárásban elfogadott végleges határozat jogszerűségét, és többek között azon indokokat**, amelyek a menedékjog iránti kérelem megalapozatlanként való elutasításához vezették az illetékes hatóságot, a nemzeti bíróság **alapos vizsgálatnak vetheti alá az említett kérelmet elutasító határozattal szembeni jogorvoslat keretében**”.

Az ügy „mellékszálát” képezte, hogy a Bíróság fontos megállapításokat tett **a bírósági szintek minimuma** és a **jogorvoslati határidő elégséges mértékét** illetően.

A bírói fórumok számát illetően leszögezte, hogy az Eljárási Irányelv nem követeli meg a kétfokú bírósági eljárást, így „*a hatékony bírói jogvédelem elve a bírósághoz való fordulás jogát, nem pedig a többfokú bírósági eljárást biztosítja a magánszemélynek*”.

A rövidített eljárás 15 napos keresetindítási határidejét illetően leszögezi, hogy ez főszabály szerint „*nem tűnik gyakorlati szempontból elégtelennek a hatékony jogorvoslat előkészítéséhez és benyújtásához, valamint az ésszerűnek és arányosnak tűnik a szóban forgó jogokhoz és érdekekhez képest*”.

3.2. Az M M ügy

Ez a döntés a *tisztességes eljárás* alapkövetelményeivel kapcsolatban is állást foglal, különös tekintettel a kérelmező meghallgatásának szükségességére.

A tuszi nemzetiségű, ruandai állampolgárságú M. M. Írországból kért nemzetközi védelmet. Ebben a tagállamban azonban egy *speciális elbírálási rend* érvényesül, mert a külföldieknek *először* menedékjogi kérelmet kell előterjeszteniük, s ennek sikertelensége esetén egy *második* eljárásban kérhetnek kiegészítő védelmet.

Az első eljárásban a külföldi menedékjogi kérelmét elutasították, hasonlóan a második szakaszban a kiegészítő védelem iránti igényét is, de M. M. szerint ez utóbbi eljárásban elé kellett volna tárni a kérelme ellen ható bizonyítékokat, valamint meg kellett volna őt hallgatni, ami nem történt meg. Ez felvetette az eljáró bíróságban annak a dilemmáját, hogy ez mennyiben egyeztethető össze a Kvalifikációs Irányelv együttműködési kötelezettséget rögzítő 4. cikkével:

Kvalifikációs Irányelv 4. cikk (1) bekezdés

„A tagállamok a kérelmező kötelezettségének tekinthetik, hogy a lehető leggyorsabban bemutasson minden, a nemzetközi védelem iránti kérelem megalapozásához szükséges bizonyítékot. A kérelem szempontjából jelentőséggel bíró bizonyítékok értékelését – a kérelmező közreműködésével – a tagállam végzi.”

A Bíróság egyértelműen leszögezte, hogy e 4. cikk szövegezéséből semmiképp nem következik az a kötelezettség, hogy a tagállami hatóság a kiegészítő védelemre vonatkozó eljárásban a döntéshozatal előtt közölje a határozat alapját képező információkat. Egy ügy értékelése két szakaszból áll: az *első fázisban a ténymegállapítás*, míg a *második szakaszban a jogi értékelés* történik. A rendelet 4. cikkében foglaltak azonban kizárólag csupán az első fázisra vonatkozathatók, ebben tényeknek és a körülményeknek a menedékjog iránti kérelem igazolására alkalmas bizonyítékká történő minősítése zajlik.

Jogalkalmazói szempontból kiemelkedő jelentőségű, hogy a Bíróság konkrétan *definiálja az együttműködési kötelezettséget* és kifejezetten leírja, hogy a tagállam mely téren nem burkolózhat hallgatásba vagy passzivitásba. Ez a magyar döntéshozónak is iránymutatásul szolgálhat: legyen szó akár szakértői véleményről, akár orvosi leletről avagy

országinformációról, azoknak frissességéről és pontos begyűjtéséről - a kérelmező aktív részvételével - a hatóságnak kell gondoskodnia. A Bíróság kimondja, hogy „*az együttműködési követelmény, amely a tagállamot terheli, tehát konkrétan azt jelenti, hogy ha a nemzetközi védelem kérelmezője által benyújtott információk bármely okból nem teljesek, nem frissek vagy nem relevánsak, az érintett tagállamnak az eljárás ezen szakaszában a kérelmezővel aktívan együtt kell működnie annak érdekében, hogy a kérelem alátámasztására alkalmas valamennyi információ összegyűlhessen. Ezenfelül a tagállam bizonyos típusú dokumentumokhoz könnyebben hozzáférhet, mint a kérelmező*”.

Hasonlóan fontos megállapításokat tesz a Bíróság a második részkérdést, a (kiegészítő védelemmel kapcsolatos) **meghallgatás szükségességét** illetően. A védelemhez való jogot, s ezen belül a meghallgatás jogát **alapvető jellegűnek**, az uniós jog alapelveinek minősíti a Bíróság - korábbi ítéleteire utalással -, s ezen keresztül vizsgálja az írásbeli indokolást. E tagállam arra hivatkozott, hogy nincs szükség a kiegészítő védelemmel kapcsolatos eljárásban külön meghallgatásra annak fényében, hogy az érintettet a korábbi eljárásban, menedékjogi kérelme vizsgálatakor már meghallgatták.

A Bíróság azonban kiemelten utal a Charta 47. és 48. cikkeiben írt védelemhez, valamint méltányos eljáráshoz való jogra, ezen felül a 41. cikkben rögzített megfelelő **ügyintézéshez való jogra**, mely „*magában foglalja többek közt mindenkinek a jogát arra, hogy az őt hátrányosan érintő egyedi intézkedések meghozatala előtt meghallgassák; mindenkinek a jogát arra, hogy a személyére vonatkozó iratokba a bizalmas adatkezeléshez, illetőleg a szakmai és üzleti titokhoz fűződő jogos érdekek tiszteletben tartása mellett betekintszen, valamint az igazgatási szervek azon kötelezettségét, hogy döntéseiket indokolják*”.

A **védelemhez való jog** az érintett álláspontjának hatékony és hasznos módon történő megismertetésének jogát biztosítja. A **közigazgatási szerv** oldaláról fennálló **kötelezettségeket** is kifejti az ítélet, fontos, hogy a hatóság „*a megkövetelt figyelemmel hallgassa meg az érintett személy által ily módon kifejtett észrevételeket, gondosan és pártatlan módon megvizsgálva az adott ügy valamennyi releváns elemét, és részletesen indokolva határozatát*”.

Mindezekből az általános elvekből a Bíróság azt a következtetést vonja le, hogy pusztán **formális** lenne a fenti jogok biztosítása, ha a második (kiegészítő védelem megszerzésére irányuló) eljárásban csak az első meghallgatáson elhangzottakat vennék figyelembe. Tekintettel kell arra is lenni, hogy a **két védelmi forma** elnyerésének nem ugyanaz a jogalapja, **nem azonos** feltételeket kell teljesíteni.

Általános érvénnyel, minden eljárásra vonatkoztathatóan emeli ki a Bíróság, hogy az egyes rendelkezések **értelmezésekor** nem lehet olyan következtetésre jutni, ami **ellentétes lenne az uniós jogrend révén védelemben részesített alapvető jogokkal** vagy az uniós jog

más általános elveivel. Ezzel megerősíti korábbi joggyakorlatát, amit az N S ügyben már hangsúlyosan kiemelt.

3.3. A D és A ügy

E jogeset első fele érdemel nagyobb figyelmet, mert ez a **gyorsított eljárással** kapcsolatos kérdéseket vet fel, míg a második részben egy speciálisan ír menekültügyi fórum (Refugee Appeals Tribunal) „bíróság” jellegét vitatták az ügyfelek.

A nigériai állampolgárságú menedékkérők az elismerés tárgyában negatív döntés elleni fellebbezésükben elfogadhatatlannak (az Eljárási Irányelvvel ellentétesnek) találtak egy 2003-as miniszteri utasítást, melynek értelmében nigériai állampolgárok által benyújtott menedékjogi kérelmeknek elsőbbséget kell biztosítani. Az Eljárási Irányelv általánosságban, a 23. cikk (4) bekezdésében **lehetővé teszi a gyorsított eljárást**, e norma tizenöt ilyen különleges esetet sorol fel. Az ügy szempontjából releváns 23. cikk (4) bekezdés b) és c) pontja a következő:

Eljárási Irányelv 23. cikk (4) bekezdés b) és c) pont

*„Ezen felül a tagállamok elrendelhetik, hogy a II. fejezet alapelveivel és alapvető garanciáival összhangban a vizsgálati eljárások elsőbbséget élvezzenek, vagy azokat gyorsítva folytassák le, ha:
[...]*

*b) a kérelmező a [harmadik országok állampolgárainak, illetve a hontalan személyeknek menekültként vagy a más okból nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésének feltételeiről és az e státuszok tartalmára vonatkozó minimumszabályokról szóló, 2004. április 29-i] 2004/83/EK [tanácsi] irányelv [(HL L 304., 12. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 7. kötet, 96. o.)] alapján **egyértelműen nem minősül menekültnek**, vagy egy tagállamban sem jogosult menekültstátuszra; vagy*

c) a menedékjog iránti kérelem megalapozatlannak minősül:

*i) mivel a kérelmező a 29., 30. és 31. cikk szerinti **biztonságos származási országból** származik, vagy*

*ii) mert az ország, amely nem tagállam, a kérelmező szempontjából **biztonságos harmadik országnak** minősül a 28. cikk (1) bekezdésében foglaltak sérelme nélkül.”*

A nigériai kérelmezők úgy vélték, hogy ezen 23. cikk nem tartalmaz olyan kitétel, hogy **állampolgárok bizonyos csoportjától** származó kérelmeket elsőbbségi eljárásban lehetne elbírálni pusztán állampolgárságra hivatkozással. A gyorsított eljárás csak **egyéni** kérelem esetén és **nem** a kérelmek egy **csoportja** esetén választható. A gyorsított eljárás számukra kedvezőtlenebb, a rövidebb elbírálásra fordított idő, kevesebb forrás miatt.

A Bíróság kiemelkedő fontosságúnak minősíti a kérelmek **rövid időn belül** történő elbírálásnak elvét, mert ez a tagállamok és menedékkérők közös érdeke. Ennek mentén több olyan eset is megengedett, amikor gyorsított eljárásban dönthet egy tagállam a

nemzetközi védelem iránti igényről. A 3. pont bevezetőjében már idézett preambulumbekzdés egyértelművé teszi, hogy minden eljárási lehetőséget a tagállami mérlegelési mozgástér figyelembevételével kell értelmezni, ebből következőleg az elsőbbségi eljárások részletszabályainak kidogozása is a tagállamok hatáskörében marad. E körben a Bíróság vizsgálta az Eljárási Irányelv megalkotásakor a **javaslatban** megfogalmazott érveket és úgy vélte, hogy az Európai Bizottság is elismerte a tagállamok azon jogát, hogy nemzeti politikájuk keretében bizonyos ügyeket elsőbbségi eljárásban kezeljenek. Az Eljárási Irányelv 23. cikk (3) bekezdése „bármely kérelem” esetén lehetővé teszi a gyorsított eljárást, így a Bíróság szerint osztható az ír és görög kormány azon álláspontja, hogy a **23. cikk (3) és (4) bekezdésében** felsorolt esetek **példálózó** és nem taxatív jellegűek. „*A tagállamok dönthetnek tehát úgy, hogy olyan kérelmek vizsgálatát elsőbbségiként vagy gyorsítva folytassák le, melyek e (4) bekezdésben szereplő kategóriák egyikébe sem tartoznak, amennyiben a 2005/85 irányelv II. fejezetében előírt alapelveket és alapvető garanciákat tiszteletben tartják.*”

A Bíróság kiegészítő érvként hivatkozott arra, hogy menekültügyekben a kérelmező származási országa, következésképpen állampolgársága meghatározó szerepet játszik, hiszen az Eljárási Irányelv (17) preambulumbekzdése is kiemeli, hogy „*a menedékkérelmek megalapozottságának vizsgálatakor a fő szempont a kérelmező biztonsága a származási országban. Amennyiben egy harmadik ország biztonságos származási országnak tekinthető, a tagállamok azt biztonságosnak nyilváníthatják, és egy adott kérelmező vonatkozásában feltételezhetik annak biztonságát, kivéve, ha a kérelmező komoly, ennek ellentmondó jelekre hívja fel a figyelmet.*”

A döntéshozónak tehát tájékozódnia kell a **származási országban** fennálló általános állapotokról, annak érdekében, hogy eldönthesse: alapos-e a nemzetközi védelem iránti igény, emiatt a „*menedékkérő állampolgársága olyan tényező, amelyet a menedékkérelmek elsőbbségi vagy gyorsított eljárásának indoklásánál figyelembe lehet venni*”.

Ismét hangsúlyozza a Bíróság a Petrosian ügyben már ismertetett követelményt: a **gyorsított elbírálás nem járhat garanciáktól mentes eljárással**, a kérelmek „méltányos és teljes körű” vizsgálatát kell elvégezni, a kérelmezőknek kellő időt kell biztosítani a bizonyítékok összegyűjtéséhez és előadásához.

4. A menedékkérők őrizetére vonatkozó iránymutatások

Harmadik országok állampolgárainak illegális tartózkodása esetén a Visszatérési Irányelv határozza meg a visszaküldés szabályait. A célokat már az Európai Tanács 2004. november 4–5-i brüsszeli ülése kijelölte: sürgette egy közös normákon alapuló hatékony visszatérési és hazatelepülési politika létrehozását annak érdekében, hogy az érintett

személyek emberséges módon, és **emberi jogaik és méltóságuk teljes mértékű tiszteletben tartása mellett** térhessenek vissza. Emiatt a Visszatérési Irányelv szigorú fokozatosságot ír elő a tagállamok számára: az ország *önkéntes* elhagyására való felhívás lényeges a kiutasítás során, később szükség esetén alkalmazható a *kitoloncolás* és végül - szigorúan korlátozva - az idegenrendészeti *őrizet*. A Bíróság őrizetre vonatkozó joggyakorlata tehát speciálisan a menedékkérők szempontjából is kiemelt figyelmet érdemel, hiszen az ezen döntésekben levezetett jogértelmezés fontos fogódzókat nyújt a magyar jogalkalmazó számára is **menedékkérők őrizetének** elrendelésekor, a bírói jogvédelmet és a jogkövetkezményeket illetően. A Visszatérési Irányelv (16) preambulumbekzdése szerint „*a kitoloncolás céljából elrendelt őrizet alkalmazását korlátozni kell, és az arányosság elvét kell rá alkalmazni a felhasznált módszerek és a kitűzött célok vonatkozásában. Az őrizet kizárólag abban az esetben indokolt, ha az a kiutasítás előkészítését vagy a kitoloncolási eljárás végrehajtását szolgálja, és a kevésbé kényszerítő intézkedések alkalmazása nem bizonyulna elegendőnek*”.

4.1 A Kadzoev ügy

Menekültügyi szempontból az ítélet rendelkező részének 5. pontja bír kiemelt jelentőséggel, mert értelmezi az őrizet indokolt hosszának kérdéseit azzal összefüggésben, hogy mikor van még ésszerű lehetőség a kitoloncolásra. Ha ugyanis a kitoloncolásra már kevés esély mutatkozik, a Visszatérési Irányelv céljaival ellentétes és visszaélészerű lenne az állam oldaláról a külföldi őrizetben tartása. Az értelmezett rendelkezések:

Visszatérési Irányelv 15. cikk

„(1) A tagállamok –kivéve, ha a konkrét esetben más elégséges, de kevésbé kényszerítő intézkedés is hatékonyan alkalmazható– kizárólag a kiutasítás előkészítése és/vagy a kitoloncolás végrehajtása céljából őrizetben tarthatják a kitoloncolási eljárás alatt álló harmadik országbeli állampolgárt, különösen, ha:

a) fennáll a szökés veszélye, vagy

b) a harmadik ország érintett állampolgára meghiúsítja vagy akadályozza a kiutasítás előkészítését vagy a kitoloncolási eljárást.

Az őrizetnek a lehető legrövidebbnek kell lennie, és csak addig tartható fenn, amíg a kitoloncolási intézkedések folynak, és kellő körültekintéssel végrehajtásra kerülnek.

(4) Amennyiben a kitoloncolásra jogi vagy egyéb megfontolások következtében már nem látszik ésszerű lehetőség, vagy az (1) bekezdésben megállapított feltételek már nem állnak fenn, az őrizet indokoltsága megszűnik, és az érintett személyt haladéktalanul szabadon kell bocsátani.”

Az önmagát csecsen személyi igazolvánnyal azonosító Kadzoevet Bulgáriában 2006. októberében fogták el a török határnál, már másnap elrendelték kitoloncolását. 2006. november 3-án őrizetbe vették, de hiába történt több levélváltás és nemzetközi megkeresés Oroszország, Törökország vagy (az érintett édesanyja nemzetisége szerinti) Grúzia felé, nem találtak Kadzoevet befogadni képes biztonságos harmadik országot. Az

ügyfél 2007 és 2009 között többször menedékjogot is kért - sikertelenül -, végül 2009 márciusában hontalanként elismerték. Ebben az évben Kadzoev még mindig őrizetben volt.

Amellett, hogy a Bíróság az átültetéssel és az őrizet maximumával kapcsolatos megállapításokat tesz, ítélete 63-67. pontjában megkísérli pontosabban definiálni a Visszatérési Irányelv 15. cikk (4) bekezdésében fentebb írt „*kitoloncolás ésszerű lehetősége*” kifejezést. Megállapítja, hogy a kitoloncolás céljából foganatosított „*őrizet csak addig tartható fenn, amíg a kitoloncolási intézkedések folynak, és **kellő körültekintéssel végrehajtásra kerülnek, és az őrizet a kitoloncolás biztosításához szükséges***”.

Ebben a körben tehát a közigazgatási szervekre és a határozatokat felülvizsgáló bíróságokra is elemző feladat vár: meg kell arról bizonyosodni, hogy milyen fázisban vannak a kitoloncolási intézkedések és van-e arra ésszerű lehetőség, hogy ez majd kellő határidőben megvalósul és az érintettet hatósági kísérettel visszaküldhetik. A mérlegelés ismét a jogalkalmazóra hárul, egy *valószínűségi tesztet* kell elvégezni és konkrétan azt kell megvizsgálni, hogy a külföldit a Visszatérési Irányelvben írt határidőkön belül vajon *reális eséllyel befogadják-e* harmadik országban. Azt pedig nyilvánvaló tényként, a Visszatérési Irányelv céljaiból eredő következtetésként kezeli a Bíróság, hogy a Visszatérési *Irányelv nem lehet alapja annak a lehetőségnek, hogy valamely személyt közrendi vagy közbiztonsági okból őrizetbe helyezzenek.*

4.2. Az Achughabian ügy

Ebben az ügyben az a kérdés merül fel, hogy az irányelv fenti céljaival mennyiben ellentétes az a francia szabályozás, mely akár szabadságvesztés-büntetés, *büntetőjogi* szankció alkalmazását is lehetővé teszi a tagállamban illegálisan tartózkodó harmadik ország polgárával szemben. A döntés azonban az őrizettel kapcsolatban is fontos megállapításokat tartalmaz.

Achughabian 2008-ban utazott be Franciaországba, 2009-ben prefektusi határozatban kötelezték Franciaország területének elhagyására, ekkor az *önkéntes távozásra* határidőt (egy hónapot) biztosítottak. 2011-ben közúti ellenőrzés alkalmával derült fény arra, hogy az érintett jogellenesen tartózkodik Franciaországban, ezért újabb kiutasítási határozatot hoztak, ezúttal kitoloncoló végzés formájában, amely *nem tartalmazott önkéntes távozásra* meghatározott határidőt. Emellett a francia hatóságok elrendelték Achughabian őrizetbe vételét, majd jogellenes tartózkodás miatti fogva tartását. Mindezen intézkedéseket a külföldi a francia bíróságok előtt kifogásolta, többek között az *El Dridi* ügyben hozott állásfoglalásra is hivatkozott.

A Bíróság e döntésében kimondta, hogy a Visszatérési Irányelvet, különösen annak 15. és 16. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes valamely tagállamnak az alapügyben szereplőhöz hasonló olyan szabályozása, amely kizárólag azért rendeli szabadságvesztéssel büntetni valamely harmadik ország jogellenesen tartózkodó állampolgárát, mert e személy – megsértve az ezen állam területének meghatározott határidőn belüli elhagyását elrendelő határozatot – jogszerű indok nélkül továbbra is e területen marad.

A Bíróság kifejtette, hogy **önmagában** az a körülmény, hogy egy tagállam a harmadik ország állampolgárának jogellenes tartózkodását **bűncselekménynek** minősíti és büntetőjogi jogkövetkezményeket – beleértve a szabadságvesztés büntetést is – fűz hozzá, a Visszatérési Irányelvvel nem ellentétes. Ezen irányelvnek ugyanis nem célja a külföldiek tartózkodására vonatkozó nemzeti szabályok **egészének** harmonizálása.

Mindezek mellett is figyelembe kell azonban azt is venni, hogy - az El Dridi ügyben kifejtettek szerint - egyetlen tagállamnak **sem lehet olyan** idegenrendészeti vagy büntetőjogi **eszközökkel élnie**, melyek **veszélybe sodorhatnák** az egyes irányelvek által előírt célok megvalósítását.

A Visszatérési Irányelv 8. cikke rögzíti a tagállamok számára követendő sorrendet.

Visszatérési Irányelv 8. cikk

*„(1) Amennyiben nem került sor a 7. cikk (4) bekezdésének megfelelően **önkéntes távozásra** vonatkozó határidő megállapítására, vagy a visszatérési kötelezettséget az érintettek nem teljesítették a 7. cikk alapján önkéntes távozásra megadott határidőn belül, a tagállamok minden **szükséges intézkedést** meghoznak a kiutasítási határozat végrehajtásához.”*

„(4) Amennyiben a tagállamok – végső megoldásként – kényszerítő intézkedéseket alkalmaznak a kitoloncolásnak ellenálló harmadik országbeli állampolgár kitoloncolásának végrehajtásakor, ezen intézkedéseknek arányosnak kell lenniük, és az ésszerű erőt nem léphetik túl [helyesen: és nem járhatnak az ésszerű mértéket meghaladó kényszer alkalmazásával]. Az intézkedéseket a harmadik ország érintett állampolgára méltóságának és testi épségének teljes mértékű tiszteletben tartása mellett, illetve az alapvető jogokkal összhangban, a nemzeti jogszabályokban előírtaknak megfelelően kell végrehajtani.”

A Bíróság úgy vélte, hogy a fentiek szerinti „intézkedések” és „kényszerítő intézkedések” fogalmaknak **a szabadságvesztés büntetés** nem minősíthető, hiszen **nem járul hozzá a célok megvalósításához**: nem tekinthető a külföldi visszatérését szolgáló hatékony és arányos eszköznek.

Tehát a tagállamnak megfelelő időben teljesítenie kell a fentebb idézett 8. cikkben megfogalmazott kötelezettségeit, s ez nyilvánvalóan lehetetlen, ha még a kitoloncoló határozat meghozatala vagy végrehajtása **előtt** büntetőeljárás alá vonja (s adott esetben szabadságvesztés büntetésre ítéli) az érintettet.

A fentiekből kitűnően a Bíróság azt a nagyon fontos megállapítást teszi, hogy **nem önmagában** - a jogellenes tartózkodót sújtó - büntetőjogi szankció válik az irányelvvel ellentétessé, hanem az, ha ezt még a kitoloncolás megfelelő fázisait **megelőzően** foganatosítják. Ha nem alkalmazták a 8. cikk szerinti kényszerítő intézkedéseket, és őrizet esetén annak maximális időtartama nem telt le, akkor „idő előtti” a jogellenes tartózkodást **büntetőjogi** jogkövetkezménnyel szankcionáló tagállami szabályozás.

A menekültügyi őrizet szempontjából külön figyelmet érdemel, hogy a Bíróság ezen ítélet több pontjában hangsúlyozza a tagállamok aktív közreműködését, **gyors és hatékony** eljárásának szükségességét - a Visszatérési Irányelv céljainak érvényesülése érdekében. A döntés 31. pontja szerint „**haladéktalanul**” kell állást foglalni arról, hogy az érintett tartózkodása jogszerű-e. A Bíróság a 45. pontban kifejezetten a Visszatérési Irányelv (4) preambulumbekzdésére hivatkozik és leszögezi, hogy a **hatékonysági követelményből** az következik, hogy **megfelelő időben** kell teljesíteni a 8. cikkben megfogalmazott egyes kötelezettségeket.

4.3. Az Arslan ügy

Ez a döntés kifejezetten egy **menedékkérő** őrizetével foglalkozott.

Arslan 2009-ben már járt az Európai Unióban, hamis útlevele miatt olyan személyként vették nyilvántartásba, mint aki 2010. január 26. és 2013. január 26. között nem léphet be a schengeni övezet tagállamainak területére. 2011-ben mégis itt tartózkodott, a cseh rendőrség 2011. február 1-jén letartóztatta, másnap kiutasították a külföldit, majd február 8-án őrizetbe vették (figyelemmel múltbeli tartózkodására, úgy vélték, feltehetőleg Arslan megkísérli a kitoloncoló határozat végrehajtásának megfiúsítását). Az őrizetbe vételekor az érintett nemzetközi védelmet kért, s az őrizete meghosszabbításakor azzal érvelt, hogy menedékjogi kérelmének elbírálása várhatóan több hónapot vesz igénybe a bíróság előtt, így nem reális, hogy az őrizet maximális időtartama alatt a kiutasító határozat végrehajthatóvá váljék. (2011. július 27-én meg is szüntették az őrizetet, mivel a nemzeti jog által előírt maximális időtartam letelt.)

A Bírósághoz kérdést előterjesztő cseh bíróság azzal a dilemmával szembesült, hogy egy menedékkérő vajon mennyiben tartozik a Visszatérési Irányelv személyi hatálya alá, s vajon egyáltalán **bármely menedékkérő őrizetben tartható-e** ezen irányelv alkalmazásával?

A Bíróság úgy vélte, hogy ennek eldöntéséhez az uniós norma (9) preambulumbekzdését a 2. cikkel együttesen kell értelmezni.

Visszatérési Irányelv (9) preambulumbekzdés

„A menekültstátusz megadására és visszavonására vonatkozó tagállami eljárások minimumszabályairól szóló, 2005. december 1-jei 2005/85/EK tanácsi irányelvvel összhangban a valamely tagállamban **menedékkérelmet kérő**, harmadik országbeli állampolgár a kérelmét elutasító határozat vagy a menedékkérelmi minőségben való tartózkodásának jogát megszüntető határozat hatálybalépéséig **nem tekintendő ügy, hogy illegálisan tartózkodik** az adott tagállam területén.”

Visszatérési Irányelv 2. cikk (1) bekezdés

„Ez az irányelv a valamely tagállam területén illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokra alkalmazandó.”

A Bíróság az Eljárási Irányelv egyes rendelkezéseire is hivatkozva mondta ki, hogy a **menedékkérelmeknek** - kevés kivétellel, az Eljárási Irányelv 7. cikk (2) bekezdése szerint - **joguk van ahhoz**, hogy az eljárás lefolytatása céljából az érintett **tagállamban maradjanak** mindaddig, amíg ügyükben az elsőfokú hatóság nem dönt, de adott esetben a területen maradás jogát a tagállamok kiterjeszthetik a jogorvoslati szakaszra is. Ennek megfelelően az elismerés iránti kérelem elbírálásáig a Visszatérési Irányelv rájuk nem alkalmazható.

Ebből azonban nem következik az, hogy véglegesen meg kellene szüntetni a kiutasítási eljárást, hiszen „*az folytatódhat abban az esetben, ha a menedékkérelmi kérelmet elutasítják*”.

A Bíróság ezt követően azt vizsgálta, hogy a menedékkérelmek őrizetének okait uniós normák összehangoltan szabályozzák-e, amely alapján megnyugtatóan kijelenthető lenne, hogy egy menedékkérelmi őrizetben tartása indokolt-e egyáltalán, s ha igen, mely esetekben. Sajnos az első kérdésre nemleges választ kellett adni, mert sem a Befogadási Irányelv, sem az Eljárási Irányelv nem valósítja meg azon okok harmonizációját, amelyek miatt a menedékkérelmi őrizetbe vétele elrendelhető. Ennek indoka, hogy „*az olyan listára vonatkozó javaslatot, amely kimerítő jelleggel felsorolná ezeket az okokat, a 2005/85 irányelv elfogadását megelőző tárgyalások folyamán elvetették, és csak a 2003/9 irányelv jelenleg elfogadás alatt álló átdolgozásának keretében tervezik ilyen, uniós szintű lista összeállítását*”.

Ha tehát nincs útmutató a menedékkérelmek őrizetének okaira, ebben a helyzetben ismételten hangsúlyozni kell a tagállamok felelősségét, azaz **a hatóságok, bíróságok mérlegelésének jelentőségét**: az adott nemzeti döntéshozók feladata lesz, hogy „*a nemzetközi jogból, illetve az uniós jogból eredő kötelezettségeik teljes tiszteletben tartása mellett meghatározzák azon okokat, amelyek miatt egy menedékkérelmi őrizetbe vehető vagy őrizetben tartható*”. Így egy őrizet felülvizsgálata során sem mellőzhető az adott konkrét

ügy egyedi sajátosságainak megvizsgálása, valamint a vonatkozó uniós normák, joggyakorlat ismerete.

A Bíróság úgy vélte, hogy a konkrét esetben Arslan őrizete indokolt volt *egyrészt* „idegenrendészeti múltjára”, *másrészt* arra figyelemmel, hogy az iratokból úgy tűnt, a menedékkérelem célja nyilvánvalóan a kiutasítás késleltetése.

Itt azonban egy újabb, fontos, tagállami bírónak címzett korlátozást találhatunk: ***önmagában*** az őrizet tényéből és a menedékkérő elleni kiutasító határozatból nem lehet arra következtetni, hogy az érintett célja a nemzetközi védelem igénylésével ***kizárólag*** a kiutasítás megghiúsítása lett volna. A Bíróság visszatérő jelleggel hangsúlyozza, hogy a ***releváns körülmények összességének eseti mérlegelését kell*** elvégezni.

III. Fejezet

Az EJEB és a Bíróság menekültügyi döntéseiben megmutatkozó azonosságok

1. Az EJEE alapján, valamint az Európai Unió jogi eszközei által nyújtott alapjogvédelem

Kétségtelenül kijelenthető, hogy az alapjogok minden modern beszéd kötelező hivatkozási alapjává váltak, s az 1950-ben megalkotott Egyezmény „***az európai civilizáció kulturális önmeghatározásának része***”.

Sokan az EJEE nagyszerűségét éppen abban látják, hogy nem holmi „nyilatkozatról”, aláírt - majd megszeghető - nemzetközi dokumentumról van szó, hanem egy hatékony számonkérési mechanizmussal is támogatott egyezményről. Az EJEE ugyanis biztosítja a benne foglalt jogok védelmét a szerződő államok intézkedéseivel szemben, míg az Európai Közösséget hajdanán létrehozó szerződések nem alakítottak ki párhuzamos jogvédelmi rendszert az Unió intézményei általi jogsértésekkel szemben.

Az Európai Unióval összefüggésben ugyanakkor mind többször hangoztatott érv, hogy nem csupán gazdasági-, hanem ***értékközösség*** is. Az írott jogforrásokban azonban az alapjogok kezdetben, az alapításkor nem kaptak szerepet, így e területen elsőként a Bíróság fogalmazott meg lényeges alapvetéseket. A II. fejezetben írtak szerint elsőként a **Stauder ügyben** 1969-ben hozott ítéletében állapította meg azt a Bíróság, hogy „***az alapvető emberi jogok a közösségi jog általános elvei közé tartoznak, és a Bíróság védi őket***”. Ezt követően a **Nold ügyben** mondta ki, hogy az alapvető jogokat - az EJEB által biztosított módon - a közösségi jog végrehajtása során is figyelembe kell venni.

Az írott jogforrások szerinti elismerés sem maradt azonban el: azzal, hogy az 1992-ben aláírt Maastrichti Szerződés 6. cikkébe beiktatták az Egyezmény által garantált alapvető jogok tiszteletben tartását, az Unió gyakorlatilag beemelte a teljes emberi jogi konvenciót és az EJEE állandó ítélkezési gyakorlatát. A 2000-ben elfogadott Alapjogi Charta, mely a Bíróság gyakorlatában immár rendszeresen hivatkozott alapjogi katalógus - a Lisszaboni Szerződés nyomán - ugyanolyan kötőerővel bír, mint az alapító szerződések.

Ami az Egyezményhez való uniós viszonyulást illeti, pontos összefoglalót ad az Európai Unió Bíróságának vitairata az Európai Uniónak az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez való **csatlakozásával** kapcsolatban. E dokumentum 3. pontja kifejezésre juttatja, hogy „*az Unió intézményei és szervei már hosszú ideje törekszenek arra, hogy a Bíróság felülvizsgálata mellett biztosítsák az Egyezményben rögzített emberi jogok tiszteletben tartását, anélkül is, hogy kifejezetten előírták volna erre irányuló kötelezettségüket. Ahogyan arról ítélkezési gyakorlata is tanúskodik, a Bíróság rendszeresen alkalmazza az Egyezményt, és ebben az összefüggésben az utóbbi években egyre szélesebb körben hivatkozik az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatára. Ez az utóbbi bíróságot arra sarkalta, hogy bizonyos körülmények között vélelmezze az Egyezménnyel való összeegyeztethetőséget, mivel az uniós jogban az emberi jogok azonos szintű védelme valósul meg (a Bosphorus-ügyben hozott ítéleten alapuló gyakorlat)*”.

2. Az EJEB és a Bíróság menekültügyi döntéseiben megmutatkozó különbségek és azonosságok

Első pillantásra nem tűnik kézenfekvőnek, hogy a két bíróság joggyakorlatában fellelhetőek azonosságok, hiszen e két nemzetközi testületet eltérő időben, eltérő célokkal és hatáskörökkel hozták létre.

A strasbourgi jog alapvetően angolszász típusú **esetjog**, ahol az Egyezmény ismerete önmagában semmit sem ér az EJEB döntéseinek ismerete nélkül.

Amennyiben azonban a Bíróság dönt előzetes döntéshozatal tárgyában, a közösségi jog /és nem kizárólag alapjogok/ értelmezéséről vagy érvényéről nyilvánít véleményt, következésképpen jóval **absztraktabb** a megközelítése, érvrendszere egy ügy kapcsán.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az EJEB ne alkotna elvont fogalmakat: mint az I. fejezetben láthattuk, a kínzás, embertelen és megalázó bánásmód kapcsán már az első külföldiekkel érintő esetekben megtette ezt. A strasbourgi bíróság az utóbbi években kifejezetten akként fogalmazza meg ítéleteit, hogy a tényállás ismertetése után, de még döntése előtt részletesen bemutatja az adott ügyre vonatkozó releváns joggyakorlatát, az általa korábban kimunkált **alapelveket**, s kinyilvánítja, hogy e vezérlő elveket fogja a konkrét ügyben is alkalmazni, annak egyedi sajátosságait figyelembe véve. Az EJEB nem

is tehet mást, ugyanis az Egyezmény tömör, rövid cikkelyeit neki kellett tartalommal megtöltenie.

A Bíróság adott esetben már hosszabb normákkal, akár teljes irányelvekkel is foglalkozhat, de az egyes joganyagok Preambulumában kifejezett jogalkotói akaratot és az előkészítő anyagokat is figyelembe veheti döntése kialakításakor. A luxemburgi székhelyű Bíróságtól sem idegen azonban, hogy saját korábbi joggyakorlatára hivatkozzék vagy azt továbbfejlessze.

Ha e két bíróság joggyakorlatában mutatkozó azonos elemeket keressük, akkor megállapíthatjuk, hogy ezek *egyik része* az ítéletekben kifejezetten leírt, egyetértőleg **beidézett hivatkozás**, míg *más részük* egyforma logikából kiinduló, de konkrét egymásra utalás nélküli **hasonló joggyakorlat**.

Az EJEB és a Bíróság esetjogában egyaránt fellelhető, magyar jogalkalmazók számára egyik legfontosabb következtetés a **bírói jogvédelem kiemelkedő fontossága**. A Bíróság - többek között- a **Petrosian** és **D és A** ügyekben is kimondta, hogy a kérelmek „méltányos és teljes körű” felülvizsgálatát kell elvégezni, s adott esetben egy ügy megítélése bonyolult jogalkalmazói feladat, mely nem áldozható fel a gyorsaság oltárán. Az EJEB **13. cikk** kapcsán ismertetett döntései is mind következetesek abban, hogy a hatékony bírósági eljárás nem egy formális (létező) felülvizsgálatot, hanem egy valós elemzést követel meg a jogalkalmazótól. Különösen az **M.S.S. ügyben** szembeötlő, hogy sem a rövid határidők, sem egy létező uniós jogszabály nem mentesíti a szerződő államot az Egyezményben előírt kötelezettségeinek tiszteletben tartása alól.

Mindkét bíróság bátran nyúl - akár más nemzetközi szerződésekben lefektetett - alapelvekhez, különösen **gyermekek jogait** illetően. A „gyermek mindenek felett álló érdeke” olyan kiemelt jelentőségű vezérlő elv, melyet mindkét bíróság nagyon szigorúan számon kér. A Dublin II. rendelettel kapcsolatos, átadást érintő **M.A. ügyben** hozott ítéletben egyértelmű, hogy a Bíróság nem csupán az adott konkrét szabály (rendelet 6. cikk) nyelvtani megfogalmazásából indul ki, hanem - a Charta 24. cikkére hivatkozással - a „gyermek mindenek felett álló érdeke” elv tükrében értelmezi a jogszabályt. Ebből következőleg méltányosan, a gyermek érdekeinek megfelelően a kiskorú tartózkodási helye határozza meg a kérelmet elbíráló felelős tagállamot. Az EJEB hasonló következtetések alapján igen erős jelzőkkel illetve azt a gyermekek jogait sértő őrizetet, melyet a **Popov ügyből** ismerhettünk meg. Az 5 hónapos és 3 éves kiskorúak két héten keresztül tartó fogva tartása indokolatlan és aránytalan volt, s a jogtudomány e téren kimunkált eredményeit is figyelembe véve súlyosan sértette a gyermekek mindenek felett álló érdekét. Az EJEB **általános érvénnyel** mondta ki, hogy a gyermek mindenek felett álló érdeke nem merülhet ki abban, hogy a hatóságok pusztán egyben tartják a családot,

ugyanis az egyes szervezeteknek minden szükséges intézkedést meg kell tenniük annak érdekében, hogy limitálják a gyermekes családok fogva tartását, s hatékonyan megóvják a családi élethez való jogot.

Az EJEB és a Bíróság is folyamatosan hangsúlyozza menekültügyi döntéseiben *az UNHCR kitüntetett szerepét*, melynek iránymutatásai megbízható és pontos források. Az EJEB - az I. fejezet 5. pontjában ismertetettek szerint - az elmúlt 10-15 évben már visszatérő jelleggel minden ügyben ismerteti az UNHCR jelentéseit, s e nagy tekintélyű szervezet forrásait alapvető jelentőségűeknek, az adott eset elbírálását befolyásoló információknak tekinti. Az M.S.S. ügyben például kiemelt jelentősége volt annak, hogy - bár az UNHCR kifejezetten kérte a Görögországba irányuló transzferek leállítását -, a belga hatóságok figyelmen kívül hagyták a minisztériumnak küldött levelet. A luxemburgi székhelyű Bíróság a **Halaf ügyben** vélekedett hasonlóan: kimondta, hogy *az UNHCR értékelésének* - az Eljárási Irányelv 8. és 21. cikkére is figyelemmel - *fokozott jelentősége van*.

A tagállami bírónak tehát - az UNHCR kitüntetett szerepére és jelentései megbízhatóságára figyelemmel - hivatalból kell értékelniük ezen ENSZ forrásokat.

Ugyanígy hivatalból kell figyelembe venni mindkét bíróság megítélése szerint a kérelmező *származási országát érintő országinformációkat*. Az EJEB gyakorlatában különösen az M.S.S. ügyben hangsúlyos, hogy *nem lehet a kérelmezőre hárítani* az átadásából eredő félelmének megalapozottsága vonatkozásában *a bizonyítási terhet*. Ezzel összhangban a Bíróság is kimondta a D és A ügyben, hogy a döntéshozónak tájékozódnia kell a *származási országban* fennálló általános állapotokról, annak érdekében, hogy eldönthesse: alapos-e a nemzetközi védelem iránti igény.

Nem lehet elégszer hangsúlyozni azt a mindkét fórum esetjogából kitűnő alapevet, hogy az emberi jogok érvényesülése szempontjából önmagában egy *nemzetközi szerződés aláírása nem nyújt garanciát*. Az EJEB I. fejezet 1. pontjában, a 3. cikkkel kapcsolatban ismertetett jogeseteinek szinte mindegyike kitér arra, hogy az adott államban az alapjogok tényleges érvényesülését, mindennapi *gyakorlatban* történő tiszteletben tartását kell elemezni és nem elegendő az, ha a döntéshozó nyugtázza, hogy a vizsgált országban léteznek ratifikált emberi jogi egyezmények és nemzeti jogszabályok. A Bíróság többek között az N.S. ügyben hozott ítéletében emlékeztetett arra, hogy az Eljárási Irányelv 36. cikke szerint az európai biztonságos *harmadik* országnak *nem elegendő csupán aláírnia* a releváns nemzetközi egyezményeket, de a biztonságos voltaához szükséges ezen megállapodások *tiszteletben tartása* is.

Egyelőre szűk számban, de akadnak olyan menekültügyi jogesetek is, melyekben a luxemburgi székhelyű Bíróság *közvetlenül hivatkozik* az EJEB esetjogára.

Az **N.S. ügyben** előterjesztett főtanácsnoki indítvány hosszasan foglalkozik a menedékkérők Charta és EJEE szerinti védelme közötti viszonyával, s kitér az EJEB e tárgyban korábban hozott, kifejezetten fejlődést mutató ítéleteire. Verica Trstenjak főtanácsnok megállapítja, hogy *„az EJEB ítélkezési gyakorlata az Alapjogi Charta értelmezése során különös jelentőséggel és rendkívüli súllyal bír . . . a Bíróság az Alapjogi Charta rendelkezéseinek értelmezésével összefüggésben rendszeresen figyelembe veszi az EJEB-nek az EJEE megfelelő rendelkezéseivel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatát”*.

A fenti N.S. jogesetben a Bíróság nem csupán utalt a strasbourgi bíróság M.S.S. ügyben hozott ítéletre, hanem egyfajta mérceként jelölte meg az abban foglaltakat és ***alapul is vette az abban foglalt megállapításokat***, különösen ami a menekültügyi eljárást és a menedékkérők befogadásának feltételeit illető görögországi rendszeres zavarokra vonatkozik.

Az **Elgafaji ügyben** a főtanácsnoki indítvány szintén nagy terjedelemben elemzi az EJEB 3. cikkelyes gyakorlatát és - hasonlóan az N.S. ügyben kifejtettekhez - kiemeli, hogy *„nem hagyható figyelmen kívül az EJEE-nek a szóban forgó közösségi rendelkezések értelmezésében betöltött szerepe”*. Lényeges, hogy *„jóllehet a strasbourgi bíróság ítélkezési gyakorlata a közösségi alapvető jogok értelmezésének nem kötelezően alkalmazandó forrása, ezen jogok tartalmának és az Európai Unió keretében való terjedelmének meghatározásában azonban kiindulópontot jelent”*.

A Bíróság ítéletében maga is hivatkozott az EJEB-nek az EJEE 3. cikkelyére vonatkozó joggyakorlatára (különösen N.A. Egyesült Királyság elleni ügyére) és úgy vélte, hogy saját jogértelmezése teljes mértékben megfelel az utóbbiban kimunkált jogelveknek. Az NA ügyben az EJEB azt hangsúlyozta, hogy kivételes helyzetekben a kínzást (embertelen és megalázó bánásmódot vagy büntetést) ***elszenvedő csoporthoz való puszta tartozás*** elegendő a visszaküldés tilalmának érvényesítéséhez, ha az egyéni megkülönböztettség alátámasztásának elvárása a 3. cikkely szerinti védelmet illuzórikussá tenné. Az Elgafaji ügyben szintén a megkülönböztetés nélküli erőszak és az egyedi fenyegetettség viszonya volt kérdéses, s a Bíróság az N.A. ügyben kifejtettekhez hasonló következtetésre jutott döntése 35. pontjában.

A két bíróság viszonyát - általános érvennyel - akként lehetne összefoglalni, hogy *„a Luxemburg-Strasbourg korridor évtizedek alatt járhatóvá vált - mindkét irányból -, de szükség van irányjelző táblákra és forgalomellenőrökre, és főként a többszörösen párhuzamos alapjog-értelmezés összefüggéseinek feltárására”*.

E kutatás készítői remélik, hogy e célhoz szerény lépéssel hozzájárultak.